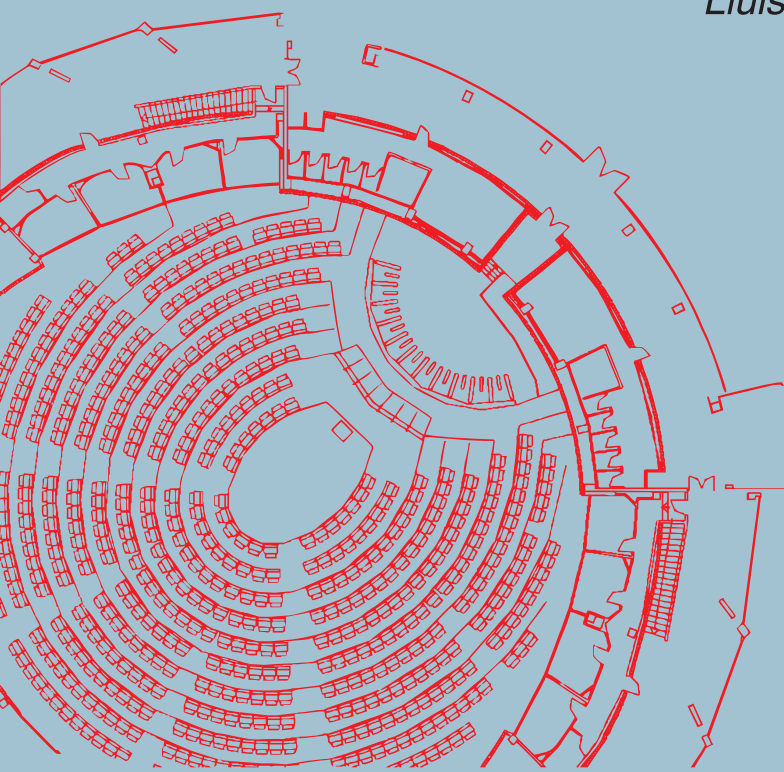

Međunarodni parlamenti

Lluis Maria de Puig

Council of Europe Publishing
Editions du Conseil de l'Europe

MEĐUNARODNI PARLAMENTI

Lluis Maria de Puig

**Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine
Sekretarijat Parlamentarne skupštine BiH
Informaciono-dokumentacioni sektor**

Za izdavača:

Aljoša Čampara, sekretar Zajedničke službe

Glavni i odgovorni urednik:

Željko Ivanković, rukovodilac Informaciono-dokumentacionog sektora

Urednik publikacije:

Zlatko Vukmirović, rukovodilac Sektora za odnose s javnošću

Prijevod s engleskog jezika:

Senada Kreso

Redaktor/lektor/korektor:

Lejla Nuhodžić

DTP:

Mirza Latifović

Izdanja Parlamentarne skupštine BiH

Publikacija br. 54

Sarajevo, 2009.

Ova publikacija objavljuje se u saradnji s Vijećem Evrope.

Za vjerodostojnost prijevoda odgovoran je prevodilac.

© Council of Europe

Kopije ove publikacije su besplatne

SADRŽAJ:

Uvod	9
------------	---

Prvi dio: Historijat i karakteristike međunarodnog parlamentarizma

I. Nadilaženje države	15
-----------------------------	----

II. Rastući značaj parlamenata	21
--------------------------------------	----

III. Udruženja parlamentaraca i ostali forumi	27
---	----

IV. Novi oblik parlamentarizma	37
--------------------------------------	----

V. Prva iskustva	43
------------------------	----

Interparlamentarna unija	43
--------------------------------	----

Parlamentarna asocijacija Komonvelta	45
--	----

Drugi dio: Nadnacionalne parlamentarne skupštine

VI. Nakon rata	49
----------------------	----

Parlamentarna skupština Vijeća Evrope	50
---	----

Evropski parlament	63
--------------------------	----

Nordijsko vijeće	70
------------------------	----

Skupština Zapadnoevropske unije	71
---------------------------------------	----

Parlamentarna skupština NATO-a	73
--------------------------------------	----

Parlament Beneluksa	75
---------------------------	----

VII. Vrijeme blokova i promjena	77
Parlament Latinske Amerike	79
Parlamentarna skupština frankofonije	82
Arapska interparlamentarna unija	83
Interparlamentarna skupština ASEAN-a	84
Parlament Anda	85
Asocijacija parlamentaraca pacifičkih ostrva	87
Parlament američkih starosjedilaca	88
Amazonski parlament	89
Konsultativno vijeće Unije arapskog Magreba	90
VIII. Nakon pada Berlinskog zida	92
Parlamentarna skupština Organizacije za saradnju i sigurnost u Evropi	94
Parlamentarna konferencija Baltičkog mora	95
Baltička skupština	96
Parlament Centralne Amerike	97
Zajednička parlamentarna komisija Mercosur	98
Parlamentarna dimenzija Centralnoevropske inicijative	99
Interparlamentarna skupština Zajednice Nezavisnih Država	100
Parlamentarna skupština Organizacije za crnomorsku ekonomsku saradnju	102
IX. Jedan svijet: Azijsko-pacifički parlamentarni forum	103
Azijsko-pacifički parlamentarni forum	105
Interparlamentarna skupština pravoslavlja	106
Stalni komitet parlamentaraca arktičkog regiona	107
Skupština parlamentaraca Karipske zajednice	108
Parlamentarni forum Zajednice za razvoj Južne Afrike	109
Parlamentarna konfederacija Amerikâ	110
Parlamentarna unija Organizacije islamske konferencije	110
Interparlamentarna skupština Evroazijske zajednice	112
Interparlamentarni forum Amerikâ	112
Zakonodavna skupština Istočne Afrike	113

Parlament ECOWAS-a	114
Asocijacija senata, šura i sličnih vijeća u Africi i arapskom svijetu	115
Evromediteranska parlamentarna skupština	116
Panafrički parlament	117
Parlamentarna skupština Mediterana	117
X. Historija na djelu	119

Uvod

Parlamentarizam ima dugu historiju i mnoštvo naučnih radova je u raznim vremenima bilo posvećeno proučavanju njegovih različitih formi i dostignuća. To je osnovni aspekt politike i niko ne može poreći njegov uticaj na historiju. Tokom stoljeća, predstavnički sistemi imali su veoma nizak ili veoma visok nivo učešća raznih segmenata društva što je dovelo do razvoja onoga što će postati poznato kao parlamentarizam. Od starinskog srednjovjekovnog ili modernog parlamentarizma do parlamentarizma koji danas smatramo demokratskim, on je imao različite oblike. Parlamentarizam kao historijski fenomen u velikoj su mjeri analizirali historičari, pravnici i politolozi koji su, kao što je dobro poznato, napisali brojne radove o toj temi. Među institucijama zainteresiranim za istraživanje i analizu funkcioniranja, historijata i dometa parlamentarnog rada je i Međunarodna komisija za historiju predstavničkih i parlamentarnih institucija, koja je održala ni manje ni više nego 53. kongres u Barceloni u septembru 2003. godine. Studije o ovoj temi, dakle, sežu daleko u prošlost.

Ipak, uprkos političkoj i pravnoj radoznalosti koju izaziva moderni parlamentarizam, oblast transnacionalnog ili, kako ga mi radije nazivamo, nadnacionalnog (odnosno naddržavnog) parlamentarizma teško da su analitičari i naučni istraživači i dotaknuli, bez sumnje zbog njegove skorašnje pojave kao institucionalne realnosti, ali i stoga što je, uz to što je novina, u ranim fazama doživljavao neizvjesnost i bio nesposoban izvršiti bilo kakav stvarni uticaj, što je dovelo do toga da historičari i politolozi ne pokazuju neki interes za njega. Zapravo, od ono malo poznatih studija, najviše njih može se naći na polju proučavanja politike, a ne historije, mada jedno stoljeće nakon osnivanja prvih skupština ovog tipa, i pedeset godina nakon osnivanja onih koje su i danas najvažnije, možemo zaključiti da imamo dovoljnu historijsku distancu da napravimo prvi ažurirani historijski pregled parlamentarnih institucija.

Sa stanovišta historijske analize i političkog uticaja, ova forma parlamentarizma može izazvati izuzetan interes ako ga posmatramo kao fenomen koji je povezan sa socijalnom, institucionalnom i političkom promjenom na univerzalnom

planu. To je konačno nadilaženje „nacionalnog“ (tj. „državnog“) pogleda na politiku koju, tradicionalno, razumijemo kao *vanjsku politiku*. Ovi parlamenti predstavljaju neporecivu indikaciju duboke promjene do koje je došlo u odnosima unutar međunarodne zajednice i jasan znak da smo suočeni s nepovratnim procesom internacionalizacije politike. Iz tog razloga ovu studiju međunarodnih parlamenata vidimo kao priliku za dublje poniranje u novu eru globalizacije i institucionalnih struktura koje ona proizvodi i zahtijeva kako bismo precizno razumjeli šta se to dešava na planu globalne geostrategije. I najvažnije, da bi se stekla ispravna predstava o tome šta nosi budućnost, pošto je najinteresantnija stvar u vezi s ovim skupštinama zapravo odgovor na pitanje šta će one u budućnosti postati i koja će im biti funkcija u razvoju političkog procesa koji više nije ograničen na pojedine države, već se odigrava na međunarodnoj, odnosno, drugim riječima, svjetskoj sceni.

Donekle iznenaduje da ovaj fenomen nije izazvao interes, pošto uz njegov historijski značaj – posmatrajući ovaj oblik parlamentarizma kao dio demokratske historije postindustrijske ere – postoji politički interes za istraživanje te nove dimenzije međunarodnih odnosa do koje nije došlo slučajno i koja može imati dugu budućnost pred sobom. U pokušaju da se spoje te dvije interesne sfere, možda ne bi bilo pretjerano reći da smo suočeni s dubokom promjenom parlamentarizma kakav smo do sada poznavali, tj. kako je on bio suštinski osmišljen u svom nacionalnom okviru i u doba nacionalnih država. Poput tržišta i ekonomije, politika generalno pokazuje tendenciju da se sve više globalizira. Globalizacija mijenja sve i čini sve da nacionalna politika izgleda mala u poredenju s njom. Drugim riječima, ti međunarodni parlamenti su dokaz, uz druge promjene, da samodovoljna, nezavisna i potpuno suverena nacionalna država pripada prošlosti a ne budućnosti. Ova forma parlamentarizma koja se pojavljuje na sceni zapravo je znak da se pojavljuje jedna nova forma upravljanja, čiji je tek jedan dio tradicionalna država koja je sve donedavno bila svemoćna. Političke sfere se šire, države se udružuju, suverenitet se dijeli, dok se zakoni usvajaju ne samo u nacionalnim parlamentima, već i na višim nivoima. Ušli smo u jednu novu globalnu eru, eru regionalne saradnje i integracije, koja zahtijeva izvjestan stepen parlamentarne kontrole, jednu nadnacionalnu parlamentarnu dimenziju. S obzirom na izuzetan značaj ovog fenomena, donekle je čudno što dosad nije ozbiljnije proučavan.

Sljedeće stranice, dakle, ispunjavaju tu temeljnu potrebu, potrebu da se utvrdi i preduzme prvi sistematski pregled karakteristika i vanjskopolitičke uloge tog

novog oblika parlamentarizma, koji se, ne zamjenjujući tradicionalne parlamente, tj. gornje i donje domove nacionalnih parlamenata, pojavio i dobiva sve veći značaj u institucionalizaciji i razvoju međunarodnog političkog sistema. Želio bih naglasiti da, među brojnim knjigama koje su napisane o zakonodavstvu i parlamentarnom predstavljanju, nema nijednog pokušaja davanja sveobuhvatne i detaljne analize o tome šta predstavlja ovaj novi oblik savjetodavne skupštine, šta ona znači na međunarodnom planu, te kako su ti međunarodni parlamenti ili nadnacionalne parlamentarne skupštine organizirane i koje su im aktivnosti. I zaista, jako je malo knjiga o toj temi. Čak i na Internetu ima veoma malo građe: mada se mogu naći stotine citata i referenci, nema sveobuhvatne liste, čak ni najmanje analize tih sve brojnijih multinacionalnih parlamenata i njihovog značenja i značaja. Informacije koje su o toj temi dostupne na Internetu nisu objedinjene na jednom mjestu.

Uprkos jednom broju usputnih pristupa ovom pitanju, nijedan se ne bavi fenomenom u cjelini na sistematičan i općenit način, što znači da ne postoji nikakav temeljni referentni rad koji bismo mogli konsultirati. Nema čak ni adresara ili osnovnog vodiča koji bi pružio ključne podatke ili pregled ovog pitanja. S obzirom na te nedostatke, neko je morao pokušati sačiniti ovaj analitički opis, kako bi barem pružio osnovne pojedinosti te nove parlamentarne realnosti koja postoji već preko pola stoljeća i koja svakim danim postaje sve aktivnija. Zbog toga je nesumnjivo od suštinskog značaja bilo sticanje neposrednog znanja o toj novoj međunacionalnoj parlamentarnoj funkciji, domašaju tog fenomena i njegovim stvarnim ograničenjima. Jedan parlamentarac koji je istovremeno i historičar, a koji je bio član nekih od tih parlamenata te prisustvovao brojnim sastancima mnogih drugih parlamenata u posljednjih dvadeset godina mogao bi biti prava osoba za taj posao.¹ Vjerujući da je tako, dao sam se na posao.

U stvari, godine koje sam proveo u tim skupštinama daju mi za pravo da govorim i pišem o prirodi tih tijela, uslovima u kojima funkcioniraju te o njihovom razvoju, njihovim specifičnim zakonskim karakteristikama, njihovoj političkoj ulozi i njihovoj budućnosti, s posebnom referentnošću kad je riječ

¹ Autor ovih stranica bio je član Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope od 1983. godine a njen predsjednik je od januara 2008. godine. Također, bio je član Skupštine Zapadnoevropske unije (WEU) od 1990. a njen predsjednik od 1997. do 2000. godine. Bio je i član Sjeveroatlantske skupštine i Skupštine OSCE-a. Učestvovao je na brojnim sastancima s drugim parlamentarnim institucijama, Evropskim parlamentom, Interparlamentarnom unijom, Nordijskim vijećem, Skupštinom Zajednice Nezavisnih Država te Parlamentarnom skupštinom Crnog mora.

o skupštinama Vijeća Evrope i Zapadnoevropske unije (WEU). Neki od tih tekstova navedeni su u ovoj studiji. Kada to kažem, imam na umu da korijeni ove knjige sežu do parlamentarnih govora i članaka koji sadrže elemente, opise i tumačenja, iako je daleko od toga da sam u to vrijeme i pomišljao da ću ih koristiti u ovu svrhu. Neposredni korijen ove knjige, međutim, bio je rad *Medunarodni parlamentarizam – uvod u njegov historijat* koji sam izložio na spomenutom Kongresu Međunarodne komisije za historiju predstavničkih i parlamentarnih institucija u Barceloni.²

Najbolja općenita studija koja prethodi mojoj vjerovatno je studija Komiteta za parlamentarne odnose i odnose s javnošću Skupštine WEU, koja je sačinila cijelu seriju izvještaja sa osnovnim činjenicama o međunarodnim parlamentarnim skupštinama, pogotovo onima u Evropi. Ti izvještaji koji su, već izvjestan broj godina, najsveobuhvatnija kompilacija i katalog građe o ovoj temi, očito su u mojoj akademskoj studiji dodatno prošireni. Mi ćemo se često pozivati na te studije, mada posebno treba skrenuti pažnju na studiju Vere Squarcialupi iz 2000. godine, u kojoj je dat prikaz ove forme parlamentarizma. To je više deskriptivna nego analitička studija, mada je izuzetno korisna zbog obilja informacija koje sadrži.³

Što se tiče osnovne bibliografije za ovu studiju, koristio sam bibliografski materijal i mnoge druge informacije koje sam pronašao na Internetu, za koje ću navoditi precizne reference. Tamo gdje su spomenuti opći referentni radovi, smatrao sam, međutim, da treba da skrenem pažnju na pionirsku knjigu koju je izdala Socijalistička parlamentarna grupa španskog Kongresa deputata kao rezultat jednog parlamentarnog simpozija, u kojoj je data prilično detaljna analiza nekih parlamentarnih skupština u kojima učestvuje španski parlament.⁴ Druga veoma široka studija iz koje smo mogli izvući neke ideje jeste studija Steliosa Stavridisa, koja, mada samo kratko dotiče ovu temu, nudi neke korisne ažurirane informacije, nastoji analizirati fenomen u cjelini te daje neke interesantne smjernice za njegovo tumačenje.⁵

² Tekst ove knjige predstavlja proširenu verziju izvještaja na 50 strana podnesenog na Kongresu, koji je održan od 3. do 6. septembra 2003. u Muzeju katalonske historije u Barceloni, o temi: «Moderni parlamentarizam – veze između podnacionalnih, nacionalnih i nadnacionalnih parlamenata». Vidjeti Zbornik radova Kongresa.

³ Squarcialupi, V., *Parlamentarna diplomatija: uloga međunarodnih skupština*, WEU, Doc A/1685, 2000.

⁴ VV.AA. *Proyección Internacional del Parlamento Español*, Madrid, GPS, 1987.

⁵ Stavridis, S., *Parliamentary Democracy: sme preliminary findings*, Jean Monnet, Radni dokumenti, br. 48, novembar 2002.

Ostali korisni izvori su članci Nuttensa, J-D. i Sicarda, F. pod naslovom «*Assemblées parlametaraires et organisations européennes*»⁶ i monografija (vanjska politika) u seriji u *Politica Exterior* posvećena parlamentarnoj demokratiji.⁷ Tu su, mada nepotpune, i liste koje se mogu naći na Internetu, kao što je Latin American Parliamentary Bibliography⁸, the International Legal Navigator – International Parliaments,⁹ Internet Links – International Organisations,¹⁰ i, naravno, lista dostupna na veb-stranici Svjetske banke.¹¹

⁶ *Notes et études documentaires*, br. 5106, januar 2000.

⁷ Razni autori, Volume XIII, Madrid, 1999.

⁸ www.iberioame.usal.es/legislativo

⁹ www.juridicas.unam.mx

¹⁰ www.europarl.eu.int.

¹¹ <http://siteresources.worldbank.org/extraparliamentarians/Resources/ParlorgMap.pdf>

Prvi dio

**Historijat i karakteristike
međunarodnog parlamentarizma**

I. Nadilaženje države

Krenimo od početka. Prvo utvrdimo naziv stvari i značenje koje u ovoj studiji mi dajemo onome što nazivamo *međunarodni parlamentarizmi*. Mi ne koristimo taj naziv da označi sve parlamentarne postupke koji se tiču vanjskih poslova ili se vode u nekoj stranoj zemlji, već da označimo aktivnosti onih institucija koje se mogu smatrati *međunarodnim parlamentima*, tj. parlamentima koji okupljaju parlamentarce iz raznih zemalja. Tema naše studije zato ne uključuje rasprave članova nacionalnih parlamenata, ni monitoring međunarodnih organizacija koji provode nacionalni parlamenti, ni međunarodne aktivnosti koje provode *ad hoc* komiteti, ni grupe prijateljstva između parlamenata različitih zemalja, niti, pak, brojne parlamentarne delegacije koje djeluju u specifičnim okolnostima u vanjskopolitičkoj sferi, obavljajući ono što je poznato kao *parlamentarna diplomatija*.¹² U širem smislu, takve aktivnosti mogu se smatrati primjerima međunarodnog parlamentarizma u mjeri u kojoj se odnose na vanjsku politiku i često održavaju u stranim zemljama. Ali mi smatramo da bi bilo pravilnije podvesti ih pod naziv *međunarodna politika parlamenata*, što je, prema mom mišljenju, nešto što se razlikuje od struktura, funkcija i pitanja kojima se bave multilateralne parlamentarne organizacije i onoga što one predstavljaju.

Jasno, međunarodna politika, bilo da se tiče vanjskih, regionalnih ili globalnih pitanja, sve je prisutnija u razmatranju i usvajanju zakona u nacionalnim parlamentima, te parlamentarno bavljenje vanjskim poslovima nesumnjivo garantira da će historičari i političari za njih pokazati interes, imajući na umu da će jedna studija o tome, koju preporučujemo, ponuditi ključeve za razumijevanje promjena u vanjskoj i unutrašnjoj politici svake zemlje. Ali, u svakom slučaju, ovaj dio međunarodne politike vodi se u okviru nacionalnih parlamenata, a to nije svrha naše studije.

¹² «Parliamentary diplomacy», specijalni broj časopisa *Politica Exterior*, tom XIII, Madrid 1999.

Dakle, na sljedećim stranicama, baviti ćemo se jednom drugačijom historijskom realnošću, koju nazivamo *međunarodni parlamentarizam*, i koju razumijevamo u značenju djelovanja *nadnacionalnih parlamenata*. Drugim riječima, govorit ćemo o postojanju i funkciji parlamentarnih skupština koje nisu ograničene na jednu državu, već su multilateralne po svojoj prirodi jer okupljaju parlamentarce iz raznih država i nacija (nekad i regiona), obično na osnovu nekog projekta saradnje ili integracije.

Postojanje ovog međunarodnog parlamentarizma je moderni fenomen koji se znatno razlikuje u pogledu forme, sadržaja i ciljeva od tradicionalnog parlamentarizma *nacionalnog* predstavničkog sistema. Pitanja koja se razmatraju u tim parlamentima nemaju geografske ili političke granice utvrđene granicama države ili njenim specifičnim interesima, već imaju dimenziju koja prevazilazi državu kao geografski i politički entitet. Kao parlamentarna praksa, to je historijska novina jer su u prošlosti međunarodne akcije obično bile ograničene na debate između vlade i opozicije o međunarodnoj politici jedne države a da pritom nije bilo nikakve mogućnosti da članovi tog parlamenta odlaze u druge zemlje kako bi se sastajali s drugim parlamentarcima, čak i ako bi to bilo tek radi razmjene iskustava. Postepeno se ta mogućnost počela pojavljivati i parlamenti su se počeli u izvjesnom stepenu baviti vanjskom aktivnošću, pri čemu su prvi korak bile međunarodne konferencije i skupovi kojima prisustvuju parlamentarci, često zajedno s predstavnicima vlade. Taj novi format koji ćemo opisati u ovoj studiji, a koji uključuje ne samo vanjsku aktivnost već i predstavljanje i učestće u određenim novim međunarodnim parlamentarnim institucijama, pojavio se u mnogo kasnijoj fazi.

Uspostavljanje ovih međunarodnih parlamentarnih skupština počelo je negdje polovinom 20. stoljeća i nastavljeno je do današnjeg dana. S jednim jednim izuzetkom u slučaju Interparlamentarne unije, osnovane 1889. godine, i Parlamentarne skupštine Komonvelta, koja se prvi put pojavila 1911. godine, sve ostale osnovane su nakon Drugog svjetskog rata. Štaviše, većina onoga što možemo smatrati međunarodnim parlamentarnim skupštinama ili forumima staro je manje od 25 godina. Dakle, mi govorimo o nedavnoj historiji, o jednoj novoj formi parlamentarizma koji prati internacionalizaciju političkih poslova koje je sa sobom donijela globalizacija, čiji se opis ne može svesti tek na sferu političke debate u nacionalnim parlamentima.

Iz razloga međusobne ekonomske povezanosti i međuzavisnosti, ali i kao rezultat pritiska medija i društva koji žele učestvovati u donošenju odluka i

žele provoditi nadzor nad njihovim radom, neizbježna je činjenica da je nacionalna sfera postala preuska i previše ograničena da bi se bavila određenim tipovima pitanja koji imaju šire regionalne i globalne posljedice. Štaviše, sve je očiglednije da se države, a pogotovo male i srednje države, ne mogu nositi s krupnim izazovima i krizama našeg vremena ako se oslanjaju samo na vlastite sposobnosti i svoje specifične interese. Postaje sve jasnije da jedina garancija stabilne i prosperitetne budućnosti leži u širim prekograničnim međunarodnim sporazumima svake vrste – političkim, ekonomskim, tehnološkim, kulturnim i socijalnim. Iz tog razloga se poslije nekoliko decenija pojavila potreba da se uspostave multilateralne organizacije koje, čim počnu djelovati, u svoje strukture uključe i parlamentarno tijelo. Mada ovo tijelo nema ovlaštenje da donosi propise, kakvo imaju parlamenti u «tradicionalnoj» podjeli vlasti, ono ipak predstavlja vezu s društvom i određeni stepen demokratije.

Uspostavljanje i povećanje broja međunarodnih parlamenata koje ćemo opisati u ovom tekstu može se objasniti stvaranjem regionalnih institucija koje čini neodređeni broj država motiviranih odbranom zajedničkih interesa ili, sasvim jednostavno, željom za saradnjom. Sve to je odgovor na svijet čija ekonomska i politička dinamika navodi države da stvaraju saveze i razmatraju djelovanje na jednom širem frontu kako bi se odgovorilo na izazove našeg vremena što politika, na strogo nacionalnom nivou, ne može postići. Potreba država da se pomire prvo s neizbježnom međuzavisnošću a onda i s globalizacijom politike i društva (informacije, komunikacije, znanja, internacionalizacije ekonomskog sistema i socijalnih pokreta, itd.) zahtijeva od njih da vode progresivnu vanjsku politiku, a vanjsku politiku u demokratskim sistemima ne mogu voditi vlade same, već dijelom u tome moraju učestvovati i zakonodavni organi.

S druge strane, njihova slabost i nesposobnost da kontroliraju procese (tržište, politike i kulturu nisu više nacionalni, dok se fizičke, ekonomske i političke granice pokazuju nepotrebnim i štetnim) postepeno su ubijedili države da će biti u stanju izdržati nadolazeće ekonomske, tehnološke i geostrateške izazove jedino ako se zajedno udruže na osnovu širih ekonomskih i političkih interesa. To ih je navelo da uspostavljaju nove različite međunarodne grupacije (Vijeće Evrope, Zapadnoevropska unija, Organizacija američkih država, Sjeveroatlantski pakt, Zajednica Nezavisnih Država, Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi, Evropska unija, Pakt stabilnosti i Mercosur, da navedemo tek nekoliko), čime se prelazi u fazu u kojoj nacionalne države više nisu jedini

odgovarajući politički i ekonomski okvir koji garantira napredak i koheziju društava.

U suštini, ono što je bitno u tim projektima jeste savez država stvoren kako bi se na kraju tog procesa postiglo nešto nalik na višenacionalnu državu. Drugim riječima, stvoreni su novi entiteti (koje ne možemo smatrati *nacionalnim* - barem još ne), koji će na kraju imati politički, pravni, ekonomski i institucionalni okvir sličan državnom, pri čemu će apsorbirati države i nacije na jednoj velikoj teritoriji. Tako su nastale, ispočetka provizorno, nove institucije (više iz potrebe *real politike*, nego iz bilo kakvog stvarnog entuzijazma koji bi pokazivale vlade), čija je sudbina, u velikoj mjeri barem, da zauzmu mjesto država koje su postale zastarjele i nemoćne, mada su sporo prihvale to svoje „slabljenje“ i obično bivale nespремne odustati od svojih specifičnih političkih ciljeva.

U tom kontekstu širenja horizonata i brisanja granica, globalizacije i međuzavisnosti svjetskih komunikacija koje su u istom trenu dostupne u cijelom svijetu, činilo se očitim da je neizbježna internacionalizacija parlamentarne aktivnosti. Kao što smo vidjeli, nacionalni parlamentarci i senatori kao i članovi podnacionalnih parlamenata morali su se sve dinamičnije baviti onim što se nazivalo «vanjskim» poslovima. Odnedavno, međunarodna politika postala je, više nego što je bila ikada ranije, prioritet nacionalnih parlamenata koje sve više pozivaju da povedu debatu i usvajaju zakone koji se tiču međunarodnih pitanja. Jedan simboličan primjer ovog trenda mogao bi biti proces evropskih integracija koji jasno pokazuje da nacionalni parlamenti ne samo da ne mogu izbjeći učešće u tom procesu, već se pozivaju da budu njegovi vodeći akteri, i doista, njihova konačna odgovornost usmjerena je na usvajanje tih sporazuma, ugovora i većine važnih odluka koje su donesene u okviru Zajedničkog tržišta, EC i, konačno, EU. Mada je mogućnost uspostavljanja drugog doma Parlamenta EU s teritorijalnim predstavljanjem za sada odbačena, nacionalni parlamenti ne gube svoje konačno ovlaštenje odlučivanja o tim osnovnim ugovorima. Štaviše, u Lisabonskom ugovoru su nacionalni parlamenti prvi put potpuno priznati kao dio demokratskog tkiva Evropske unije te se preduzimaju mjere da se osigura da oni još više učestvuju u aktivnostima EU. Konkretnije, oni će moći djelovati kao «čuvari» principa *supsidijarnosti* i izražavati svoje mišljenje od početne faze nekog prijedloga, prije nego što on bude detaljno razmatran u Evropskom parlamentu i Vijeću ministara.

Isto to bi se moglo reći i za multilateralne institucije koje su uspostavljene nakon Drugog svjetskog rata, čije su glavne odluke uvijek morali razmatrati i podržati nacionalni parlamenti. Da ne spominjemo pitanja od geostrateškog značaja, sukobe na regionalnom i globalnom planu, ratove koje smo nedavno doživjeli i koji su iz vrlo očitih razloga bili predmet rasprava u gotovo svim parlamentima na našoj planeti. Politička, kulturna, ekonomska i komunikacijska realnost našeg svijeta je međunarodnu politiku učinila jednim od prioriteta savremene parlamentarne aktivnosti.

II. Rastući značaj parlamenata

Ustavno tumačenje pridaje veliki značaj tradicionalnom parlamentarizmu u zlatno doba država-nacija, koje su se demokratski organizirale tokom 19. i 20. stoljeća, pri čemu je rezultat bio podjela vlasti te snaga zakonodavne vlasti kao izraza suvereniteta naroda. Moje razumijevanje historije, koliko god bilo skromno, vodi me ka tome da dam ocjenu ove izjave. Poput Pierre Renouvina, ja vjerujem da je neosporno država, uključujući demokratsku državu, bila ta koja je kontrolirala poluge političke vlasti u 20. stoljeću, da je, u kolektivnoj percepciji, uticaj države konstantan te da država suštinski predstavlja vladu, nacionalno osjećanje, propagandu, demokratiju, tajne službe, itd.¹³ Treba dodati da je tokom 19. stoljeća pa sve do druge polovine 20. stoljeća (sa sporadičnim izuzecima, zavisno od pojedinih država) uloga parlamenata, koliko god realna, bila sekundarna u odnosu na ulogu vlada. Vjerujem da je njihova uloga bila važna, neću reći ključna, za predstavljanje sistema te za kontrolu nad eventualnom zloupotrebom vlasti. Ali, također mislim da se može reći da parlament, barem u zapadnom svijetu (i vjerovatno i u drugim dijelovima svijeta, uvijek imajući na umu da ovdje govorimo o demokratskim sistemima) nikada nisu imali tako važnu ulogu u formuliranju i utvrđivanju politika kao što je imaju posljednjih četrdeset godina. U prošlosti (govorim o periodu apsolutizma, ali također i demokratije sve do sredine 20. stoljeća), izvršna vlast bila je gospodar politike. Kada se postigne većina, vlada je bila ta koja je djelovala i donosila odluke; najveći dio vremena parlament se ograničavao na ratificiranje vladine politike. Svepristuna vlada gurala je parlament u sjenu.

U Evropi se to promijenilo nakon Drugog svjetskog rata, kada je oživljavanjem demokratije, nakon iskustva autoritarizma i njegovih teških posljedica, ponovo uspostavljena uloga zakonodavstva, a naročito njegovog djelovanja kao kontrolora izvršne vlasti. Kao rezultat, imamo sljedeći paradoks: u vrijeme kada (tj.

¹³ Renouvin, P., *Historie des relations internationales*, Pariz, Hachette, 1953.-1958.

posljednjih pedeset godina) država-nacija sve više gubi svoju samodovoljnost i suverenitet, transnacionalni ekonomski sistem konsolidira svoj ogromni uticaj a velike sile pojačavaju svoj geostrateški pritisak, čini se da parlamenti dobivaju sve veću ulogu, veći politički uticaj i veći interes javnosti. To se, bez sumnje, dešava kao rezultat dva historijska fenomena koji su proizvod globalizacije. Pri tome prvo mislim na pojavu političke snage medija, koji su svojim tehničkim napretkom drastično povećali nivo znanja građana koji sada mogu biti potpuno upućeni u politička pitanja. Drugo (možda kao posljedica tog većeg znanja), demokratska kultura je unaprijedena i mi vidimo želju društva da učestvuje aktivnije, više nego ikad, u životu zajednice, sa svojim dobrovoljnim udruženjima i nevladinim organizacijama, a i kroz monitoring i kritiku javnih institucija, u prvom redu parlamenta, koji je, u demokratiji, najočigledniji predstavnik građana. Činjenica je da jačanje parlamentarizma ispunjava zahtjeve društva.

U svakom slučaju, ono što je mimo svake sumnje je to da kako nacionalne države gube na relevantnosti, vidimo parlamente koji, na zahtjev društva, jačaju. S jedne strane, mediji konstantno pozivaju parlamentarce da igraju svoju ulogu, a opet, s druge, civilno društvo želi svoje predstavnike kako bi branili njegove interese. Vlade treba da se podvrgnu sve većoj kontroli parlamenata i velika većina njihovih odluka sada mora dobiti podršku parlamenta. Sve su rjedi slučajevi kada parlament donosi važne odluke a da o njima ne raspravlja. Donošenje zakona i odgovornost vlade mediji prate s interesom i sve to zajedno objašnjava zašto, u posljednjih nekoliko decenija, vidimo kako je uloga zakonodavca sve značajnija.

Historijski gledano, ova uloga parlamentarnog djelovanja uvijek se posmatra kao nešto pozitivno, u onoj mjeri u kojoj demokratsko parlamentarno djelovanje uvijek ima konotaciju kontrole vlasti i kanala za prenošenje aspiracija i zahtjeva društva. Barem u zapadnom društvu, ekonomska dostignuća i socijalni napredak industrijskog društva tražili su veću slobodu i učešće, a to je podrazumijevalo sve veću parlamentarnu aktivnost, kao izraz javnog mnijenja i njegove želje – koja je, naravno, podložna svim uobičajenim ograničenjima i kvalifikacijama. Parlamenti nisu ostali imuni na pritiske moćnika, ili otporni na vladine projekte iza kojih stoje razni interesi. Upravo suprotno, dobro je poznato da parlamentarna većina općenito podržava vladu datog trenutka, te,

stoga, do izvjesne mjere, izvršna vlast nameće svoju politiku i danas, kao što je to bio slučaj i u prošlosti. Međutim, treba imati na umu sva ograničenja s kojima se suočava današnja vlada u odnosu na parlament: stalni pregovori o nacrtima zakona, čak i kad ima većinu, redovna sistematska oštra kritika strane opozicije, političke i zakonodavne inicijative opozicije, istražne komisije, opće i tematske debate, pitanja za koja se traže odgovori od izvršne vlasti, itd. Da ne spominjemo situacije s koalicionim vladama i njihovim parlamentarnim dogovorima i često klimavom stabilnošću. U toku posljednjih nekoliko decenija, parlament je djelovao kao neko ko nadzire vladu i kao megafon koji prenosi socijalne zahtjeve, što je jedna mnogo intenzivnija i efikasnija uloga nego u prošlosti. To ne znači da smo danas u idealnoj situaciji zato što parlamentarna aktivnost otkriva brojne kontradikcije, i što postoje brojni aspekti tzv. zakonodavne vlasti koje treba revidirati kako bi se postiglo djelotvorno predstavljanje društva i njegovog pluralizma, počev od izbornih sistema i parlamentarnih poslovnika. Štaviše, parlament i parlamentarci izloženi su, uz veoma malo zaštite, pritiscima interesnih grupa, a suočeni s pritiskom moćnih, oni svoju slobodu djelovanja ostvaruju veoma teško.

Mediji su odlučujući faktor u ulozi parlamenta, mada ne uvijek u pozitivnom smislu, zato što je njihov veliki uticaj mač s dvije oštrice. S jedne strane, mediji nesumnjivo pomažu boljem pružanju informacija i transparentnosti te produbljivanju demokratije, ali s druge strane to često uključuje manipulaciju informacijama kao i (suptilnu ili očitu) odbranu interesa vlada i ekonomskih strateških snaga. Primjer problema nedostatka pluralizma u medijima i predrasude u vijestima je nevjerovatna situacija u Italiji, s premijerom koji lično kontrolira glavne medijske kuće te zemlje, čime se otvara prostor za krupni problem sukoba interesa. Uloga medija je važan faktor u demokratskom društvu i tijesno je povezana s parlamentarnom aktivnošću, pošto su oni posrednici između društva i njegovih izabраниh predstavnika. S jedne strane, oni publici govore o tome šta se dešava u parlamentu, a s druge, informacije i kritika koju oni iskazuju potiče parlamentarnu debatu. Neupitna je činjenica da mediji obavljaju ključnu funkciju u pogledu profila i rada izabраниh predstavnika. U svakom slučaju, uprkos ograničenjima i teškoćama parlamentarnog rada, uloga parlamenata danas je realnija i odlučnija nego što je bila ikada prije.

To je situacija u kojoj smo se nalazili kada se novi oblik parlamentarizma počeo oblikovati: transnacionalne i parlamentarne skupštine. Napredovanje demokratije zahtijevat će da se nove institucionalne strukture uklapaju u shemu osnovnih prava i sloboda, politički pluralizam i učešće građana, i ako se u ranim fazama pridržavaju stroge podjele vlasti koja je, institucionalno, karakteristika država, one inkorporiraju, i to u znatnoj mjeri, principe i mehanizme predstavničke demokratije. U stvaranju tih novih struktura, političari koji su odlučili da provedu ove institucionalne promjene su u velikoj mjeri uzeli u obzir činjenicu da je javno mnijenje željelo legitimitet, reprezentativnost i demokratsku odgovornost, te su krenuli u uspostavu jednog demokratskog i savjetodavnog okvira. Treba upamtiti da su nacionalni parlamenti ti koji u krajnjoj instanci odobravaju ugovore i sporazume kojima se uspostavljaju ta pravna tijela i da su oni očito bili ti koji su vršili stalni pritisak kako bi osigurali da parlamentarna dimenzija ima značajnu ulogu u toj novoj nadnacionalnoj arhitekturi. Kao rezultat, odgovarajući parlamentarni forumi postepeno su uspostavljeni unutar tih institucija kako bi im se dao veći demokratski legitimitet time što će im se dati određeni stepen kontrole nad vladama te garantirati formalna i bliska veza s njihovim društvom time što će se osigurati da direktni predstavnici građana postavljaju pitanja od javnog interesa i razmatraju ih u političkom forumu.

I tako smo danas svjedoci pojave i razvoja jedne nove vrste parlamentarne akcije, koja se razlikuje ali je komplementarna onoj koja se odvija u državi, tj. međunarodnog parlamentarizma, koji ima specifične političke i pravne karakteristike i koji, bez sumnje, odgovara ideji sveprisutnije dublje demokratije, mada, kao što smo vidjeli, značaj tog parlamentarizma nije isto što i suverena moć zakonodavca, kako je to razumijevao Montesquieu. Osim u jednom slučaju, te skupštine ne donose zakone već samo drže debate, iskazuju kritiku, usvajaju rezolucije, izražavaju mišljenje, daju prijedloge i preporuke, i pozivaju izvršnu vlast da djeluje. To je ono što poznajemo pod pojmom *konsultativna skupština*. I čak i tamo gdje oni uspijevaju usvajati zakone, kao što se to dešava s Evropskim parlamentom, oni to ne čine, bar za sada, sa istim stepenom zakonodavnih ovlaštenja i suvereniteta kakve imaju gornji i donji dom državnih parlamenata. Zato govorimo o demokratskom deficitu.

Međutim, mada ova forma parlamentarizma nema konačnu riječ u pogledu ustavom uspostavljane zakonodavne vlasti, ona je bila i, kao što ćemo vidjeti,

još uvijek je veoma prisutna s političkog i pravnog stanovišta. Osim toga, vidljiva je i tendencija za povećanjem broja tih parlamentarnih tijela, njihovom konsolidacijom širom svijeta, te za postepenim preuzimanjem sve većih ovlaštenja za izradu pravila i provođenje demokratske kontrole.

III. Udruženja parlamentaraca i drugi forumi

Kako bismo izbjegli svaku zabunu, treba naglasiti da nisu sve skupštine *parlamentarne* i nisu svi parlamentarni forumi *parlamenti*. Veliki je broj institucija čije ime sugerira da su upravo to, mada zapravo nisu. Očigledni primjeri, u kojima nema zabune, jesu – da navedem samo nekoliko – Generalna skupština Ujedinjenih naroda, zajedno sa Skupštinom UNESCO-a i Skupštinom Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), Međunarodni parlament za sigurnost i mir i Kongres lokalnih i regionalnih vlasti, što je jedna od institucija Vijeća Evorpe. Jasno je da skupštine tog tipa nisu parlamenti, ne predstavljaju parlamente, niti ih čine članovi parlamenta. Oni su vladine delegacije u koje mogu, zavisno od zemlje, biti uključeni jedan ili više članova parlamenta.

Ima drugih primjera skupova, nekih veoma strukturiranih, a drugih manje, koji, uprkos učešću parlamentaraca (a ovdje se mora imati na umu da često šefovi vlada, ministri, državni sekretari, gradonačelnici i lica na drugim političkim dužnostima mogu istovremeno biti članovi gornjeg ili donjeg doma parlamenta svoje zemlje) i činjenici da njihov naziv i savjetodavna priroda može ličiti na parlamentarnu raspravu, sa stanovišta svog porijekla, strukture i učešća nisu ono što bi se ispravno moglo nazvati *parlamentom*. Primjeri za to su Rose-Rothova inicijativa za parlamentarni dijalog sa zemljama bivšeg sovjetskog bloka, koja potiče iz Sjevernoatlantske skupštine i koja je dovela do serije sastanaka između članova te skupštine i parlamentaraca iz zemalja srednje i istočne Evrope nakon 1989. godine. Drugi primjeri su Inicijativa Royaumont (proces koji je doveo do Pakta stabilnosti na Balkanu i Dejtonskog sporazuma), i njegova parlamentarna dimenzija, kao i Inicijativa za Jugoistočnu Evropu, koja je također otvorila prostor za parlamentarnu razmjenu ali nije parlament kao takva, a obuhvatala je: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Bugarsku, Hrvatsku, Grčku, Mađarsku, Moldaviju, Rumuniju, Sloveniju, Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju, Tursku i Sjedinjene Države. Možda je najvažnija pravna i politička inicijativa u ovoj oblasti Pakt stabilnosti za Jugoistočnu Evropu, čije su članice sljedeće zemlje iz regiona: Albanija,

Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Moldavija, Crna Gora, Rumunija, Srbija i Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, plus druge države članice Evropske unije i Evropska komisija. Države članice koje pružaju podršku Paktu su i Kanada, Sjedinjene Američke Države, Ruska Federacija, Japan, Norveška, Švicarska i Turska, kao i različite političke međunarodne organizacije, kao što je: Vijeće Evrope, OSCE, Ujedinjeni narodi te finansijske organizacije kao što je Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond, da spomenemo samo dva primjera. Pakt stabilnosti razvio je prilično inovativnu formu parlamentarnog učešća time što se članovi Evropskog parlamenta, Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope i Skupštine OSCE-a u redovnim intervalima sastaju i raspravljaju o situaciji u zemljama Pakta, formulirajući prijedloge za pojedine vlade.

Ova lista mogla bi biti dopunjena Grupom GUUAM, evropsko-kavkaskim savezom koji je uspostavljen između 1997. i 1999. godine između Azerbejdžana, Gruzije, Moldavije, Ukrajine i Uzbekistana, te konferencijama regija sa zakonodavnim ovlaštenjima, koje organiziraju predstavnici regionalnih izvršnih vlasti i na kojima povremeno učestvuju članovi regionalnih i nacionalnih parlamenata, a kojima općenito prisustvuju predstavnici Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope. Ovdje bi se, također, mogao spomenuti cijeli niz regionalnih tijela koja će biti osnovana u Evropi, koja se, možda po vrsti, mogu porediti sa Skupštinom evropskih regija (AER). Druga tijela, između ostalih, uključuju Balkanski parlament mladih, godišnji skup na kojem se okupljaju mladi raznih profila,¹⁴ te Međunarodni parlament mladih s predstavnicima iz više od 150 zemalja.¹⁵ Tu su, uz to, sve organizacije i konferencije u kojima mogu učestvovati parlamentarci. Ova lista mogla bi ići u beskraj. Tu je čak i Forum prvih dama Amerike. Međutim, s ciljem davanja pregleda međunarodnih parlamentarnih skupština, ostavit ćemo po strani organizacije u koje su članovi parlamenta tek marginalno uključeni.

Zbog svega toga moramo biti izuzetno pažljivi u svojim definicijama kako bismo izbjegli bilo kakvu zabunu ili dvosmislenost. Uz navedene primjere, postoji jedan broj institucija koje, uprkos tome što su nesumnjivo parlamentarne po svojoj prirodi, treba isključiti iz ove studije pošto nisu pravi *parlamenti*. To su razni forumi, komiteti ili konferencije koji se sastaju povremeno ili

¹⁴ <http://www.geocities.com/balkanparliament/>

¹⁵ <http://oiyp.oxfam.org/>

periodično, ponekad čak i često, i koji zadovoljavaju kriterij sastanaka i skupova grupa parlamentaraca, ali nemaju ni strukturu ni status po kojima bi se mogli smatrati stalnim *nadnacionalnim skupštinama*. Svi koji prisustvuju tim sastancima nesumnjivo jesu parlamentarci, ali ti skupovi nisu *parlamenti*. Moguće je u nekim slučajevima da oni budu prethodnica onoga što će vremenom postati skupština; u drugim slučajevima, oni su tek privremena tijela formirana sa specifičnim ciljem i na određeni period. Izvjesno je pri tome da postoji veliki broj takvih tijela i to nam govori o snazi koju je stekao nadnacionalni parlamentarizam i, u konačnici, kolika je potreba za njim.

Ovdje ću spomenuti samo važnije forume koji se ne uklapaju u striktnu definiciju kategorije kojom se ovdje bavimo. Reći ću, međutim, da, mada ne oklijevam kada ih isključujem, odluka nije uvijek tako jednostavna pošto, tu i tamo, distinkcija između onoga što jeste i onoga što nije strukturirana i stalna parlamentarna skupština nije potpuno jasna zbog raznolikosti i specifične prirode tih foruma. Povremeno, oni mogu biti predmet vrlo strogih pravila, dok u drugim slučajevima pravila mogu biti vrlo fleksibilna i neformalna.

Sljedeća, nepotpuna lista sadrži primjere tipa organizacije o kojoj ovdje govorim:

Asocijacija evropskih parlamentaraca za Afriku

Interparlamentarna transatlantska konferencija o kontroli droga

Stalni parlamentarni forum o lakom i malokalibarskom naoružanju

Globalna organizacija parlamentaraca protiv korupcije (GOPAC)

Parlamentarna asocijacija za evropsko-arapsku saradnju

Parlamentarni komiteti Evropske asocijacije za slobodnu trgovinu

Parlamentarne komisije evropskog ekonomskog prostora

Konferencija komiteta Evropske zajednice i evropskih poslova (COSAC)

Konferencija evropskih regionalnih zakonodavnih skupština

Konferencija predsjednika evromediteranskih parlamenata

Evromediteranski forum žena parlamentarki

Konferencija predsjedavajućih parlamenata EU

Evropska konferencija predsjednika parlamenata

Konferencija predsjednika demokratskih ibero-američkih parlamenata

Asocijacija parlamentaraca za Južnu Afriku
Forum regionalnih parlamenata za okoliš i održivi razvoj
Forum predsjednika zakonodavnih tijela Centralne Amerike
Interparlamentarno vijeće protiv antisemitizma
Konferencija za parlamentarce italijanskog porijekla
Forum mladih parlamentaraca
Latinskoamerička interparlamentarna komisija za zaštitu okoliša
Forum afričkih parlamentaraca za obrazovanje
Zajednička parlamentarna skupština ACP-EU
Svjetski forum parlamentaraca o habitatu
Parlamentarna mreža o Svjetskoj banci (PnoWB)
Parlamentarni forum za mir Velikih jezera – Forum Amani
Parlamentarci za globalnu akciju

Asocijacija Evropski parlamentarci za Afriku (AWEPA) je udruženje koje uključuje sadašnje i bivše članove evropskih državnih parlamenata i Evropskog parlamenta, koji djeluju i daju savjete s ciljem ispravnog funkcioniranja demokratskih institucija u Africi, te teže unapređenju saradnje Evropljana i Afrikanaca. Interparlamentarna transatlantska konferencija o kontroli droga, koja, kao što njeno ime govori, ima vrlo specifične ciljeve, mada skromnu organizacionu strukturu, ima povremene sastanke o toj temi, kojima prisustvuju predstavnici parlamenata koji su, općenito govoreći, specijalizirani za tu oblast. Druga organizacija s veoma specifičnim interesovanjima je Parlamentarni forum o lakom i malokalibarskom oružju, osnovan 1999. godine, radi promocije energičnije akcije na planu kontrole lakog i malokalibarskog oružja. Službeno je uspostavljen u Parlamentu Španije, 2002. godine, a danas je to jedina međunarodna mreža parlamentaraca čija je specifičnost to što se bavi kontrolom oružja i sprečavanjem nasilja. Ograničeno polje djelovanja ima i Globalna organizacija parlamentaraca protiv korupcije (GOPAC), međunarodna mreža parlamentaraca posvećenih dobroj upravi i borbi protiv korupcije širom svijeta.

Ova neprofitna organizacija osnovana je u oktobru 2002. godine, za vrijeme održavanja Globalne konferencije u Otavi (Kanada). Uz uspostavljanje regionalnih odjela, davanje informacija članovima i stvaranje saveza, članice

GOPAC-a utvrđuju cijeli niz specifičnih tema kojima organizacija treba da se bavi te o njima izvještava Globalnu konferenciju.

Parlamentarno udruženje za evropsko-arapsku saradnju nije u potpunosti uspostavljena skupština, ali je dobrovoljna organizacija parlamentaraca iz nekih evropskih zemalja koje žele uspostaviti tješnje veze između Evrope i arapskog svijeta, bez bilo kakvog većeg stepena institucionalizacije. Parlamentarni komiteti evropske asocijacije za slobodnu trgovinu i Parlamentarne komisije o evropskom ekonomskom prostoru imaju striktno određeno ekonomsko polje djelovanja i ograničeni su na zemlje koje, mada nisu članice Evropske unije, učestvuju u projektima slobodne trgovinske zone. To su jednostavno interparlamentarne komisije koje prate dostignuća i daljnje ostvarenje ciljeva ugovora o EFTA-i i EEA-i u tim zemljama, bez bilo kakve razvijenije strukture.

Konferencija komiteta Evropske zajednice i evropskih poslova (COSAC), sistem za praćenje procesa Zajednice i učešća parlamenata država članica Evropske unije, tijelo je Evropske unije čiji je cilj jačanje uloge državnih parlamenata u procesu djelovanja Zajednice. Svaki nacionalni parlament šalje šest članova svoje komisije zadužene za evropske poslove na sastanke COSAC-a na kojima također učestvuju i predstavnici Evropskog parlamenta. Funkcioniranje i efikasnost COSAC-a dobro su poznati.

Sljedeće tijelo je Konferencija evropskih regionalnih zakonodavnih skupština (CALRE) ili regiona sa zakonodavnim ovlaštenjima. Ona okuplja regionalne zakonodavne skupštine Evrope i čine je 74 regiona iz osam zemalja: parlamenti španskih autonomnih zajednica, italijanska regionalna vijeća, skupštine belgijskih regija i zajednica, parlamenti njemačkih saveznih država i austrijskih pokrajina, autonomni Parlament ostrva Åland (Finska), regionalne skupštine Azora i Madeire u Portugalu, te slična tijela iz Škotske, Velsa i Sjeverne Irske (Ujedinjeno Kraljevstvo). CALRE ima plenarnu skupštinu, koju čine predsjedavajući svih parlamenata članova Konferencije, i Stalni komitet sa osam predsjednika regionalnih parlamenata: po jedan za svaku zemlju s jednim ili više regiona zastupljenih u CALRE.

Konferencija predsjednika evromediteranskih parlamenata nema stalnu strukturu niti se njene konferencije redovno održavaju. To su neformalni sastanci na kojima se razmjenjuju ideje i općenito pruža podrška mediteranskom procesu

udruživanja, čije su jedine političke konsekvence dijalog i dokazi o postojanju dobre volje koji otvaraju prostor za ovaj oblik parlamentarne demokratije. Forum mladih parlamentaraca postoji u okviru Evropske unije. Na njegovim sastancima izražena su nastojanja da se taj forum pretvori u instituciju, kako mi to definiramo, ali do sada se to nije desilo a njegovi sastanci ne održavaju se redovno. Evromediteranski forum žena parlamentarki sastao se prvi put u Napulju 2000. godine nakon Barcelonske deklaracije; na tom skupu bile su predstavnice zemalja potpisnica te deklaracije. Tom prilikom Forum je uspostavljen kao stalno tijelo, mada su njegove aktivnosti sada zaustavljene. Do sada su održana četiri sastanka. Konferencija predsjedavajućih parlamentara EU ne sastaje se redovno, do sada je to učinila nekoliko puta. Sastanci su neformalni i nemaju pravne posljedice. Sada je ovo tijelo prošireno, tako da je privuklo nove države članice i one koje su aplicirale za članstvo. Evropsku konferenciju predsjednika parlamenta čine predsjedavajući i predsjednici parlamenta država članica Vijeća Evrope; parlamenti koji imaju status posmatrača u PSVE i međunarodnim parlamentarnim skupštinama. Prva konferencija predsjedavajućih evropskih parlamenta održana je 1975. godine. Od tada se održava svake dvije godine, a naizmjenično joj je domaćin Strasbourg ili glavni grad jedne od država članica Vijeća Evrope.

Konferencija predsjednika demokratskih ibero-američkih parlamenta je, po svojoj prirodi, prije demokratska i ceremonijalna struktura, a ne tijelo koje se angažira u nekoj stvarnoj parlamentarnoj raspravi. U kontekstu ibero-američke saradnje bilo je nekoliko konferencija koje su sponzorirali predsjedavajući ili predsjednici parlamenta i u čijoj pratnji su bili viši zvaničnici njihovih skupština. Asocijacija zapadnoevropskih parlamentaraca protiv apartheida je dobrovoljna organizacija koja nema sofisticiranu strukturu, ni utvrđen cilj, osim onoga na koji jasno ukazuje sam njen naziv. Forum regionalnih parlamenta za okoliš i održivi razvoj osnovali su regionalni parlamenti Latinske Amerike i Kariba kako bi promovirao korake ka usklađivanju zakonodavnih mehanizama u ovoj oblasti. Forum zakonodavnih tijela Centralne Amerike, FROPEL, inicirao je mnoge sastanke, seminare, studije i publikacije koje pozivaju na modernizaciju zakona u oblastima poput akcije protiv korupcije i trgovine drogom.

Rad Interparlamentarnog vijeća protiv antisemitizma usko je usmjeren na konkretnu temu. U izvjesnoj mjeri „prijateljska“ konferencija parlamentaraca italijanskog porijekla, ovo vijeće je primjer do koje mjere sastanak parlamentaraca

može biti čista kurtoazija i fer-plej. Neki primjeri nisu uvijek ozbiljni, niti imaju pravno ili političko opravdanje. Latinskoamerička interparlamentarna komisija za zaštitu okoliša, poznata po zgodnoj skraćenici CLIMA, usmjerena je na saradnju u oblasti održivog razvoja između regionalnih skupština zemalja Latinske Amerike. Forum afričkih parlamentaraca za obrazovanje, FAPED, osnovan je u Lisabonu 2002. godine.

Još jedan zanimljiv slučaj je Zajednička parlamentarna skupština ACP-EU, tijelo EU koje se bavi pitanjima solidarnosti i saradnje koja su utvrđena u konvencijama Yaoundé i Lomé. Mada je to strukturirani forum parlamentaraca afričkih, karipskih i pacifičkih država i članica Evropskog parlamenta, on, uprkos svom nazivu, nije parlament u pravnom smislu riječi; prije je to tijelo koje održava redovne konferencije. To je jedina međunarodna skupština u kojoj se predstavnici raznih zemalja sastaju periodično kako bi promovirali međuzavisnost Sjevera i Juga. Zajedničku parlamentarnu skupštinu, s jedne strane, čini 78 članova Evropskog parlamenta a, s druge, 78 parlamentaraca ili oni koje su, ako nisu takvi predstavnici, imenovala zemlje ACP-a. Ako neka zemlja nema parlament, onda je za njeno predstavljanje u ACP-u, mada bez prava glasa, prvo potrebna saglasnost Zajedničke parlamentarne skupštine. Skupština zasjeda dva puta godišnje, naizmjenično u državama članicama ACP-a i državama članicama EU, a zasjedanje traje sedmicu dana. O mjestu održavanja plenarnih sjednica odlučuje se po sistemu rotacije između država ACP-a i država članica EU. Skupština ima tri stalna komiteta koja se bave sljedećim pitanjima: promocijom demokratskih procesa kroz dijalog i konsultacije; ekonomskim, finansijskim i trgovinskim pitanjima te realizacijom Evropskog razvojnog fonda; socijalnim i pitanjima zaštite okoliša. Prema veb-stranici Evropske unije, države članice su:

Države ACP-a (*ne uključujući najmanje razvijene*): Antigva i Barbuda, Bahami, Barbados, Belize, Bocvana, Kamerun, Kongo (Brazavil), Kukovi otoci, Obala Slonovače, Dominika, Dominikanska Republika, Maršalovi otoci, Mauricijus, Namibija, Nauru, Nigerija, Niue, Palau, Papua-Nova Gvineja, Sveti Kits i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vinsent i Grenadini, Senegal, Sejšeli, Južna Afrika, Surinam, Svazilend, Tonga, Trinidad i Tobago, Zimbabve.

Najmanje razvijene države ACP-a su: Angola, Benin, Burkina Faso, Burundi, Zelenortska ostrva, Centralnoafrička Republika, Čad, Komori, Demokratska

Republika Kongo, Džibuti, Ekvatorijalna Gvineja, Eritreja, Etiopija, Gambija, Gvineja, Gvineja-Bisao, Haiti, Kiribati, Lesoto, Liberija, Malavi, Mali, Mauritanija, Madagaskar, Mozambik, Niger, Ruanda, Samoa, Sao Tome i Principe, Siera Leone, Solomonova ostrva, Somalija, Sudan, Tanzanija, Togo, Tuvalu, Uganda, Vanuatu i Zambija.

Parlamentarna mreža o Svjetskoj banci (PnoWB) osnovana je u maju 2000. godine kao neformalna mreža parlamentaraca, kako bi ojačala odgovornost i transparentnost u međunarodnim finansijskim institucijama općenito a posebno u Svjetskoj banci, kao najvećem donatoru razvojnih programa širom svijeta. Ona mobilizira parlamentarce da se bave pitanjima globalnog upravljanja i izazovima u suzbijanju siromaštva te promoviraju transparentnost i odgovornost u međunarodnom razvoju i nude jedinstvenu platformu za dijalog između parlamentaraca i Svjetske banke.

Forum Amani («mir» na jeziku svahili) je inicijativa afričkih parlamentaraca u regiji Velikih jezera. To je mreža parlamentaraca koji su posvećeni miru i mirnom rješavanju sukoba, kako u svojim vlastitim zemljama, tako i u regionu u cjelini. Čine je: Godišnja generalna skupština, Regionalni izvršni komitet, nacionalni odsjeci u svakoj državi članici i Regionalni sekretarijat sa sjedištem u Najrobiju, Kenija.

Parlamentarci za globalnu akciju (PGA) je međunarodna mreža zakonodavaca koju je 1978. godine u Vašingtonu, DC, osnovala grupa zabrinutih parlamentaraca iz cijelog svijeta kako bi bila preduzeta zajednička akcija o globalnim problemima koje ne može riješiti nijedna vlada ili parlament pojedinačno. Dok je njihova inicijalna pokretačka snaga bila rezultat kritičke potrebe za nuklearnim razoružanjem, svoje djelovanje Globalna akcija danas zasniva na proširenoj listi globalnih pitanja, kao što je jačanje demokratije, sprečavanje sukoba i međunarodno pravo. PGA je vodeća snaga u globalnim nastojanjima, promociji potpisivanja i ratifikacije statuta kojim se uspostavlja Međunarodni krivični sud (ICC), koja je lobirala kod svojih vlada i parlamenata i organizirala regionalnu konferenciju o tom pitanju. Kada je ICC uspostavljen, PGA je formirala Konsultativnu skupštinu parlamentaraca za Međunarodni krivični sud, forum čiji je cilj, prema Deklaraciji iz Otave 2002. godine, na osnovu koje je uspostavljen, promocija i podrška ICC-u, kako bi se osiguralo da taj sud funkcioniра nezavisno, pravično i efikasno.

Ovo ni u kojem slučaju nije potpuna i detaljna lista ovih institucija. Ima mnogo više parlamentarnih platformi, da ne spominjemo bezbrojne grupe

prijateljstva, *ad hoc* komisije i različite delegacije, koje su vanjske manifestacije parlamenata i koje se osnivaju u zakonodavnim skupštinama širom svijeta. Činjenica je da postoji bezbroj interparlamentarnih skupova svih vrsta. Kao što smo vidjeli, ponekad je moguće iz samog naziva razlučiti da li se one bave regionalnom razmjenom, političkim, ekonomskim ili kulturnim pitanjima, sastancima predsjedavajućih parlamenata, uključujući i grupacije koje su određene spolom, dobi ili porijeklom, ili razmatraju određena pitanja, ili, pak, prate realizaciju ugovora, sporazuma itd. Volio bih jasno staviti do znanja da, ako su takvi aranžmani i aktivnosti (koje su nesumnjivo parlamentarne i internacionalne) isključeni iz ove studije, to je samo zato što nemaju zakonsku institucionalizaciju i strukture i ne funkcioniraju kao istinski parlamenti. Temelje se na simpozijima, konferencijama i međunarodnim kolokvijima, a ne na strukturiranim parlamentarnim sjednicama. Također, nemaju mehanizme i osnovna proceduralna pravila koja su tipična za parlamentarni dom. Prema tome, bez obzira što možemo odati priznanje za izuzetno zanimljiv rad koji stoji iza tog velikog broja parlamentarnih aktivnosti, ipak ih ne možemo smatrati međunarodnim skupštinama.

IV. Novi oblik parlamentarizma

U ovom kratkom tipološkom pregledu, identificirao sam oko 40 primjera onog što se može smatrati međunarodnim parlamentarnim skupštinama, mada se one značajno razlikuju po svom pravnom i političkom potencijalu i imaju veoma različit uticaj. To su:

Interparlamentarna unija

Parlamentarna asocijacija Komonvelta

Parlamentarna skupština Vijeća Evrope

Evropski parlament

Nordijsko vijeće

Skupština Zapadnoevropske unije

Parlamentarna skupština NATO-a

Parlament Beneluxa

Parlament Latinske Amerike

Parlamentarna skupština frankofonije

Arapska interparlamentarna unija

Interparlamentarna skupština ASEAN-a

Parlament Anda

Asocijacija parlamentaraca pacifičkih ostrva

Parlament američkih starosjedilaca

Amazonski parlament

Konsultativno vijeće Unije arapskog Magreba

Parlamentarna skupština OSCE-a

Parlamentarna konferencija Baltičkog mora

Baltička skupština

Parlament Centralne Amerike

Zajednička parlamentarna komisija Mercosur

Parlamentarna dimenzija Centralnoevropske inicijative

Interparlamentarna skupština Zajednice Nezavisnih Država

Parlamentarna skupština Organizacije za crnomorsku ekonomsku saradnju

Azijsko-pacifički parlamentarni forum

Interparlamentarna skupština pravoslavlja

Stalni komitet parlamentaraca arktičkog regiona

Skupština parlamentaraca Karipske zajednice

Parlamentarni forum Zajednice za razvoj Južne Afrike

Parlamentarna konfederacija Amerikâ

Parlamentarna unija Organizacije islamske konferencije

Interparlamentarna skupština Evroazijske ekonomske zajednice

Interparlamentarni forum Amerikâ

Zakonodavna skupština Istočne Afrike

Parlament ECOWAS-a

Asocijacija senata, šura i sličnih vijeća u Africi i arapskom svijetu

Euromeditranska parlamentarna skupština

Panafrički parlament

Parlamentarna skupština Mediterana

Naravno, ove skupštine sasvim su različite po svojoj prirodi, organizaciji, funkcioniranju i ciljevima. Samo jedna od njih je svjetska. To je Interparlamentarna unija, koja je također i najstarija, kao što ćemo to kasnije vidjeti. Ima nekih koje obuhvataju veliku teritoriju cijelog kontinenta (npr. Vijeće Evrope, Parlamentarna konfederacija Amerikâ, Zajednica Nezavisnih Država i azijsko-pacifička ekonomska saradnja). Druge obuhvataju mnogo manja područja koja nisu geografski i kulturno blisko povezana (parlamenti Anda i Amazona, Nordijsko vijeće, Crnomorska zajednica, Jugoistočna Azija, Magreb, Pacifički otoci, Baltik, Mediteran, arapski svijet, region Arktika, itd.).

Samo jedna od njih, Evropski parlament, ima stvarnu zakonodavnu moć, pošto donosi zakone ili ih direktno odobrava, mada nema suverenu moć na

način na koji to imaju državni parlamenti, jer je Evropski parlament suzakonodavac. Samo u tri slučaja članovi se biraju direktno i to na općim izborima: Evropski parlament, Parlament Centralne Amerike i Parlament Anda. U ostalim učestvuju članovi državnih parlamenata (iz gornjeg i donjeg doma), koje imenuje svaki parlament, čime se formira delegacija koja predstavlja postojeće parlamentarne grupe, proporcionalno rezultatima posljednjih izbora, što se automatski revidira nakon svakih sljedećih izbora. To znači da su članovi ovih skupština indirektno imenovani, mada se biraju na općim izborima.

Mada su prve ovakve institucije nastale u Evropi, sada je značajan broj uspostavljen i u Latinskoj Americi. Treba, također, naglasiti da se ovaj novi oblik parlamentarizma sve više uvodi i svaki put kada se osnuju regionalne organizacije u Africi i Aziji.

Nisu svi ovi parlamenti strukturirani na isti način, niti imaju istu političku moć. Općenito, sa izuzetkom Evropskog parlamenta, oni samo predlažu, a ne nameću mjere vladama. To znači da se njihove rezolucije, preporuke, direktive, naredbe i bilo kakvi drugi prijedlozi podnose vladama, ali da same države pri tome imaju konačnu riječ. To postaju sporazumi, ugovori ili zakoni samo ako vlade (i državni parlamenti tih država) daju svoju saglasnost. Prema tome, to su skupštine koje iniciraju i pokreću stvari, ali same po sebi nemaju ovlaštenje da donose obavezujuće odluke. Često usvajaju stavove na zahtjev vlada, koje - suočene s nekim kontroverznim problemom - od njih traže mišljenje ili prethodnu raspravu, ili prosto žele dobiti podršku predstavnika građana u vezi s nekim planiranim zakonom ili politikom.

Ono što ove skupštine imaju, više od zakonodavne moći, jeste njihova sposobnost da vrše pritisak, te moralni autoritet koji proizilazi iz činjenice da njihovi prijedlozi dolaze od izabranih predstavnika. Vlade mogu ignorirati neki njihov prijedlog, što nije uvijek tako lako kada se radi o pitanjima od stvarnog društvenog interesa.

Neke skupštine su dio neke institucije koja ima veoma aktivnu izvršnu 'granu' (komitet ministara) u vezi s kojom imaju dužnost ne samo da iniciraju ideje i projekte, već i da obavljaju demokratsku kontrolnu funkciju. To ne može nikad dostići nivo potpune kontrole i mogućnost smjene nekog vladinog tijela, kao što je to slučaj kod država, ali kritika, koju daje skupština i obaveza ministara da odgovore na pitanja koja parlamentarci postavljaju, neporecivi su faktor demokratije i kontrole. U Vijeću Evrope i Nordijskom

vijeću, uzimam samo dva primjera, skupštine komuniciraju direktno s izvršnom vlašću (Komitetom ministara ili Vijećem), a ne samo s nekim dalekim vladama u državama članicama. Nasuprot tome, Interparlamentarna unija, Skupština NATO-a i Skupština OSCE-a, recimo, nemaju izvršnu vlast blisko povezanu s njihovim radom. Kao rezultat, njihovi prijedlozi su manje djelotvorni. Isto se odnosi na neke međunarodne parlamente u Latinskoj Americi, Africi i Aziji.

Općenito govoreći, ovaj oblik parlamentarizma vezan je ili tematskim pravnim okvirom (sigurnost, ekonomski ili kulturni ugovori, za što su najočitiiji primjeri skupštine NATO-a, OSCE-a, Mercosura i područja Arktika, frankofonije, naroda-starosjedilaca, Amazonije i islamskog svijeta) ili s regionalnim poduhvatima ujedinjenja koje vidimo u Evropskoj uniji, Karipskoj zajednici ili Uniji arapskog Magreba.

Druga karakteristika ovog oblika parlamentarizma je višejezičnost. To je pitanje od primarnog značaja, ne samo zato što to određuje pojedine aspekte identiteta i olakšava učešće, već i zbog potrebe za simultanim i prevodenjem dokumenata, što otvara jedan od glavnih ekonomskih problema koji moraju biti riješeni s obzirom na troškove koje podrazumijevaju. Iz očitih razloga u kulturno homogenim skupštinama (Anda, Amazona, Komonvelta, Unije arapskog Magreba, Arapske skupštine, itd.) koristi se samo jedan jezik, dok u skupštinama u kojima članovi dolaze iz različitih država i govore različite jezike, praksa je ili da se svi ti različiti jezici koriste (Parlatino, CARICOM, Jugoistočna Azija) ili da se utvrde jedan ili dva radna jezika, pri čemu je engleski obično jedan od njih, dok se drugi jezici mogu koristiti u specifičnim prilikama, ili aktivno ili pasivno.

Postoji cijeli niz lingvističkih pristupa. Evropski parlament je formalno usvojio upotrebu svih službenih jezika država članica, tako da se radi simultano prevodenje i izrada dokumenata na svim tim jezicima. Vijeće Evrope ima dva glavna jezika (francuski i engleski) i pet radnih jezika (dva navedena, plus njemački, italijanski i ruski), dok se do 15 drugih jezika može koristiti u posebnim prilikama. U Skupštini Zapadnoevropske unije svi jezici država članica mogu se koristiti pasivno, kao i jezici nekih pridruženih članica. U Parlamentu Latinske Amerike, CARICOMU i Parlacenu koriste se španski i portugalski. Engleski se može koristiti čak i u Skupštini frankofonije i Islamskom forumu. U suštini, ovo su višejezičke institucionalne formacije gdje parlamentarci moraju obaviti dio posla u svojim kontaktima, u

službenim prilikama, ili na pojedinačnim sastancima izvan sesija, na jeziku koji poznaju. U područjima kao što je Evropa poznavanje drugog ili trećeg jezika veoma je značajno. Mada engleski sve više postaje *lingua franca*, drugi jezici, poput francuskog, njemačkog i ruskog, još uvijek se veoma često koriste. Na američkom kontinentu, španski se uveliko koristi uprkos uticaju Sjedinjenih Država i Kanade.

Četiri su ključne faze u nastanku i razvoju ovog novog oblika parlamentarizma. Ostavivši po strani početna provizorna iskustva, koja su, mada neizvjesna, ipak bila pionirska, periodi kada su ove skupštine osnovane i počele funkcionirati bili su: prvo, vrijeme neposredno nakon Drugog svjetskog rata, kada se osjetila odlučnost da se nikada više ne desi sukob među Evropljanima te su se zato tražile prilike za multilateralnu saradnju; drugo, dugi period dominacije blokovske geopolitike, vrijeme očigledno tvrdih pozicija ali sa sve većom, mada općenito skrivenom, potrebom da se razviju politički odnosi uprkos hladnoratovskim nepomirljivostima; treće, kad prestaje prevlast blokovskog mentaliteta i počinje ono što zovemo posthladnoratovsko vrijeme, kada dolazi do redefiniciranja svjetske geostrategije; i konačno, najnovija faza, period globalizacije kroz koji upravo sada prolazimo.

V. Prva iskustva

Tokom stoljećâ parlamentarizma i decenijâ demokratije, parlamentarci su imali malo prilika za vanjske kontakte, a još manje da ih i održavaju. Nacionalni parlamenti uvijek su održavali kontakte, prožete uzajamnom kurtoazijom, pozivima i posjetama odabranih grupa parlamentaraca, obično predsjedavajućih i njihovih predstavnika. Ali nikada nije bilo redovnih, institucionaliziranih sastanaka parlamentaraca na kojima bi raspravljali o međunarodnim pitanjima i razmjenjivali stavove o iskustvima različitih parlamenata. Tako je bilo do 1894. i 1911. godine i početaka novog oblika parlamentarizma te osnivanja prve dvije međunarodne skupštine.

Interparlamentarna unija

Najstarija međunarodna parlamentarna skupština bila je rezultat inicijative parlamentaraca Williama Randala Cremera iz Ujedinjenog Kraljevstva i Frédéricica Passyja iz Francuske, koji su sazvali Interparlamentarnu konferenciju u Parizu 1889. godine na kojoj je učestvovalo devet zemalja. Ideja je zaživjela i Interparlamentarna unija uspostavljena je 1894. godine. Danas je to jedina organizacija koja u svoje redove prihvata sve parlamente svijeta. Ona se od tada nastavila razvijati i danas su u njenom članstvu sljedeće zemlje: Afganistan, Albanija, Alžir, Andora, Angola, Argentina, Armenija, Australija, Austrija, Azerbejdžan, Bahrein, Bangladeš, Bjelorusija, Belgija, Benin, Bolivija, Bosna i Hercegovina, Bocvana, Brazil, Bugarska, Burkina Faso, Burundi, Kambodža, Kamerun, Kanada, Zelenortska ostrva, Čile, Kina, Kolumbija, Kongo, Kostarika, Obala Slonovače, Hrvatska, Kuba, Kipar, Češka Republika, Demokratska Narodna Republika Koreja, Demokratska Republika Kongo, Danska, Dominikanska Republika, Ekvador, Egipat, Salvador, Estonija, Etiopija, Finska, Francuska, Gabon, Gambija, Gruzija, Njemačka, Gana, Grčka, Gvatemala, Madarska, Island, Indija, Indonezija, Islamska Republika Iran, Irak, Irska, Izrael, Italija, Japan, Jordan, Južna Afrika, Kazahstan, Kenija, Kuvajt, Kirgistan, Narodna Demokratska

Republika Laos, Letonija, Liban, Lesoto, Liberija, Libijska Arapska Džamahirija, Lihtenštajn, Litvanija, Luksemburg, Madagaskar, Malezija, Maldivi, Mali, Malta, Mauritanija, Mauricijus, Meksiko, Moldavija, Monako, Mongolija, Crna Gora, Maroko, Mozambik, Namibija, Nepal, Holandija, Novi Zeland, Nikaragva, Niger, Nigerija, Norveška, Pakistan, Palau, Panama, Papua Nova Gvineja, Paragvaj, Peru, Filipini, Poljska, Portugal, Katar, Republika Koreja, Rumunija, Ruska Federacija, Ruanda, Samoa, San Marino, Sao Tome i Principe, Saudijska Arabija, Senegal, Srbija, Singapur, Slovačka, Slovenija, Somalija, Sudan, Surinam, Španija, Šri Lanka, Švedska, Švicarska, Arapska Republika Sirija, Tadžikistan, Tajland, Timor Leste, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Togo, Tunis, Turska, Uganda, Ukrajina, Ujedinjeni Arapski Emirati, Ujedinjeno Kraljevstvo, Ujedinjena Republika Tanzanija, Urugvaj, Venecuela, Vijetnam, Jemen, Zambija i Zimbabve.

Osnovni cilj IPU-a je jačanje kontakata i razmjena iskustava među parlamentarcima svih zemalja svijeta kako bi se postiglo veće razumijevanje među narodima i dao doprinos funkcioniranju institucija, kao što su Ujedinjeni narodi koji teže održati mir i promovirati napredak u svijetu. Odnos između Ujedinjenih naroda i IPU-a prilično je direktan. S jedne strane, njegove članice su zemlje zasnovane na vladavini prava, mada možda nisu sve među njima demokratske; s druge, IPU je branilac ciljeva Ujedinjenih naroda te radi u bliskoj vezi s tom organizacijom pošto je s njom zaključio Sporazum o saradnji kojim je uspostavljena trajna saradnja između te dvije institucije na jednom novom osnovu. Nedavno je IPU čak pokrenuo ideju da postane parlamentarna dimenzija UN-a, odnosno *parlamentarna skupština* UN-a. To još nije ostvareno, ali ideja očito ima veliku podršku.¹⁶

Tokom cijelog 20. stoljeća, uprkos brojnim institucionalnim promjenama i donekle nepovoljnim historijskim okolnostima, IPU je, prema riječima Vere Squarcialupi, postao «*forum čiji članovi odražavaju brojne različite političke parlamentarne kulture. On je igrao i igra važnu ulogu u uspostavljanju kontakata sa zemljama Trećeg svijeta.*» [...] Tokom hladnog rata, konferencija IPU-a omogućila je predstavnicima dva bloka da održavaju kontakte i učestvuju u dijalogu na marginama službenih pregovora. Squarcialupi dodaje da je IPU

¹⁶ Molgat, Gildas, «A Parliamentary Vision for International Co-operation» u *Canadian Parliamentary Review*, Volume 23, 2001.-2002..

služio kao «forum u kojem su provjeravani savezi i u kojem su mnoge afričke, azijske i južnoameričke zemlje odlučile uz kojeg od svjetskih lidera će se svrstati.»¹⁷

IPU se bavi svim međunarodnim problemima, mada je svoje napore posebno usmjerio na akcije za mir i humanitarnu pomoć, te na jačanje parlamentarnih institucija. On je uspostavio bliske veze s drugim međunarodnim organizacijama i u mnogim slučajevima djeluje kao model za nove međunarodne skupštine koje se uspostavljaju, kao i za organizaciju brojnih geografskih i tematskih sastanaka. Njegov pionirski rad i globalna priroda omogućavaju mu brojne kontakte te daju auru intelektualnog autoriteta *vis-à-vis* novih skupština.

Skupština IPU-a održava se dva puta godišnje. Svaka članica ima različit broj glasova, proporcionalno broju stanovnika svake od njih, što je utvrđeno općim sporazumom. Ona ima Upravno vijeće, tijelo koje definira politike, i Izvršni komitet, koji nadzire administraciju institucije s predsjednikom na čelu. Tu su tri stalna komiteta: za mir i međunarodnu sigurnost; za održivi razvoj, finansije i trgovinu; i demokratiju i ljudska prava. Ovi komiteti podnose izvještaj Skupštini i pripremaju joj rezolucije za usvajanje.¹⁸ Skupština ima i Sekretarijat sa sjedištem u Ženevi. Članovi su grupirani u državne delegacije, koje odražavaju politički sastav svakog parlamenta, a one su zauzvrat uključene u geopolitičke grupe: afrička, arapska, azijskopacifička, evroazijska, latinskoamerička i karipska, te grupa „Dvanaest plus“. IPU ima i Grupu žena parlamentararki čiji se sastanci održavaju u vrijeme godišnjeg zasjedanja Skupštine. Godine 1976. IPU je uspostavio Komitet za ljudska prava parlamentaraca, sa zadatkom da istražuje kršenje ljudskih prava te pronalazi rješenja. Taj komitet bio je izuzetno koristan u situacijama kao što su bile one u Turskoj, Čileu, Argentini, Urugvaju i Vijetnamu.

Parlamentarna asocijacija Komonvelta

Mada je ova parlamentarna asocijacija, kao što danas znamo, nastala 1948. godine, ona je zapravo postojala i ranije. Njena prethodnica, Parlamentarna asocijacija Carstva, čije ime ne može biti eksplicitnije, osnovana je 1911. godine. Uspostavljena je tada po zakonima i apsolutnom vlašću Ujedinjenog

¹⁷ Squarcialupi, V., *Parliamentary diplomacy: the role of international assemblies*, str. 4.

¹⁸ Vidi www.ipu.org.

Kraljevstva i u to vrijeme su je činili članovi iz Australije, Kanade, Njufaundlenda, Novog Zelanda, Južne Afrike i Ujedinjenog Kraljevstva. Ova imperijalna institucija prethodila je britanskom osnivanju Komonvelta nacija 1926. godine. Trebalo bi upamtiti da su na samom početku ovu asocijaciju, poput tadašnjeg Komonvelta, činile teritorije u čijim vladama su bili samo bijelci. U procesu dekolonizacije otvorena su vrata cijelom nizu zemalja, bivših kolonija, od kojih je većina, uprkos tome što su bile nezavisne države, morala nastaviti ili nastavila smatrati kraljicu svojim simboličnim suverenom. U tom novom talasu dekolonizacije i demokratizacije nakon kraja Drugog svjetskog rata, 1948. godine, asocijacija je usvojila svoje sadašnje ime i promijenila procedure, kako bi svi članovi imali ista prava i status, te uspostavila vlastiti nebritanski sekretarijat. Kao rezultat, broj članova povećavao se sve donedavno, odnosno do 90-ih godina prošlog stoljeća, kada se 30 novih parlamenata (državnih, regionalnih i pokrajinskih) pridružilo ovoj skupštini. Sadašnje države članice su: Antigva i Barbuda, Australija, Bahami, Bangladeš, Barbados, Belize, Bocvana, Bruneji Darusalam, Kamerun, Kanada, Kipar, Fidži, Gambija, Gana, Grenada, Gvajana, Indija, Jamajka, Kenija, Kiribati, Lesoto, Malezija, Malavi, Maldivi, Malta, Mauricijus, Mozambik, Namibija, Nauru, Novi Zeland, Nigerija, Pakistan, Papua Nova Gvineja, Dominikanska Rrepublika, Ujedinjeno Kraljevstvo, Sveti Kits i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, Solomonova ostrva, Južna Afrika, Trinidad i Tobago, Tuvalu, Uganda, Vanuatu, Zanzibar (u Tanzaniji), Zambija i Zimbabve. Njima treba dodati novouspostavljene skupštine nastale procesom devolucije u Kanadi, Indiji i Ujedinjenom Kraljevstvu.

Plenarne sjednice ove parlamentarne asocijacije održavane su svake dvije godine od 1948. do 1959. godine, da bi 1961. godine postale godišnje i održavaju se na različitim mjestima. Usvojene rezolucije prosljeđuju se Komonveltu, vladama i međunarodnim agencijama, mada nisu obavezujuće. Ova asocijacija organizira i konferencije o pitanjima koja se tiču malih zemalja, uspostavila je Grupu žena parlamentarki, podstaknula je cijelu seriju regionalnih konferencija i seminara, organizira praćenje izbora, ima Odjel za publikacije a otvorila je i Referentni informacioni centar.¹⁹ Jasno, njena akcija usmjerena je na održavanje, koliko god je to moguće, kohezije među britanskim i bivšim britanskim zajednicama, kroz održavanje bliske komunikacije i saradnje. Istovremeno, ona nastoji uticati na međunarodnu zajednicu učestvujući u rješavanju svjetskih problema.

¹⁹ <http://www.cpahq.org>

Drugi dio

**Nadnacionalne parlamentarne
skupštine**

VI. Nakon rata

Zbog razloga koje ne možemo detaljnije istraživati u ovoj studiji, a koja se bavi samo korištenima međunarodnog parlamentarizma, poslijeratni period u Evropi pokazao se pogodnim za važne institucionalne promjene na međunarodnom, nadnacionalnom planu. Države i društvo morali su obnoviti svoj život u novim okolnostima. Na prvom mjestu, osiromašene ekonomije morale su se obnoviti, neke od njih oslanjajući se ne samo na nastojanja svojih stanovnika već i na pomoć izvana (tzv. Maršalovi planovi, naprimjer). Logično, reprezentativni demokratski sistemi morali su biti osnaženi, a okvir parlamentarnog života obnovljen. S druge strane, svijest o uslovima i stavovima koji su doveli do katastrofe podstaknuli su vlade da traže i nadu načine da se izbjegne povratak nacionalističkih i imperijalističkih politika koje su dovele do konfrontacije i katastrofe u Evropi dva puta tokom stoljeća (u intervalu od tek malo više od dvadeset godina). Njihova dužnost bila je da kažu: ”*Nikad više*”, kao što je to rekao Winston Churchill.

Pod tim se podrazumijevala potreba da se prevaziđu fizičke i mentalne granice i krene u novu historijsku fazu na jedini mogući način, s manje država i više saradnje, stvarajući pravni i politički mehanizam da se prevaziđu podjele iz prošlosti i kroz jedinstvo prevladavajući teškoće koje, u toj novoj eri, države same ne mogu riješiti.²⁰ Od Drugog svjetskog rata, a posebno od 1989. godine, s rušenjem Berlinskog zida i raspadom Sovjetske imperije, samo jedna država na planeti bila je u stanju učvrstiti svoju snagu i nezavisnost – SAD, današnja glavna supersila, bilo to dobro ili ne, i apsolutno van domašaja bilo koje druge (treba li zapravo biti druga sila koja želi da ima isti status) u ekonomskom, tehnološkom i vojnom pogledu,²¹ mada možda ne smijemo zaboraviti Kinu.

²⁰ Mathiex, J., Vincent, G., *Aujourd'hui (depuis 1945.)*, str. 333-448, Paris, Masson, 1978.

²¹ Salvadori, M.L. *L'Età Contemporanea*, Torino, Loescher editore, 1979. str. 459-504. Postoji obimna bibliografija o ovom pitanju, uključujući nedavnu studiju Nicole Gnesotto, *La puissance et l'Europe*, Presses de Sciences Po, Paris 1998., i Hassner, Pierre, «États-Unis: l'empire de la force ou la force de l'empire?» Cahiers de Chaillot Br. 54, Septembar 2002.

Dakle, ulazimo u fazu obilježenu idejom da će budućnost zahtijevati od svih – također i od starih država-nacija koje su smatrane svjetskim silama – proces regionalne integracije koji će ih ojačati i osposobiti da opstanu u sve otvorenijem i agresivnijem ekonomskom sistemu koji ne prihvata ograničenja države i nameće vlastitu dinamiku, rušeći granice i zakonodavne sisteme.

Rezultat svega ovoga bila je pojava cijelog niza multilateralnih organizacija koje su bile ujedinjene opsesivnom brigom da se ne vrata stari nacionalizmi i imperijalizmi, vođeni voljom za saradnjom među saveznicima i potrebom za uspostavljanjem novih okvira, koji prevazilaze granice država, kroz djelovanje na planu sigurnosti, zona slobodne trgovine i svake vrste saradnje. To je bilo u vrijeme kada su nadnacionalne institucije osnovane, prvo čisto vladine, a kasnije se otvara prostor za integracione procese koji su predstavljali duboke historijske promjene, kao što je, naprimjer, bilo stvaranje zajedničkog tržišta, a kasnije Evropske unije.

Kao što je već rečeno, Parlamentarna asocijacija Komonvelta u svojoj sadašnjoj formi jeste proizvod tih vjetrova poslijeratnog perioda koji su doveli do stvaranja institucija u Evropi od velikog političkog značaja od kojih se većina oslanja na parlamentarnu dimenziju.

Multilateralizam koji se rađao praktično je uticao na formiranje tri vrste institucija, i to: one koje su osnovane u skladu s multilateralnim sporazumima o sigurnosti i odbrani (WEU, NATO i OSCE); one koje konkretno odražavaju geografske i historijske realnosti (Nordijsko vijeće, Beneluks i PABSEC); i one koje su nastale iz želje za evropskom saradnjom u raznim sferama (Vijeće Evrope, Evropska zajednica).

U nastavku ćemo govoriti o novim parlamentarnim strukturama nastalim u poslijeratnom periodu.

Parlamentarna skupština Vijeća Evrope

Vijeće Evrope je multilateralna organizacija koja sada ima 47 evropskih država članica: Albanija, Andora, Armenija, Austrija, Azerbejdžan, Belgija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Kipar, Češka Republika, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Gruzija, Njemačka, Grčka, Mađarska, Island, Irska, Italija, Letonija, Lihtenštajn, Litvanija, Luksemburg, Malta, Moldavija,

Monako, Crna Gora, Holandija, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunija, Ruska Federacija, San Marino, Srbija, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska, Švicarska, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Turska, Ukrajina i Ujedinjeno Kraljevstvo.

Ona ima dva organa utvrđena Statutom: Komitet ministara i Parlamentarnu skupštinu. Ona također uključuje i važne institucije kao što su: Evropski sud za ljudska prava, Kongres lokalnih i regionalnih vlasti u Evropi, Ured komesara za ljudska prava, Evropske omladinske centre u Strasbourgu i Budimpešti i brojna druga tijela kao što je Evropski centar za globalnu međuzavisnost i solidarnost (Centar sjever-jug), Venecijansku komisiju, Vijeće Evropske razvojne banke, Evropski centar za moderne jezike, Evropsku audiovizuelnu opservatoriju, Evropsku farmakopeju i Konferenciju međunarodnih nevladinih organizacija.

Drugi svjetski rat, koji je u velikoj mjeri bio evropski građanski rat, Evropu je ostavio podijeljenom nakon pet godina sukoba i razaranja te s dubokim kolektivnim ranama. U tim dramatičnim okolnostima osjetila se potreba da se polože temelji kako bi se osiguralo da se greške iz prošlosti ne ponove i da se onemogućí da Evropljani potonu po treći put u bratoubilački rat. U svom govoru u Cirihu, Švicarska, 19. septembra 1946., Winston Churchill bio je prvi koji je predložio rješenje. Ono što je potrebno, rekao je on, je *«lijevak koji [...] bi, kao nekim čudom, preobrazio cijelu scenu, i [...] kroz nekoliko godina učinio da cijela Evropa [...] bude slobodna i sretna [...]. Mi moramo izgraditi svojevrstne Sjedinjene Evropske Države.»*

Nakon traume ratnih godina, pokreti raznih ubjedenja, ali svi posvećeni evropskom jedinstvu, nicali su posvuda. Te i druge organizacije će se vremenom ujediniti da osnuju Međunarodni komitet pokreta za evropsko jedinstvo, čiji je prvi akt bio organizacija Haškog kongresa 7. maja 1948. godine. Taj događaj, upamćen kao «Kongres Evrope», predstavljao je osnivanje evropskog pokreta koji je pružio podsticaj za uspostavljanje raznih evropskih institucija.

U tim ključnim vremenima projekti su realizirani veoma brzo. U martu 1948. godine potpisan je Briselski ugovor o kolektivnoj samoodbrani između Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske i zemalja Beneluksa. U proljeće 1949. godine potpisan je Sjevernoatlantski pakt. Evropa se organizira. Onda Francuska, uz podršku Belgije, poziva na stvaranje evropske skupštine s velikim ovlaštenjima, sastavljene od članova parlamenata iz raznih zemalja

koja odlučuje većinskim glasanjem. Taj plan, kojim je parlamentarcima dodijeljena ključna uloga, činio se revolucionarnim u tadašnjem međunarodnom poretku kojim su do tada upravljale isključivo vlade. Ujedinjeno Kraljevstvo, međutim, bilo je sklonije obliku međuvladine saradnje u kojoj bi skupština imala čisto konsultativnu ulogu. Konačno, 27. i 28. januara 1949. godine pet ministara vanjskih poslova zemalja Briselskog ugovora postigli su kompromis: *«Vijeće Evrope, koje čini Komitet ministara, koje će se sastajati iza zatvorenih vrata, i konsultativnog tijela koje će se sastajati javno»*. Skupština je uspostavljena kao konsultativno tijelo, a ovlaštenje da odlučuje dato je Komitetu ministara. Kako bi bili ispunjeni zahtjevi zagovornika evropske federacije, odlučeno je da članovi Skupštine budu nezavisni od svojih vlada s punim pravom glasa.

Ova nova organizacija zadovoljila je široko javno mnijenje, koje je u njoj vidjelo instrument putem kojeg mogu biti iskazane razne političke tendencije i suštinske težnje evropskih naroda. To je bila istinska svrha zbog koje je i osnovano, kako jasno stoji u Prvom poglavlju njenog statuta: *«Cilj Vijeća Evrope je da postigne veće jedinstvo među svojim članicama s ciljem zaštite i ostvarenja ideala i principa koji su njihovo zajedničko naslijeđe, te omogućavanja njihovog ekonomskog i društvenog napretka.»*

Organizacija je službeno nastala u Londonu 5. maja 1949. godine. Njeno sjedište uspostavljeno je u Strasbourgu, gradu koji je doživio tri francusko-njemačka rata u manje od jednog stoljeća, i iz tog razloga bio simbol pomirenja između dvije zemlje. Da bi se predočio historijski kontekst njegovog nastanka, treba imati na umu da se potpisivanje Statuta Vijeća Evrope desilo tokom blokade Berlina, što je bila prethodnica zloglasnog zida. S jednim ratom koji je tek bio završen i drugim koji je tek počinjao: Hladnim ratom. U to vrijeme, deset država potpisalo je Londonski ugovor: Belgija, Danska, Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo. Sljedeće godine Grčka, Turska, Island i Savezna Republika Njemačka pridružuju se Vijeću Evrope; Austrija ih slijedi 1956., a Švicarska 1963. godine.

Parlamentarna skupština Vijeća Evrope (PSVE), tada nazvana Konsultativna skupština, održala je svoju prvu sjednicu u jednoj sali Strasburškog univerziteta 10. augusta 1949. godine. Inaugurirao ju je Edouard Herriot kao počasni predsjednik koji je izjavio: *«Vaš Statut vas poučava da uobličite*

težnje naroda Evrope, te da vladama date sredstva kako bi bili stalno u kontaktu s evropskim javnim mnijenjem. Ovdje se ni na koji način ne govori o organizaciji pripreme vojnog saveza; ovdje je jednostavno u pitanju zaštita i ostvarenje ideala koji su zajedničko naslijeđe zemalja učesnica. Mi nikome ne objavljujemo rat. Šta god da se kaže, naši sastanci nemaju agresivne namjere prema bilo kome [...] Mi samo želimo da se udružimo kako bismo odbranili ova dva velika dostignuća ljudske civilizacije: slobodu i zakon.»²²

Statut po kojem je uspostavljeno Vijeće kaže da je cilj postizanja većeg jedinstva među Evropljanima ono čemu treba težiti «*diskusijom o pitanjima od zajedničkog interesa i sporazumima i zajedničkim akcijama o ekonomskim, socijalnim, kulturnim, naučnim, pravnim i administrativnim pitanjima te održavanjem i daljnjim ostvarenjem ljudskih prava i osnovnih sloboda.*» Općenito, konsultativna sjednica donijela je prijedloge za evropsku saradnju u ovim poljima, te dostavila svoje projekte u formi preporuka Komitetu ministara. Ovaj Komitet ministara, koji je predstavljao vlade članica, time je odlučio koje akcije treba da budu preduzete na prijedloge Skupštine.²³ U godinama između 1949. i 1970., osam novih članica pridružilo se članicama osnivačima: redom pristupaju Grčka, Island, Turska, Njemačka, Austrija, Kipar, Švicarska i Malta. U tom periodu organizacija je postepeno razvila svoju strukturu i glavne institucije. Tako su prva javna saslušanja Evropskog suda o ljudskim pravima održana 1960. godine. Tih godina također dolazi do uvođenja prvih specijaliziranih ministarskih konferencija; početkom 70-ih godina one su proširene tako da je njima obuhvaćen veliki broj oblasti. Prva, 1959. godine, okupila je evropske ministre odgovorne za socijalna pitanja i pitanja porodice. Na dan 18. oktobra 1961. godine Evropska socijalna povelja, koja se smatra pandanom Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima u socijalnom domenu, potpisana je u Rimu.

Povelja je stupila na snagu 26. februara 1965. godine. Njome je utvrđeno 19 prava, uključujući pravo na štrajk i pravo na socijalnu zaštitu, ali nema efektivni mehanizam nadzora kakav je Konvencija o ljudskim pravima. Ipak, ona se postepeno razvila u zajedničko tijelo za socijalna prava koja se primjenjuju širom Evrope.

²² Haller, B., *An Assembly for Europe*, str. 25, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2007.

²³ Robertson, A.H., «Los diez primeros años del Consejo de Europa» in *Revista de Política Internacional* br. 45, str. 121, Madrid

U istoj toj eri nastaje institucija Vijeća za kulturnu saradnju 1961. godine, kojoj su se od samog početka mogle pridružiti zemlje koje nisu članice Vijeća Evrope. Jedan primjer je bila Finska, koja se pridružila Vijeću Evrope tek 28 godina kasnije. Slično, Evropska farmakopeja osnovana je 1964., a Evropski omladinski centar 1967. godine.

Prva velika politička kriza Vijeća Evrope izbila je 1967. godine kada su grčki pukovnici zbacili zakonito izabranu vladu i uspostavili autoritarni režim koji je otvoreno bio u suprotnosti s demokratskim principima koje je ova organizacija branila. Ta situacija natjerala je Grčku da se povuče iz Vijeća Evrope u koje se vratila pet godina kasnije, 1974. godine, nakon pada diktature i obnove demokratije.

Nova kriza izbila je 1981. godine kada je Parlamentarna skupština povukla pravo turske parlamentarne delegacije na mjesto kao reakciju na vojni puč nekoliko sedmica ranije. Turska delegacija ponovo se vratila tek 1984. godine, nakon što su u Turskoj održani slobodni izbori.

Povrtak Grčke označio je nestanak posljednjeg autoritarnog režima u zapadnoj Evropi. Portugal je ušao u Vijeće Evrope 22. septembra 1976. godine, dvije godine nakon «karanfilske revolucije» iz aprila 1974. godine, čime je okončano 48 godina Salazaristove diktature, dok je prelazak na demokratiju nakon smrti generala Franka 1975. godine vremenom doveo do pristupanja Španije 24. novembra 1977. godine.

Druga važna faza u životu Vijeća Evrope počela je 1985. godine s prvim pokretima za uvođenje demokratije u centralnoj i istočnoj Evropi. Godine 1985., nakon promjene u istočnoj Evropi (Mihail Gorbačov došao je na vlast), i ideja evropskog kulturnog identiteta dobila je na značaju. Uvjereni da je jedinstvo u raznolikosti osnov bogatstva evropskog naslijeđa, Vijeće Evrope zapazilo je da se njihova zajednička tradicija i evropski identitet ne zaustavljaju na granicama između raznih političkih sistema; naglasilo je prednost konsolidacije kulturne saradnje kao sredstva promocije trajnog razumijevanja između naroda i vlada. Zemlje istočne Evrope prihvatile su objeručke tu ispruženu ruku.

Približavanje je napokon postalo ne samo moguće nego i potrebno. Vijeće Evrope bilo je oduševljeno procesom demokratizacije koji je pokrenut na Istoku, zajedno s ekonomskim i socijalnim reformama koje su uvedene u ime

perestroike. Uloga i svrha Vijeća bila je da podrži taj trend, da pomogne da on postane nepovratan te da ispuni očekivanja zemalja koje su tražile njegovu pomoć. Naravno, ne odustajanjem od principa, već upravo suprotno, čineći da njegovi principi budu preduslov za bilo kakav oblik saradnje.

To je postao vodeći princip Vijeća Evrope, kao što se to odražava u promjeni kursa koji je uspostavljen preporukama Skupštine i Komiteta ministara u njihovoj deklaraciji od 5. maja 1989. godine. Taj novi smjer predstavljao je i dostignuće i prvi korak, i bio je rezultat cijelog niza promjena. Taj novi pravac dao je zamah procesu koji će se nastaviti ubrzavati, prevazilazeći čak i najoptimističnija očekivanja. Zemlje centralne i istočne Evrope sada su nestrpljivo kucale na vrata Vijeća Evrope, tog čuvara ljudskih prava; ova organizacija postala je svojevrсно predsooblje za pregovore o prelasku iz diktature u demokratiju, kao što se to ranije desilo u Portugalu i Španiji.

Prvo obraćanje nekog sovjetskog lidera Skupštini zapadnoevropskih parlamentaraca desilo se u Vijeću Evrope. Mihail Gorbačov izabrao je upravo ovu skupštinu – 6. jula 1989. godine – da ponudi novi prijedlog o razoružavanju, da promovira ideju zajedničkog evropskog doma te da otvori dijalog o ljudskim pravima.

Vijeće Evrope počelo je otvarati svoja vrata vrlo oprezno. Godine 1989. Parlamentarna skupština uspostavila je veoma selektivan status specijalnog gosta za narodne skupštine zemalja voljnih da primjenjuju Helsinški završni akt te Konvenciju o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda. Taj status odmah je dat skupštinama Mađarske, Poljske, SSSR-a i Jugoslavije te otvorio put punom pristupanju zemalja bivšeg sovjetskog bloka. Bilo je jasno od početka da je Vijeće bilo jedina organizacija sposobna da obuhvati sve zemlje Evrope onda kada one usvoje demokratska pravila. To je značilo početak nove političke uloge ove organizacije.

Dolazak novih istočnoevropskih država članica: Mađarske, Poljske, Rumunije, Bugarske, Albanije, Moldavije, Češke Republike, Slovačke, Ukrajine, baltičkih država, kavkaskih država, država nastalih raspadom bivše Jugoslavije, posebno Ruske Federacije u februaru 1996. godine, značilo je da je institucija konačno u potpunosti postala panevropska. Od tada, više od 800 miliona građana bavit će se izgradnjom nove Evrope. Aktivnosti Vijeća moraju se prilagoditi tom novom okruženju, koje nije samo šire i raznovrsnije, već kompleksnije i manje stabilno, a to mijenja prirodu njegovih programa saradnje.

To se s posebnim intenzitetom doživljava u Parlamentarnoj skupštini gdje je politička debata usmjerena u velikoj mjeri na transformaciju tih zemalja u demokratije u skladu s vrijednostima i principima Vijeća Evrope. Do sada, samo jedna evropska zemlja nije primljena u organizaciju - Bjelorusija. Status specijalnog gosta dodijeljen je toj zemlji s obzirom da je njeno buduće pristupanje suspendirano kao rezultat njenog neuspjeha da ispoštuje principe ljudskih prava i demokratije.

Nekoliko godina Skupština Vijeća Evrope bila je jedina evropska skupština. Ona se može smatrati modelom za druge parlamentarne institucije koje će potom biti stvorene u Evropi (i svijetu) te je do kraja 50-ih godina prošlog stoljeća bila jedinstven, privilegirani forum za rasprave o budućnosti Evrope i aktuelna politička pitanja. Svjesni svoje odgovornosti i uticaja eminentnih članova duboko involviranih u evropsku debatu u svojim zemljama, Skupština je jasno kao prioritete od samog početka utvrdila: izradu političkog projekta za Evropu i pokretanje Konvencije o ljudskim pravima kao pravne i moralne osnove tog projekta.

Mada Statut Vijeća Evrope nije davao Skupštini zakonodavna ovlaštenja od njenog nastanka, Skupština je dala suštinski doprinos kako u ostvarenju ideala evropskog jedinstva tako i promociji vrijednosti neodvojivih od evropske civilizacije, a pogotovo slobode i osnovnih prava ljudskog bića. Skupština je od samog početka shvatila da osnovni elementi novog evropskog poretka moraju biti zakoni. Ona je pokrenula prve inicijative na planu uspostavljanja standarda Vijeća Evrope i tome je neprekidno doprinosila. U tom smislu, Skupština je osnivač evropskog prava, čak i ako je formalna odluka država članica da se konvencije daju na potpisivanje donesena u Komitetu ministara. Više od jedne trećine konvencija koje je usvojilo Vijeće Evrope u svojoj osnovi imaju njene preporuke.

Kao svoj prioritet Skupština je postavila zaštitu ljudskih prava. Brojni članovi Skupštine naglasili su da su za najsveobuhvatniju moguću listu prava u svakoj sferi – građanskoj, političkoj, kulturnoj, društvenoj i ekonomskoj. Cilj je, međutim, bio da se brzo dode do usvajanja jedne zakonski obavezujuće evropske konvencije uz osiguravanje nadzornog mehanizma nad poštivanjem tih prava. Iz tog razloga dogovoreno je kompromisno rješenje izborom deset političkih i građanskih prava između onih koja su navedena u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima. Tako je Skupština za sada odustala od svog

prijedloga da uključi socioekonomska i kulturna prava. Ideja za Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja se uobičajeno naziva Evropska konvencija o ljudskim pravima (ECHR), utjelovljuje identitet organizacije i njenu svrhu na polju ljudskih prava, te je kamen temeljac Vijeća Evrope koji će uskoro postati prihvaćen. Članovi Skupštine smatrali su, također, da ratifikacija ove konvencije treba da bude jedan od suštinskih razloga za pristupanje novih država članica. Zapravo, član 3. Statuta Vijeća Evrope glasi: *«svaka članica Vijeća Evrope mora prihvatiti principe vladavine prava te da sva lica pod njenom jurisdikcijom uživaju ljudska prava i osnovne slobode...»* To osigurava da članice Vijeća budu demokratske države u kojima vlada zakon i u kojima se poštuju ljudska prava.

Evropska konvencija o ljudskim pravima usvojena je 4. novembra 1950. godine u Rimu i bila je prvi veliki evropski instrument za uspostavljanje standarda nakon rata koji je podnesen zapadnoevropskim parlamentima na ratifikaciju. Stupila je na snagu tri godine kasnije, 3. septembra 1953. godine. Evropski sud za ljudska prava, nadzorno tijelo Konvencije, formalno je uspostavljen 1959. godine. Jedna od važnih funkcija Skupštine je izbor članova Suda.

Nakon što je odigrala tako važnu i dinamičnu ulogu u usvajanju Evropske konvencije o ljudskim pravima, Skupština je i dalje pokazivala veliki senzibilitet za potrebu da se proširi spektar zaštićenih prava, inkorporiranjem ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, te otvaranjem puta za nove dimenzije i granice ljudskih prava. U tom kontekstu, 1978. godine, Parlamentarna skupština usvojila je Preporuku 838 o proširenju dometa Evropske konvencije.

Mada Skupština nema zakonodavnu funkciju koja se može porediti s državnim parlamentima, ona igra ključnu ulogu na tom polju time što ima ovlaštenje da inicira uspostavljanje standarda te da vodi političke akcije s ciljem intenziviranja potpisivanja i ratificiranja konvencija Vijeća Evrope. U nekim slučajevima, također, Parlamentarna skupština Vijeća Evrope preuzela je i kvazizakonodavne inicijative, uključujući izradu cijelog teksta nekih konvencija.

Naprimjer, 1960. godine ona je izradila cijeli nacrt dodatnog protokola Evropske konvencije o ljudskim pravima, koji je potom stupio na snagu, o zabrani diskriminacije *«po bilo kojem osnovu kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, religija, političko i drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, povezanost s nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.»*

Stav Skupštine uvijek je bio naklonjen proširenju prava i jačanju demokratije i ona je izvršila pritisak na vlade u pitanjima kao što su rasizam i netolerancija, prava naroda, manjinskih jezika i pogotovo ukidanje smrtne kazne.

Početakom 70-ih godina prošlog stoljeća članovi Parlamentarne skupštine, uglavnom Skandinavci, koji su u svoje ime zagovarali ukidanje smrtne kazne, pokrenuli su pitanje zašto je ona još na snazi u Evropi. Prvi zahtjev o usvajanju rezolucije o smrtnoj kazni podnesen je u Skupštini 1973. godine. Debata je pokrenuta ali bitka još nije bila dobivena. Oni koji su zagovarali ukidanje smrtne kazne tada su bili u manjini, a Skupština je još uvijek imala svojih dilema. Njen Komitet za pravne poslove, nakon dugih rasprava, odbio je prijedlog u izvještaju koji je dostavljen Skupštini na tu temu u januaru 1975. godine. Tek u januaru 1979. godine debata je ponovo otvorena jer su političke okolnosti evoluirale u prilog toj ideji. U to vrijeme Vijeće Evrope imalo je tri nove članice: Portugal, Španiju i Lihtenštajn i sve tri su bile za ukidanje. Dalje, Ujedinjeno Kraljevstvo ograničilo je polje smrtne kazne, a Švedska ju je potpuno ukinula. Ujedinjeni narodi također su promijenili svoj stav - od neutralnog posmatrača do onog koji je bio naklonjen mogućem ukidanju.²⁴

Od tog trenutka Skupština je bila ubijedena da Vijeće Evrope ne može zadržati svoj tradicionalan stav, kako je iskazan u članu 2. Evropske konvencije o ljudskim pravima,²⁵ i uputila poziv, u Rezoluciji usvojenoj 1980. godine, *«parlamentima onih država članica Vijeća Evrope koje su zadržale smrtnu kaznu za zločine počinjene u vrijeme mira da je ukine iz svog krivičnog sistema.»* Nakon ovog poteza, Skupština je preporučila Komitetu ministara da izradi dodatni protokol Evropske konvencije o ljudskim pravima. Protokol br. 6, koji se tiče ukidanja smrtne kazne samo u vrijeme mira, bio je spreman za potpisivanje u aprilu 1983. godine, a Skupština je, koristeći svoje ovlaštenje da daje ili odbija dati zeleno svjetlo pristupanju novih članica, postavila kao uslov za pristupanje Vijeću Evrope potpisivanje ovog sporazuma u roku od tri godine. Godine 2002., Protokol br. 12, kojim se ukida smrtna kazna i u vrijeme rata, otvoren je za potpisivanje i time je stavljen pečat na rad koji je

²⁴ Haller, Bruno, *An Assembly for Europe*, str. 87, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2007.

²⁵ *«Pravo svakoga na život bit će zaštićeno zakonom. Niko neće biti lišen života namjerno osim u izvršenju sudske kazne nakon što je dobio presudu za krivično djelo za koje je takva kazna određena zakonom.»*

Parlamentarna skupština bila započela: evropski kontinent sada je bio oslobođen smrtne kazne.

Skupština je uvijek uživala potpunu slobodu u odlučivanju o svom programu djelovanja. Od svog osnivanja Skupština se bavila rješavanjem važnih pitanja datog trenutka kao i izazovima koje nosi budućnost te se u različitim vremenima svog postojanja bavila svim aspektima međunarodne politike, uključujući velike krize i sukobe u drugoj polovini 20. stoljeća.

Tokom grčke krize 1967. godine i krize u Turskoj 1980. godine Skupština je odigrala svoju ulogu stvarnog čuvara vrijednosti organizacije. Ona je usvojila rezoluciju koju je, zajedno s prijedlogom o suspenziji Grčke, prezentiralo 11 država članica, pozivajući tu zemlju da se povuče iz Vijeća Evrope dvije godine nakon državnog udara; ona je suspendirala tursku parlamentarnu delegaciju zbog činjenice da su, nakon državnog udara u toj zemlji, nove turske vlasti suspendirale državni parlament.

Različite krize obilježile su historiju Skupštine koja nikada nije prestala promovirati mirna rješenja sukoba i pristupanje svih demokratskih država Evrope u veliku porodicu Vijeća Evrope.

Od 1989. godine, kao što smo vidjeli, Skupština je obavila izvanredan zadatak promocije i omogućavanja integracije istočnih država u grupu evropskih demokratija i uspostavljanja istinske parlamentarne saradnje među svima njima. Svojim radom u toj sferi bila je od velike pomoći tim novim demokratijama.²⁶

Kako bi omogućila proces pristupanja zemalja centralne i istočne Evrope, Skupština je 1989. godine uspostavila status specijalnog gosta. Na taj način omogućeno je parlamentarnim delegacijama iz tih novih demokratija da prisustvuju plenarnim sjednicama Skupštine i sastancima njenih komiteta. Kontakti i razmjena tekli su tako da je to pomoglo tim zemljama u njihovoj tranziciji u demokratiju i potom pristupanju Vijeću Evrope.

Struktura i organizacija Skupštine odražavaju situaciju u evropskim demokratijama.²⁷

²⁶ Haller, B., «Les évolutions récentes de l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe», *Informations constitutionnelles et parlementaires*. Br. 176., str. 181-184, 1998.

²⁷ Vidjeti također internet portal Skupštine: <http://assembly.coe.int/default.asp>

Tri stotine i osamnaest članova Parlamentarne skupštine i njihovih 318 zamjenika izabrani su i imenovani u državnim parlamentima. Dok u Komitetu ministara svaka država članica ima jedan glas, u Parlamentarnoj skupštini broj predstavnika, a time i glasova, utvrđuje se prema broju stanovnika. Najveći broj predstavnika je 18, a najmanji dva.

Svaka država članica može odlučiti o načinu izbora svoje delegacije u Skupštini, pod uslovom da taj izbor pravično odražava zastupljenost političkih stranaka i grupa u državnom parlamentu.

Skupština može dati i status posmatrača državnim parlamentima država koje nisu članice Vijeća Evrope ali zadovoljavaju uslove za dobivanje tog statusa, koje je utvrdio Komitet ministara.²⁸ Skupština je utvrdila broj članova posmatračkih delegacija. Kanada, Sjedinjene Države, Sveta Stolica, Meksiko i Japan sada imaju status posmatrača u Komitetu ministara, dok Kanada, Izrael i Meksiko imaju taj status u Skupštini. Koliko god je moguće, te delegacije treba da odražavaju različite struje u svojim parlamentima. Članovi tih delegacija mogu učestvovati u radu Skupštine iako nemaju pravo glasa, nego samo pravo da govore, uz saglasnost predsjednika Skupštine. Oni, također, mogu prisustvovati sastancima komiteta.

S ciljem razvijanja evropske umjesto državne perspektive, uspostavljanje političkih grupa u Skupštini podsticano je od samog početka, a određena prava dodijeljena su im od 1964. godine. Danas, Skupštinu čini pet političkih grupa: Grupa evropskih narodnih stranaka (EPP/DC), Socijalistička grupa (SOC), Evropska demokratska grupa (EDG), Alijansa liberala i demokrata za Evropu (ALDE) i Grupa ujedinjene evropske ljevice (UEL). Ne pripada svaki član Skupštine nekoj političkoj grupi.

Političke grupe moraju prihvatiti obavezu da će poštivati i promovirati vrijednosti Vijeća Evrope, a prvenstveno pluralizam, ljudska prava i vladavinu prava. Minimalno 20 članova iz šest delegacija mogu činiti političku grupu. Članovi Skupštine potpuno su slobodni da odaberu kojoj grupi će se pridružiti. Prije odluke, oni mogu prisustvovati sastancima jedne ili više grupa i nemaju

²⁸ Svaka država koja je spremna da prihvati principe demokratije, vladavine prava i puno poštivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda svih lica pod svojom jurisdikcijom i koja želi saradivati s Vijećem Evrope može dobiti status posmatrača od Komiteta ministara nakon konsultacija s Parlamentarnom skupštinom.

obavezu prema svojim državnim političkim strankama, ali mogu izabrati grupu koja više odgovara njihovim političkim opredjeljenjima. Predsjednik Skupštine i predsjedavajući grupa čine Predsjednički komitet Skupštine koji razmatra i donosi prijedloge ali nema moć odlučivanja.

Predsjednik PSVE, 20 potpredsjednika, predsjedavajući političkih grupa i njihovi predstavnici, predsjedavajući komiteta i njihovi predstavnici čine Biro Skupštine. Veće države također imaju stalna mjesta u Birou, dok manje države ta mjesta dobivaju naizmjenično. Biro ima različite funkcije: on priprema redosljed obavljanja poslova Skupštine, upućuje dokumente komitetima, organizira svakodnevni rad i jača kontakte s drugim međunarodnim organizacijama.

Stalni komitet čine članovi Biroa plus svi predsjedavajući državnih delegacija. On se sastaje barem dva puta godišnje, a glavni zadatak je da djeluje u ime Skupštine kada ona ne zasjeda. Svake godine barem jedan sastanak Stalnog komiteta, ponekad zajedno sa sastankom nekih drugih komiteta, održava se u jednoj od država članica.

Zajednički komitet je tijelo koje je uspostavljeno kako bi koordiniralo aktivnosti i održavalo dobre odnose između Komiteta ministara i Skupštine. Njega čine po jedan predstavnik vlade svake članice i jednak broj članova Skupštine (članovi Biroa i predstavnici svake državne delegacije koja nije zastupljena u Birou.)

Sa sigurnošću se može reći da se u Evropi nije dogodio nijedan značajan događaj (ili bilo gdje u svijetu) koji nije bio predmet rasprave ove skupštine. Kako bi mogla voditi raspravu o svim tim pitanjima, Skupština je osnovala deset stalnih komiteta, od kojih svaki ima ili 84 ili 27 članova. To su sljedeći komiteti: Komitet za političke poslove, Komitet za pravne poslove i ljudska prava, Komitet za ekonomske poslove i razvoj, Komitet za socijalna, zdravstvena i porodična pitanja, Komitet za migracije, izbjeglice i stanovništvo, Komitet za kulturu, nauku i obrazovanje, Komitet za okoliš, Komitet za poljoprivredu i lokalna i regionalna pitanja, Komitet za ravnopravnost spolova, Komitet za poslovanje, Komitet za imunitet i institucionalna pitanja, Komitet za poštivanje obaveza i angažmana država članica Vijeća Evrope (Komitet za monitoring).

Ovaj komitet jednom godišnje podnosi izvještaje Skupštini o rezultatima svog rada. On je uspostavljen kako bi se Skupštini omogućilo da ispita način

na koji država koja se pridružila Vijeću Evrope ispunjava obaveze i zadatke koji su sastavni dio njenog pristupanja.

Skupština se sastaje četiri puta godišnje na javnoj plenarnoj sjednici koja traje sedam dana, u skupštinskoj dvorani u Palati Evrope u Strasbourgu.

Službeni jezici Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope su francuski i engleski. Njemački, italijanski i ruski koriste se kao radni jezici. Na plenarnim sjednicama u Strasbourgu može se koristiti do deset različitih jezika, ako to žele parlamentarci.

Skupština bira svog predsjednika među članovima u dva uzastopna jednogodišnja mandata. Ona također bira i generalne sekretare i zamjenike generalnih sekretara Vijeća Evrope, generalnog sekretara Skupštine, sudije Evropskog suda za ljudska prava i komesara za ljudska prava.

Procedura Skupštine je jednostavna. Parlamentarci vijećaju, diskutiraju i upućuju Komitetu ministara, u formi preporuka ili rezolucije, prijedloge različitih vrsta o aktuelnim pitanjima, društvenim problemima ili o pitanjima koja se tiču međunarodne politike. Tim raspravama uspostavlja se širok okvir za aktivnosti Komiteta ministara i drugih organa Vijeća Evrope. Slično, Skupština provodi kritički nadzor – mada to nije strogo obavezujuće – nad aktivnostima Komiteta ministara i vlada, što je oblast u kojoj je ona stekla veliko poštovanje i čak izvjestan stepen strahopoštovanja kod državnih izvršnih vlasti, u onoj mjeri u kojoj se njene rezolucije i preporuke prenose članovima njihovih državnih parlamenata.

Skupština je nadalje parlamentarni forum za druge organizacije, kao što je Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) i Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD), i redovno raspravlja o aktivnostima Međunarodnog komiteta Crvenog križa.

Vodeći svjetski lideri obratili su se Skupštini, koja je uvijek bila važan politički i moralni forum.

Skupština i njeni komiteti organiziraju konferencije, kolokvije i parlamentarna saslušanja u redovnim intervalima o značajnim aktuelnim pitanjima, kao što su nasilje u porodici, položaj aktivista za ljudska prava, masovni mediji, trgovina ljudima, što su samo neki od primjera. Neke nevladine organizacije

moгу učestvovati na tim skupovima mada samo na konsultativnoj osnovi. Eksperti o pitanjima koja se razmatraju također učestvuju u saslušanjima, otvarajući dijalog s parlamentarcima i pomažući im prilikom usvajanja izvještaja.

Evropski parlament

Evropski parlament je najrazvijenija međunarodna parlamentarna skupština. Činjenica da se njeni članovi biraju općim pravom glasa, njene odgovornosti i njena istinska moć, njena impresivna organizacija i način djelovanja čini je najrazvijenijim međunarodnim parlamentom u bilo kojem dijelu svijetu.

Ova institucija je kamen temeljac Evropske unije jer predstavlja parlamentarnu dimenziju procesa evropskih integracija. Ona je globalni lider za regionalno ujedinjenje jer obuhvata 27 članica: Austriju, Belgiju, Bugarsku, Češku Republiku, Kipar, Dansku, Estoniju, Finsku, Francusku, Njemačku, Grčku, Mađarsku, Irsku, Italiju, Letoniju, Litvaniju, Luksemburg, Maltu, Holandiju, Poljsku, Portugal, Rumuniju, Slovačku, Sloveniju, Španiju, Švedsku i Ujedinjeno Kraljevstvo. Nadalje, postoji lista čekanja budućih novih zemalja članica s kojima je Evropska unija zaključila cijelu seriju pretpristupnih sporazuma.

Druga evropska parlamentarna skupština, inaugurirana 1952. godine, jeste Evropska zajednica uglja i čelika koja je kasnije, Rimskim ugovorom iz 1957. godine, transformirana u jednu jedinstvenu skupštinu za sve evropske zajednice. To je zapravo bio korijen Evropskog parlamenta čiji je prvi sastanak održan u Strasbourgu 1958. godine. S razvojem evropskih zajednica, a potom Evropske unije, ono što je inicijalno bilo konsultativna skupština postalo je zakonodavna skupština odgovorna za nadzor nad vladama. Evropski parlament je jedini međunarodni parlament sa zakonodavnim ovlaštenjima, mada nepotpunim, s obzirom da je procesom ujedinjenja Evrope ovlaštenje donošenja propisa dodijeljeno Vijeću i Komisiji, kao i Evropskom parlamentu kao zajedničkom zakonodavcu, što čini suštinski dio institucionalnog okvira Zajednice.²⁹ Ako njegovoj zakonodavnoj funkciji dodamo i činjenicu da se njegovi članovi od 1979. godine biraju na općim izborima, postaje jasno da Evropski parlament

²⁹ Barón, E. «The European Parliament», in *Proyección internacional* (International Projection), str. 101-111. Za daljnje detalje vidjeti Internet portal Evropskog parlamenta <http://www.euro-parl.europa.eu/parliament/public.do?language=en>

predstavlja formulu za nadnacionalni parlamentarizam koji kvalitativno prevazilazi svaku drugu običnu konsultativnu skupštinu.

Evropski parlament sada čini 785 članova iz 27 država članica Evropske unije. Svaka država članica odlučuje o svojoj metodi izbora, ali one sve primjenjuju iste demokratske standarde: pravo glasa koje počinje od 18. godine, jednakost muškaraca i žena i tajnost glasanja. Evropski izbori već imaju izvjestan broj zajedničkih pravila: opće pravo glasa, pravilo proporcionalnosti i petogodišnji obnovljivi mandat. Parlamentarna sjedišta su općenito raspodijeljena u skladu s brojem stanovnika svake zemlje. Svaka država članica ima utvrđen broj mjesta, od minimalno pet do maksimalno 99.

Organi Evropskog parlamenta su: predsjednik, Biro, koji čine predsjednik, potpredsjednik i kvestori, Konferencija predsjednika, političke grupe, parlamentarni komiteti (stalni i privremeni komiteti, izvršni komiteti i zajednički komiteti) te potkomiteti, radne grupe i interparlamentarne delegacije.

Predsjednik Evropskog parlamenta bira se na obnovljivi mandat od dvije i po godine, tj. na pola parlamentarnog mandata. On predstavlja vezu Parlamenta s drugim institucijama Zajednice a pomaže mu 14 potpredsjednika koji usmjeravaju cjelokupni rad Evropskog parlamenta i njegovih političkih organa (Biro i Konferencija predsjednika), kao i rasprave na plenarnim sjednicama. Slično, on osigurava poštivanje poslovnika i garantira ispravno funkcioniranje institucije i njenih organa, pri čemu arbitrira tamo gdje je to potrebno. Predsjednik daje izjave o svim krupnim međunarodnim pitanjima i predlaže preporuke čiji je cilj jačanje Evropske unije.

Konferencija predsjednika uključuje predsjednika Evropskog parlamenta i predsjedavajuće političkih grupa. Ona odlučuje o planu rada Parlamenta i utvrđuje sve detalje planiranja zakonodavnih aktivnosti, uključujući redoslijed njihovog obavljanja i dnevni red plenarnih sjednica, članstvo u komitetima i delegacijama te raspodjelu odgovornosti među njima, kao i sam zakonodavni program. Konferencija predsjednika također ima veoma važnu ulogu u odnosu između Evropskog parlamenta i drugih institucija EU, trećih zemalja i organizacija izvan Zajednice.

Biro čine: predsjednik Parlamenta, 14 predsjednika i šest kvestora, od kojih ovi posljednji djeluju kao posmatrači odabrani na plenarnoj sjednici na obnovljivi mandat od dvije i po godine. Biro je zadužen za interno funkcioniranje

Parlamenta: procjenu, administrativnu i finansijsku organizaciju, te Sekretarijat i službe Sekretarijata.

Kako bi bili stvoreni uslovi za rad Parlamenta, na plenarnom zasjedanju članovi Evropskog parlamenta formiraju stalne komitete specijalizirane za pojedine oblasti. Postoji dvadeset tih parlamentarnih komiteta: budžetska kontrola, ekonomska i monetarna pitanja, zapošljavanje i socijalna pitanja, okoliš, javno zdravlje i sigurnost hrane i industrije, istraživanje i energija, unutrašnje tržište i zaštita potrošača, transport i turizam, regionalni razvoj, poljoprivreda i ruralni razvoj i ribarstvo, kultura i obrazovanje, pravna pitanja, građanske slobode, pravda i unutrašnji poslovi, ustavna pitanja, prava žena i jednakost spolova, peticije, vanjski poslovi, razvoj i međunarodna trgovina.

Svaki komitet ima od 28 do 86 članova, svaki ima predsjedavajućeg, biro i sekretara, pri čemu njegov sastav odražava sastav plenarne sjednice. Parlamentarni komiteti sastaju se jednom ili dva puta mjesečno u Briselu i njihove sjednice otvorene su za javnost. Članovi parlamentarnog komiteta formuliraju amandmane i podnose prijedloge zakona i izvještaje, na vlastitu inicijativu. Oni razmatraju prijedloge Komisije i Vijeća te izrađuju izvještaj koji prezentiraju na plenarnoj sjednici. Evropski parlament može uspostaviti potkomitete i privremene komitete da se bave specifičnim problemima, te istražne komitete kao dio svojih aktivnosti demokratske kontrole. Zajednički parlamentarni komiteti održavaju odnose s parlamentima zemalja koje apliciraju za članstvo.

Članovi Evropskog parlamenta podijeljeni su u političke grupe koje nisu organizirane po državama, nego po političkoj pripadnosti i nezavisni su u svom radu. Evropski parlament sada ima sedam političkih grupa. Te grupe imaju svoju internu organizaciju, imenuju predsjedavajuće (ili dvoje kopredsjedavajućih, u slučaju nekih grupa), biro i sekretarijat. Da bi bila formirana politička grupa, potrebno je 20 članova, koji moraju dolaziti iz najmanje jedne petine država članica. Članovi mogu pripadati samo jednoj političkoj grupi. Neki članovi ne pripadaju nijednoj političkoj grupi i poznati su kao nepridruženi članovi. Prije svakog glasanja u plenumu, političke grupe raspravljaju o izvještajima, koje su izradili parlamentarni komiteti i na njih podnose amandmane. Stav koji usvoji politička grupa postiže se raspravom u grupi. Nijedan član ne može biti natjeran da glasa na jedan ili na drugi način. Najveća grupa (u aprilu 2008. godine) je Evropska narodna stranka (EPP-ED)

koja ima 288 članova, a čine je demokršćani i drugi konzervativni članovi Parlamenta iz Unije. Socijalistička grupa (PSE) je druga po veličini u Evropskom parlamentu, sa 215 članova. Treća najveća grupa, sa 101 članom, jeste Grupa Alijansa liberala i demokrata za Evropu (ALDE). Grupa Unija za Evropu nacija (UEN) ima 44 člana u Evropskom parlamentu, dok grupa Zelenih/Evropska slobodna alijansa ima 43 člana. Federalna grupa evropske ujedinjene ljevice/Nordijska zelena ljevica (GUE/NGL) ima 41 člana. Druge političke grupe u Evropskom parlamentu su Nezavisna/demokratska grupa (ID), sa 24 člana, i Nepovezana grupa (NI), sa 29 članova.

Delagacije Evropskog parlamenta održavaju odnose s parlamentima zemalja izvan Evropske unije, pri čemu imaju glavnu ulogu u širenju evropskog uticaja u svijetu. Sadašnje 34 delegacije imaju po 15 članova. Postoje četiri kategorije delegacija: interparlamentarna delegacija, koja je odgovorna za održavanje odnosa s parlamentima zemalja koje nisu članice EU, niti su kandidati za članstvo; mješoviti parlamentarni komiteti koji, kao što je već spomenuto, održavaju kontakt s parlamentima zemalja koje apliciraju za prijem u EU ili s parlamentima pridruženih država EU; delegacija Evropskog parlamenta u ACP-EU Paritetnoj skupštini³⁰, koja okuplja članove Evropskog parlamenta i parlamentarce afričkih, karipskih i pacifičkih država, i, na kraju, Delegacija Evropskog parlamenta u Evromediteranskoj parlamentarnoj skupštini.³¹ Predsjedavajući delegacija koordiniraju njihov rad na Konferenciji predsjedavajućih delegacija.

Evropskom parlamentu pomaže generalni sekretar, koji predvodi tim od pet hiljada službenika iz svih zemalja Unije, angažiranih putem konkursa. Oni rade pod autoritetom generalnog sekretara koji ima sjedište u Luksemburgu i u Briselu. Parlament općenito održava plenarne sjednice u Strasbourgu, gdje se članovi Evropskog parlamenta i Sekretarijat presele barem jednom mjesečno, u veliku novu zgradu izgrađenu za tu svrhu. Ipak, Brisel ima drugu zgradu u kojoj se održavaju neke plenarne sjednice i veliki broj konferencija. Parlament drži 12 plenarnih odvojenih sesija u Strasbourgu, a šest dodatnih u Briselu.

³⁰ Za daljnju informaciju vidjeti poglavlje III. «Asocijacije parlamentaraca i drugi forumi».

³¹ Za daljnju informaciju vidjeti Poglavlje IX. «Jedan svijet».

Evropski parlament je specifičan i u jezičkom smislu, po tome što, za razliku od drugih međunarodnih organizacija, on garantira potpunu višejezičnost.³² U Evropskom parlamentu koriste se svi službeni jezici Evropske unije, kojih, nakon pristupanja Bugarske i Rumunije i priznavanja irskog i galskog kao službenog jezika 2007. godine, ima 23. Svi dokumenti koji se razmatraju na plenarnoj sjednici moraju biti prevedeni na 21 od tih jezika, pošto se samo odabrani broj tih dokumenata prevodi na irski, galski i malteški, na koje se primjenjuje djelimična derogacija. Evropski parlament također osigurava prevodilačke usluge kako bi svim svojim članovima omogućio da govore na maternjem jeziku. Parlament je, stoga, najveći poslodavac prevodilaca i tumača u svijetu, jedna trećina ukupnog osoblja radi u jezičkim odjelima.

Ovlaštenja Evropskog parlamenta unutar evropskih institucija konstantno su rasla sa svakom sljedećom revizijom ugovora. Naprimjer, on sada ima ovlaštenje da usvaja evropske zakone (direktive, uredbe itd.). On može prihvatiti, dopuniti ili odbaciti evropske zakone. Zajednička procedura odlučivanja, uvedena 1992. godine Ugovorom iz Maastrichta i 1999. Amsterdamskim ugovorom, proširena je i prilagođena s ciljem veće efikasnosti.

Parlament ima ovlaštenje za podnošenje političke inicijative i može tražiti od Komisije da prezentira prijedloge zakona Vijeću. On ima stvarnu ulogu u izradi novih zakona jer razmatra godišnji program rada Komisije i izjašnjava se o tome koje zakone bi trebalo usvojiti.

Parlamentarni zakonodavni rad organiziran je na sljedeći način: nadležni parlamentarni komitet imenuje izvjestioca odgovornog za pripremu izvještaja o prijedlozima Evropske komisije; izvjestilac podnosi svoj nacrt izvještaja parlamentarnom komitetu na raspravu, i tada se pruža prilika za ulaganje amandmana, tako da svi članovi mogu izraziti svoje mišljenje; nakon rasprave, Komitet glasa o amandmanima i nacrtu izvještaja; poslije toga, izvještaj, u tekstu u kojem ga je odobrio Komitet, razmatraju političke grupe, koje mogu uložiti svoje amandmane. Izvještaj se potom stavlja na glasanje na plenarnoj sjednici. Rezolucija ili predloženi zakon, usvojen na plenarnoj sjednici Parlamenta, objavljuje se u "Službenom listu Evropske unije". Izvještaji

³² Pöhle, Klaus, «Plurilingual Parliaments» u *Constitutional and Parliamentary Information*, broj 164, 1992.

dolaze iz dva glavna izvora: prijedlozi Evropske komisije o kojima se odlučuje u Parlamentu i nacrti zakona koje podnosi član Evropskog parlamenta ili parlamentarni komitet. Ta procedura za usvajanje zakona može biti donekle razvodnjena u slučaju saodlučivanja, koje zahtijeva dva čitanja.

Evropski parlament i Vijeće Evropske unije zajedno predstavljaju organ koji svake godine odlučuje o budžetu, odnosno rashodima i приходima Unije. Procedura razmatranja i potom usvajanja budžeta odvija se od juna do kraja decembra. Važno je spomenuti da budžet Evropske unije mora biti usvojen u Evropskom parlamentu, što ovoj parlamentarnoj instituciji daje konačnu riječ o tom pitanju. Ovo temeljno ovlaštenje dodijeljeno je Evropskom parlamentu tek odnedavno, nakon duže rasprave.

Aspekt koji jača ulogu Evropskog parlamenta je njegovo ovlaštenje da provodi istinski demokratski nadzor nad svim aktivnostima EU. Procedure imenovanja omogućavaju Parlamentu da provodi nadzor nad specifičnim evropskim institucijama. Najjasniji primjer za to je odlučujući uticaj Evropskog parlamenta na imenovanje i sastav Komisije. Procedura imenovanja predsjednika Komisije dopunjena je ugovorima iz Amsterdama i Nice, koji su povećali značaj Parlamenta time što su mu dali zakonska ovlaštenja da imenuje Evropsku komisiju. Član 214. Ugovora o uspostavi Evropske zajednice osigurava da Vijeće Evropske unije, koje glasa po principu kvalificirane većine, imenuje predsjednika Komisije, a to imenovanje mora odobriti Evropski parlament. Ništa ne može biti jasnije od toga.

Imenovanje Kolegija komesara odobrava Parlament na osnovu glasanja proste većine nakon serije saslušanja svakog komesara pred nadležnim parlamentarnim komitetima. Nakon završetka te procedure, Vijeće imenuje cijelu Komisiju glasanjem kvalificirane većine.

Druga ovlaštenja Evropskog parlamenta u pogledu imenovanja i smjenjivanja tiču se njegovog prava da podnese zahtjev za smjenu Evropske komisije u cjelini. Ovlaštenje daje vrhovni autoritet Parlamentu i u pogledu demokratskog nadzora nad Evropskom unijom. Kako bi bio prihvatljiv, taj zahtjev za smjenom može biti podnesen predsjedniku Evropskog parlamenta s potpisima najmanje jedne desetine članova Parlamenta i mora biti propisno obrazložen.

Nadalje, tokom mandata Komisije, Parlament ima ovlaštenje da smijeni Komisiju na osnovu dvije trećine glasova parlamentaraca koji su prisutni i koji glasaju.

Uz usvajanje evropskih zakona i budžeta Evropske unije, članovi Evropskog parlamenta postavljaju Komisiji i Vijeću na plenarnoj sjednici pitanja koja se tiču tekućih poslova, što je još jedno sredstvo koje Evropski parlament ima u provođenju nadzora. Parlament ima velika ovlaštenja u pogledu nadzora nad aktivnostima Evropske unije, uključujući rješavanje prava građana na podnošenje peticije, javne istrage, pravo na žalbu Sudu pravde Evropskih zajednica te finansijsku kontrolu.

Čak i ako Evropski parlament nema sve atribute koje ima državna zakonodavna skupština, on je danas paradigma za multinacionalni parlamentarizam, pri čemu se kombiniraju tradicionalne komponente parlamentarizma, kako se prakticira na engleskom govornom području i na evropskom kontinentu. On ima impresivan birokratski aparat, ima svoju strukturu, a njegovi uslovi i kapaciteti su takvi da garantiraju pozitivnu ocjenu Evropskog parlamenta kao «kompleksnog mehanizma».

Treba, također, reći da u institucionalnom konceptu i pravnoj dinamici Unije, Evropski parlament djeluje uz državne parlamente, koji su, kao što smo rekli, tijela odgovorna za ratificiranje ugovora EU i glavnih zakona Zajednice. U kompleksnom institucionalnom okviru EU, Evropski parlament zadržava neke veze s parlamentima u pojedinim državama, uglavnom kroz COSAC.

Evropski parlament osigurava Evropskoj uniji kritičku svijest o evropskom procesu integracija i moćan demokratski podsticaj. On osigurava solidnu protutežu evropskim vladama, koje su uvijek sklone kompromisu i manje-više konzervativne. Bitka za ljudska prava, za okoliš, protiv zloupotrebe vlasti, za slobodnije društvo, mir i solidarnost protiv imperijalizma, rasizma i rata: Evropski parlament promovirao je sve tzv. evropske vrijednosti koje se tiču ljudskih i socijalnih prava. On konstantno zahtijeva da Vijeće i vlade provode politike koje idu mnogo dalje od onih koje su one bile u stanju prihvatiti. Ovdje dolazimo do ograničene ali istovremeno i lijepe uloge Evropskog

parlamenta: njegovi članovi su predstavnici građana koji, kao megafon, izražavaju težnje ljudi, mada ih nisu uvijek u stanju provesti u stvarnost.

Evropski parlament imao je ključnu ulogu u raspravama o Konvenciji i u radu Međuvladine konferencije koja je proizvela neuspjeli Ustavni ugovor i postigla da nacrt bude otvoreniji i progresivniji. Tim ustavom značajno su povećana ovlaštenja Parlamenta pa moramo sačekati i vidjeti da li će zadržati isti nivo odgovornosti kao što je to predviđeno Lisabonskim ugovorom.

Nordijsko vijeće

Na osnovu prijedloga ministara pravde Danske, Švedske i Norveške, koji je predstavljen praktično prvi dan nakon što je završen rat 1946. godine, uspostavljena je komisija za razmatranje mogućnosti saradnje među skandinavskim državama u zakonodavnim pitanjima. Njeni prijedlozi doveli su do stvaranja Nordijskog vijeća 1952. godine. Zemlje osnivači bile su: Danska, Norveška, Švedska, autonomne pokrajine Farskih ostrva, Grenland i Åland. Finska i Island pridružili su se kasnije.

Ovo vijeće ima 87 članova, koje biraju državni parlamenti u skladu sa sistemom proporcionalne zastupljenosti za političke grupe koje u njima imaju svoje predstavnike. Inicijalno, redovne i glavne sjednice održavane su jednom godišnje, na jesen, kada je biran predsjednik na jednogodišnji mandat. Od 1996. godine dodata je proljetna sesija, koja nije obavezna i na kojoj se Vijeće obično sastaje radi održavanja kraće tematske sjednice. Predsjednik ima biro u kojem je maksimalno deset članova Vijeća, koji se također biraju i koji su predstavnici svake zemlje i svake političke grupe.

Stalni sekretarijat održava sastanke u Kopenhagenu, a delegacije imaju službe sekretarijata u državnim parlamentima. Tu je i pet stalnih komiteta koji se bave svim temama koje spadaju u uobičajeni djelokrug Parlamenta.

Glavni cilj djelovanja Nordijskog vijeća je usaglašavanje zakona što također prati parlament svake zemlje. Općenito govoreći, on raspravlja o svim aktualnim pitanjima koja su vjerovatno značajna za političko djelovanje ili razmatranje. Njegov izvršni pandan je Nordijsko vijeće ministara, čiji članovi normalno prisustvuju ovim sjednicama. Vlade i parlamenti država članica također učestvuju u diskusijama.

Nordijsko vijeće ministara nije nadnacionalno tijelo: to je forum za međunarodnu saradnju koji djeluje pod okriljem Nordijskog vijeća (uspostavljeno je mnogo kasnije nego parlamentarna institucija, 1971. godine) i to daje Vijeću poseban značaj zato što u konvencionalnim parlamentarnim sistemima ono ima ministre koji mu nisu nadređeni nego podređeni.³³

Skupština Zapadnoevropske unije

Riječ je o organizaciji koja je nastala u poslijeratnom periodu kada su evropski saveznici osjećali da treba da preduzmu korake kako bi izbjegli novo naoružavanje, posebno u Njemačkoj. Prvobitno je osnovana kao Zapadna unija, po Briselskom ugovoru iz 1948. godine, kasnije Savez evropskih država koji je uključivao uzajamnu zajedničku odbranu njenih članica (prema članu 5. NATO-a) u slučaju da Evropa doživi oružani napad ali je pretpostavljala i saradnju koja bi bila proširena na ekonomske, socijalne i kulturne oblasti. Zapravo, ona se ograničila samo na sferu odbrane, kao institucija za razoružanje i praćenje situacije s naoružavanjem, dok je organizacija koja je na sebe preuzela ove druge funkcije bila Vijeće Evrope. Nije bilo parlamentarne institucije u prvobitno osnovanoj Zapadnoj uniji. Godine 1954. ugovor je dopunjen te je organizacija dobila sadašnji naziv a tada je osnovana i njena skupština.

Uprkos tom ograničenju, WEU je opstao, jačao i postepeno sticao podršku pa se može se reći da je imao važnu ulogu kao forum za razmjenu mišljenja i raspravu o strategiji koji je Nijemce i Britance uveo pod evropsko okrilje. Također, imao je važnu ulogu u vrijeme raketne krize te se ponovo pojavio na sceni 1984. godine kada su, na inicijativu Francuske, šefovi država i vlada preduzeli korake ka uvođenju odbrambene i sigurnosne dimenzije evropskih integracija.

Skupština ima sjedište u Parizu gdje održava plenarne sjednice i veliki dio sastanaka komiteta, mada se aktivnosti često provode u raznim državama članicama. U današnje vrijeme, Skupštinu čine 364 parlamentarca iz

³³ Kastelijn-Sierens i Koiv, *Les organisations sous-régionales et leur dimension. Deuxième partie: l'Europe septentrionale*. Document C/1739, WEU Assembly, Maj 2001. Vidjeti također www.norden.org

državnih parlamenata 28 zemalja, sve države članice Evropske unije, te evropske članice NATO-a. Svaka zemlja upućuje parlamentarnu delegaciju u Skupštinu. Mnogi od članova tih delegacija istovremeno su i članovi nacionalnih parlamentarnih komiteta za odbranu i vanjske poslove. Proceduralna pravila zahtijevaju da delegacije država članica budu po zakonu iste kao i one u Parlamentarnoj skupštini Vijeća Evrope. Broj delegata zavisi od broja stanovnika svake zemlje.

Danas WEU ima 28 država članica, koje imaju različit status u odnosu na učešće u izvršnoj 'grani' i Skupštini. Države članice su: Njemačka, Belgija, Španija, Francuska, Grčka, Italija, Luksemburg, Holandija, Portugal i Ujedinjeno Kraljevstvo; pridružene članice su: Mađarska, Island, Norveška, Poljska, Češka Republika i Turska; povezane članice su: Bugarska, Slovačka, Slovenija, Estonija, Letonija, Litvanija i Rumunija; i konačno, zemlje posmatrači su: Austrija, Danska, Finska, Irska i Švedska.³⁴

Treba naglasiti da ima malo zemalja, poput Ukrajine i Ruske Federacije, koje imaju status stalnog gosta zbog njihovog političkog značaja, mada nemaju status člana.

Skupština ima konvencionalnu strukturu – plenum koji se sastaje na redovnoj sjednici dva puta godišnje; Stalni komitet, koji također nastoji održati dva sastanka godišnje, i Predsjednički komitet koji čine predsjednik, bivši predsjednici kao počasni članovi, predsjedavajući svake delegacije, predsjedavajući parlamentarnih grupa i predsjedavajući komiteta. Postoje četiri specijalizirana komiteta: Politički komitet koji se, kao što i samo ime nagovještava, bavi političkim aspektima evropske sigurnosti i odbrane; Odbrambeni komitet koji se bavi tim pitanjima s operativnog i vojnog stanovišta; Komitet za tehnologiju i zračni prostor, koji se bavi pitanjima vezanim za tehnološki razvoj i saradnju na polju naoružanja, i Komitet za parlamentarne i odnose s javnošću, odgovoran za pitanja interparlamentarne saradnje i aktivnosti praćenja kako bi se javnost senzibilizirala za pitanja odbrane i sigurnosti. Tu su i dva druga komiteta: Komitet za budžetska pitanja i Komitet za poslovanje, koji se u suštini bave unutrašnjim pravilima mada i oni imaju politički značaj.

³⁴ De Puig, LI, M., «Les dimensions juridiques de l'élargissement de l'U.E.O.» u Haller *et al.* (eds.) *Law in Greater Europe*, str. 294-309.

Četiri glavna komiteta veoma su aktivna i učestvuju na brojnim međunarodnim skupovima koje upriliče druge organizacije, a održavaju i dva godišnja tematska kolokvija u zemlji koja predsjedava tokom šestomjesečnog mandata. Izvještaji i preporuke Skupštine koji su detaljno razmatrani služe kao modeli te se kao takvi distribuiraju i često citiraju.

Dvostruka promjena dogodila se sredinom 90-ih godina prošloga stoljeća. S jedne strane, Skupština je naišla na priznanje bez presedana. Njen predsjednik mogao je učestvovati na sastancima Vijeća ministara koje je organiziralo Predsjedništvo. Uspostavila je odnose s evropskim parlamentima, učestvovala u skupovima koje je organizirao NATO, te postala aktivnija nego ikada ranije. Međutim, također je izvjesno da su, otkako je donesena odluka 1999. godine da se organizira ESDP (Evropska sigurnosna i odbrambena politika) unutar Evropske unije, budućnost i kontinuitet ove skupštine ponovo dovedeni u pitanje; a i situacija je i dalje nepromijenjena i zavisi od odluke koja će biti donesena na osnovu Lisabonskog ugovora.

Parlamentarna skupština NATO-a

Sjevernoatlantskim ugovorom iz 1949. godine uspostavljen je strateški i vojni savez između evropskih država, SAD-a i Kanade. Organizacija je dominirala na polju odbrane i sigurnosti tokom cijelog Hladnog rata. U suštini, djelovala je pod američkom prevlašću, pošto su evropski saveznici, iako brojni, otvoreno prihvatili podređenu ulogu. Tako su SAD preuzele na sebe teret garantiranja sigurnosti Evropljanima suočenim s komunističkom prijetnjom, a Evropljani su se mogli spasiti skupih troškova odbrane svake godine zahvaljujući činjenici da su Amerikanci stavljali u službu odbrane Evrope svoje velike kapacitete i izuzetne sposobnosti na ovom polju.

Od 1955. godine delegacije parlamentaraca iz država članica dogovorile su se da formiraju parlamentarnu komponentu Atlantskog saveza, koja, iako nije skupština poput njene dvije prethodnice, predstavlja pravi primjer poslijeratne, hladnoratovske institucije. Zapravo, to je asocijacija parlamentaraca na čijem su čelu Sjedinjene Države a čiji je cilj propagiranje ciljeva i interesa NATO-a. Ona teži da bude parlamentarna ruka Atlantskog saveza, ali nije zasnovana na Washingtonskom ugovoru i nema ovlaštenja konsultativne skupštine. To je parlamentarna organizacija zasnovana na dobroj volji, koju čine članovi parlamenata

država članica Atlantske organizacije, ali i država koje nisu članice i imaju različit status. Punopravne članice su: Belgija, Bugarska, Kanada, Češka Republika, Danska, Estonija, Francuska, Njemačka, Grčka, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunija, Slovenija, Slovačka, Španija, Turska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Države. Pridružene članice: Albanija, Ermenija, Austrija, Azerbejdžan, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Finska, Gruzija, Moldavija, Crna Gora, Ruska Federacija, Srbija, Švedska, Švicarska, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija i Ukrajina. Konačno, posmatrači su: Parlamentarna skupština OSCE-a, Skupština WEU, Australija, Egipat, Izrael, Japan, Maroko, Evropski parlament i Tunis.

Skupština ima stalnu strukturu ali u stvarnosti djeluje održavanjem brojnih konferencija. Preporuke koje ona usvaja šalju se generalnom sekretaru NATO-a, a njene rezolucije parlamentima i vladama, ali ne postoji mogućnost za nadzor vlade niti bilo kakva obaveza Atlantskog vijeća u pogledu rada Skupštine.

Njeni članovi su članovi parlamenta ili senatori iz država članica koji su organizirani u političke grupe državne delegacije. Skupština ima predsjednika s dvogodišnjim mandatom. Tu je i Biro, Stalni komitet i pet komiteta (Komitet za odbranu i sigurnost, Komitet za civilnu dimenziju i sigurnost, Politički komitet, Komitet za ekonomiju i sigurnost, Komitet za nauku i tehnologiju).³⁵

Skupština je sasvim jasno postala dio ideoloških i političkih parametara Atlantske organizacije. Međutim, sloboda izražavanja koju imaju njeni članovi i kontakti s drugim skupštinama dali su joj mogućnost da izražava mišljenje koje se razlikuje od uputstava izvršne 'grane' Atlantskog saveza koje mora ispoštovati. Nikada se nije suprotstavila političkim stavovima NATO-a, ali jeste uvodila iznijansirane promjene i iznosila ideje s namjerom da deblokira situaciju i postigne napredak u odbrambenim i sigurnosnim pitanjima oslobođenih konceptualnih ili političkih veza atlantskih vlada. Prema tome, mnogi njeni izvještaji su prosvjetiteljski i pionirski.

³⁵ Estrella, R., «La Asamblea Parlamentaria del Atlantico Norte», in *Proyección internacional*, str. 75-84. Takoder Ruperez, J. «Asambleas parlamentarias y diplomacia: la OSCE y la OTAN», u *Politica Exterior*, Tom XIII, str. 37-45, VVAA. *La Otan en su medio siglo*, Asociación Atlantica Española, Madrid, 1999. Za dodatne detalje pogledati www.nato-pa.int.

Parlament Beneluksa

Interparlamentarno konsultativno vijeće Beneluksa, koje se uobičajeno zove Parlament Beneluksa, uspostavljeno je 1955. godine kao dio poslijeratne institucionalne strukture osnovane između Belgije, Luksemburga i Holandije. Treba ga posmatrati u kontekstu drugih organizacija koje su zajedničke za te tri zemlje, uključujući Komitet ministara Beneluksa, Vijeće ekonomske unije, Sud pravde i Ekonomsko i socijalno konsultativno vijeće. Sve te organizacije našle su nadahnuće u ideji koja je prevladavala početkom 1950-ih: potreba da se objedine politike i prevladaju rigidnosti nacionalističkih politika država-nacija koje su se pokazale tako katastrofalnim tokom cijele prve polovine 20. stoljeća. Valonski, flamanski i luksemburški region razvili su ideju saradnje i ujedinjenja prije nego iko drugi. Iz tog razloga institucije Beneluksa u sreću su onoga što će kasnije postati zajedničko tržište i proces ujedinjenja Evrope. U stvarnosti, razvoj Beneluksa i njegove Konsultativne skupštine uvijek su bili povezani s težnjama tih zemalja za evropskim jedinstvom. Sjetimo se da je među zadacima koji su dodijeljeni Konvencijom o uspostavi interparlamentarnog konsultativnog Vijeća Beneluksa bila i saradnja u okviru evropskih integracija. Štaviše, iskustvo usaglašavanja zakona i zajedničkog odlučivanja koje je bilo pod sponzorstvom Parlamenta Beneluksa poslužilo je u mnogim prilikama kao model za Evropsku uniju; u praktičnom smislu, napredak koji je Beneluks postigao u prekograničnoj saradnji u pitanjima sigurnosti bio je inspiracija za šengenske sporazume.³⁶

Od svog osnivanja glavna funkcija ovog nadnacionalnog i regionalnog parlamenta bila je da ponudi svojim vladama kriterije i mišljenja o provođenju i funkcioniranju ekonomske unije između tri države, tješnje kulturne veze, usaglašavanje zakona, saradnja na vanjskopolitičkim i drugim aspektima od zajedničkog interesa. S obzirom na razlike u veličini, federalne podjele unutar Belgije i jezičke probleme, ova parlamentarna institucija bila je i još uvijek je suočena s delikatnim unutrašnjim problemima.

Ovaj parlament ima 49 članova koje imenuju parlamenti tri države (21 Belgija, 21 Holandija i 7 Luksemburg). Rad Sekretarijata organizira

³⁶ «Relations interparlamentaires multilaterales, conseil Interparlementaire du Beelux», www.pcg.be

Predstavnički dom belgijskog parlamenta. Biro čine predsjednici i dva potpredsjednika. Stalni komitet čini Biro, plus predsjedavajući sedam komiteta te lideri političkih grupa. Predsjednik Parlamenta Beneluksa također djeluje kao ombudsmen ili parlamentarni povjerenik, a njemu se podnose pritužbe u vezi s greškama učinjenim u primjeni zakona ili praksi koje su suprotne teritorijalnom ili političkom konceptu Beneluksa.³⁷

³⁷ *Benelux*, Senate Periodical Br. 10, www.senat.be

VII. Vrijeme blokova i promjene

Posmatrano globalno, jedno od pitanja koje nas ovdje zanima je duga faza Hladnog rata i dijalektika blokova koja je otvorila prostor za zanimljiva kretanja u odnosu na našu temu. Jasno, dugi četrdesetogodišnji period (od 1950-ih do 1990-ih) nije bio neproduktivan i bili smo svjedoci mnogih promjena ekonomske, političke i geostrateške prirode.

Govoreći o temi koja nas zanima, zanimljivo je ukazati na jedan broj fenomena koji su imali veći ili manji uticaj na razvoj međunarodnog parlamentarizma. Na prvom mjestu mora se reći da su ekonomske promjene bile ključne. U dijelu svijeta gdje je prevladavala tržišna ekonomija, napredak se desio uoči onog što Eric Hobsbawm opisuje kao «*zapanjujuću ekonomsku eksploziju*»³⁸ kapitalizma tokom 1950-ih i 1960-ih, što je otvorilo put veoma značajnim socijalnim promjenama. Činilo se da sovjetski model, sa svoje strane, godinama funkcionira, i tehnički i politički. Ali i ekonomija država i opći ekonomski sistem (bio kapitalistički ili pod državnom kontrolom) pokazivao je svoje slabosti kako je vrijeme odmicalo, a hegemonije i ovisnosti koje su iz toga proizašle postale su sve očiglednije. Malo po malo, društva su shvatila da izvjesni, mada nedefinirani napredak koji se spominje u toliko govora političara nije ni u jednom ni u drugom slučaju bio istinit.³⁹ A kako su godine prolazile, shvatili su da se svjetski sistem ne može graditi na osnovu zasebnih i izoliranih politika.

S druge strane, dekolonijalizacija, koja je bila toliko važna za Afriku i Aziju, pokazala je koliko je teško ponovo izgraditi identitete a istovremeno garantirati blagostanje u područjima koja su bila (i koja su i danas) eksploatirana. Nove ovisnosti također su se pojavile na mjestima gdje je bogatstvo bilo očito (nafta). Postepeno, postalo je očito da je posjedovanje tehnologije i kontrola nad komunikacijama, kao i vojna moć, ono što određuje hegemoniju.

³⁸ Hobsbawm, E., *Historija del siglo 20*, Barcelona, Critica, 2000., str. 266 *et seq.*

³⁹ O ideji obećavanog, ali ne i potvrđenog napretka, vidjeti Fontana, J., *Historia de los hombres*, Critica, 2001.

Izvjescno je da je brutalna logika politike i tenzija proizašlih iz postojanja blokova imala odjeka u momentima potrebnog detanta (ili katastrofe), mogućnosti traženja zaštite u sjeni moćnog susjeda (zajedno s troškom koji to sa sobom nosi) ili taktičkog nesvrstavanja. To je očigledno tjeralo vlade da pokažu vještinu u pronalaženju novih potencijalnih saveza, stvarajući nove nezavisne grupe koje nisu bile podložne nijednom bloku, ili da jednostavno ostanu po strani. Plan predsjednika Nasera za arapsko jedinstvo uklapao se u ovaj kontekst.

Druga mogućnost, koja, doduše, nije uspjela, bila je revolucija, neuspješna sa stanovišta radikalne egalitarne promjene, otjelovljena u ličnostima poput Kastru ili Če Gevare u Latinskoj Americi, koji su slijedili učenje Marksa, Trockog ili Maoa i, avanturama poput Lumumbine u Africi ili događajima u maju 1968. u Francuskoj, da spomenemo samo nekoliko očitih primjera tog fenomena. Uprkos slabostima tih pokreta i njihovom očiglednom neuspjehu, njihova snaga i reperkusije uticali su na društvo i vlade do takve mjere da su indirektno u izvjesnom stepenu dovele do nesumnjivog napretka. I vjerujem da će nam oni uveliko pomoći da shvatimo da je napredak moguć jedino na osnovu jedinstva između velikih geografskih područja i nacionalnih država, te saradnje među njima. U zoru evropeizma nalazimo antifašističke pobunjenike iz 1930-ih zainteresirane za izgradnju Evrope zato što su uvjereni da bi *revolucija u samo jednoj zemlji* bila nemoguća; ili, da uzmem drugi primjer, osnivači stranke Sjedinjenih Evropskih Država, koja je, u konačnici, postala *evropska ljevica*.

Slično tome, sigurno je da su vjetrovi globalizacije počeli puhati tokom tih *zlatnih godina*. Multinacionalne kompanije, s njihovim dugoročnim planiranjem i postepenom ekspanzijom, svakog dana sve su više nadmašivale države. Nesposobnost država da zaštite svoju valutu od međunarodnih finansijskih spekulacija bila je razočaranje, ali oni to jednostavno nisu mogli spriječiti. Bio je to tek početak, ali bilo je stvarno: sistem Bretton Woodsa iznenada je počeo teturati, kapitalizam je izazvao ogromnu krizu 1973. i 1974. godine, a komunizam je, krijući se iza prividne svemirske i vojne tehnologije, neko vrijeme proveo u stanju kolapsa. Tokom 1980-ih svi su postali svjesni da se sve dešava na globalnom planu.⁴⁰

⁴⁰ Trnaniello, F., *Lineamento di storia contemporanea*, Torino, SEI 1982., poglavlja XIV *et seq.* Obiols, R., *Patria humana*, Flor de viento, Barcelona 1999.

Istovremeno, demokratija je napredovala budući da je ekonomski napredak omogućavao stvaranje modernih društvenih struktura koje podrazumijevaju slobodu i demokratiju. Kao rezultat nezavisnosti, društva 1960-ih i 1970-ih doživjela su širenje demokratskih ideala i postavljanje pitanja o autoritarizmu (uprkos činjenici da je bilo poznatih epizoda diktatura koje su nastojale ugušiti napredak). Tako su se svi projekti zasnivali na demokratskim strukturama. Moramo ovdje spomenuti ogroman uticaj koji je imao proces evropskog ujedinjenja u cijelom svijetu. Uz potvrdu evidentne činjenice da čak ni velike zemlje nisu mogle ništa same postići (osim jedne, kao što smo to spomenuli, a i ona je to činila uz očite probleme), uspostavljanje zajedničkog tržišta i kasnije Evropske ekonomske zajednice pokazali su da je moguće pobijediti i postati univerzalna referenca.⁴¹

Tako možemo, od 1964. do 1989. godine, posmatrati stvaranje cijelog niza parlamenata, koji su bili okvir za demokratsku raspravu, ambiciozne projekte saradnje i planove za zajedničko tržište ili čistu i jednostavnu integraciju. To se desilo u svim dijelovima svijeta, kao što ćemo i vidjeti.

Parlament Latinske Amerike

Poznat i kao Parlato, bio je prva interparlamentarna institucija na američkom kontinentu. Formalno je uspostavljen 1964. godine, ali je tek u Limi 1987. godine institucionaliziran u obliku u kojem je danas poznat. To je parlamentarna skupština, uspostavljena kao pokretačka snaga za stvaranje Latinskoameričke zajednice nacija, koju čine: Holandski Antili, Argentina, Aruba, Bolivija, Brazil, Čile, Kolumbija, Kostarika, Kuba, Ekvador, Salvador, Gvatemala, Honduras, Meksiko, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Dominikanska Republika, Surinam, Urugvaj i Venecuela.

Uvjerenje da su regionalne integracije od vitalnog značaja navelo je značajan broj šefova vlada da osnuju parlament, čiji je glavni cilj bio - i još uvijek je - uspostavljanje Latinskoameričke zajednice nacija. Ovaj parlament obavio je taj zadatak. Ne samo da je tu ideju unaprijedio, već je dao cijeli niz prijedloga, kao što je Osnivački akt za Latinskoameričku zajednicu nacija (1995.), te

⁴¹ Weber, Eugen, *Une histoire de l'Europe*, tom II, *Des Lumières a nos jours*, Paris Fayard, 1971., *America Latina – Unión Europea: en camino a la asociación*, Centro Latinoamericano para las Relaciones con Europa, Čile, 1996., Patricio Leiva, ed., *America Latina y la Unión Europea construyendo el siglo XXI*, Chile, Celare, 1996.

postigao napredak u godinama koje će uslijediti. Godine 1999. parlament je šefovima vlada podnio novi prijedlog koji je sada predmet razmatranja. Problem je bio veliki: integracija cijele Latinske Amerike u jednu jedinstvenu zajednicu kompliciran je posao. Međutim, rasprava se ne tiče samo pitanja da li to treba da bude ekonomska ili politička integracija: projekat se čini kao alternativa ili konkurent Zoni slobodne trgovine Amerikâ (FTAA), koji ima podršku SAD-a. U svakom slučaju, uprkos nastojanjima Parlatina, uspostavljanje LACN-a još se nije pokazalo mogućim.

Parlament Latinske Amerike zasniva se na principima demokratije i ljudskih prava, uz prava naroda na samoopredjeljenje i suzdržavanje od interveniranja, koji zahtijevaju mirno rješavanje sporova pregovorima. Među njegovim ciljevima je suprotstavljanje svakom imperijalizmu i borba protiv svih oblika kolonijalizma. Rezultati i dostignuća ove organizacije čine je veoma progresivnom i, nesumnjivo, odražavaju tjeskobe, strahove i probleme naroda Latinske Amerike.⁴²

Konkretno govoreći, prema njegovom statutu, ciljevi Parlatina, između ostalog, su: promocija ekonomskog i socijalnog razvoja Latinskoameričke zajednice i djelovanje na postizanju pune ekonomske, političke, socijalne i kulturne integracije naroda; odbrana punog ostvarenja slobode, socijalne pravde, ekonomske nezavisnosti kao i provođenje reprezentativne participatorne demokratije koja je potpuno usklađena s principima neinterveniranja i slobodnog samoopredjeljenja naroda; osiguravanje strogog poštivanja ljudskih prava; razmatranje, raspravljanje i formuliranje politike za rješavanje socijalnih, ekonomskih, kulturnih i vanjskopoličkih problema Latinskoameričke zajednice; doprinos jačanju međunarodnog mira, sigurnosti i pravnog poretka, osuda i borba protiv trke u naoružanju i agresije od bilo koga ko podržava politiku sile, što je nekompatibilno s ekonomskim, socijalnim, kulturnim i tehnološkim razvojem naroda Latinske Amerike; usmjeravanje i podržavanje zahtjeva naroda Latinske Amerike u međunarodnom okviru u pogledu priznavanja njihovih prava; borba za jačanje parlamenata Latinske Amerike čime se čuva ustavni i demokratski život država, te promocija, bez zanemarivanja principa neinterveniranja, održavanje bliskih veza s podregionalnim parlamentima Latinske Amerike; održavanje veze s parlamentima u svim geografskim područjima i s međunarodnim organizacijama; proširivanje

⁴² Paredes, B., «El parlatino y la integracion latinoamericana» in *Revista del Senado de la República*, br. 8, Mexico, 2000., str. 13-17.

zakonodavne aktivnosti njegovih članova; borba za međunarodnu saradnju kao instrument provođenja i promocije usklađenog razvoja Latinskoameričke zajednice s ciljem postizanja općeg blagostanja; promoviranje proučavanja i razvoja integracionih procesa u Latinskoj Americi nakon uspostavljanja Latinskoameričke zajednice nacija; i posljedično tome, promoviranje sistema direktnih, tajnih i općih izbora kao načina izbora budućih predstavnika svake zemlje u Parlament Latinske Amerike.⁴³

Parlatino čine: Skupština (najviši organ), Odbor direktora (najviše tijelo kada Skupština ne zasjeda), stalne komisije (specijalistička tijela za parlamentarni rad), generalni sekretar, koji osigurava koordinaciju i tehničku podršku, i Savjetodavni odbor, koji djeluje kao političko i zakonodavno savjetodavno tijelo. Skupština funkcionira autonomno i čine je članovi parlamenta iz svih država članica.⁴⁴ Ona ima sljedeće stalne komisije: Komisiju za politička, općinska i pitanja integracija; Komisiju za ekonomske poslove, društveni dug i regionalni razvoj; Komisiju za sigurnost građana, borbu protiv narko-trgovine, terorizma i organiziranog kriminala; Komisiju za obrazovanje, kulturu, nauku, tehnologiju i komunikacije; Komisiju za zdravstvo; Komisiju za ljudska prava, pravdu i zatvorske politike; Komisiju za jednakost spolova, djecu i mlade; Komisiju za komunalne službe i odbranu korisnika i potrošača; Komisiju za rad, socijalnu sigurnost i pravne poslove; Komisiju za poljoprivredu, stočarstvo i ribarstvo; Komisiju za energetiku i rudarstvo; Komisiju za okoliš i turizam; Komisiju za starosjedilačko stanovništvo i etničke grupe.

Parlament ima stalno sjedište u Sao Paolu i smješten je u zgradi spektakularne arhitekture koju je projektovao Oscar Niemayer a koja je izgrađena tako da predstavlja, kao što je arhitekta sam rekao, *nacije kontinenta u odbrani njihovih prava i njihovog tako često ugroženog suvereniteta*. Očekuje se preseljenje ovog parlamenta u novo sjedište u Panami.

Parlamentarna skupština frankofonije

Još jedna organizacija koja je nastala kao rezultat dekolonizacije je Skupština frankofonije, koja okuplja parlamentarce iz 74 parlamenta ili interparlamentarne

⁴³ Član 3. Ugovor o uspostavi Parlamenta Latinske Amerike, 16. novembar 1987.

⁴⁴ Website www.parlatino.org

organizacije sa svih pet kontinenata. Ona među svojim članovima ima ne samo zemlje u kojima se govori francuski jezik i bivše kolonije Francuske, već i nekoliko zemalja iz zajednica u kojima postoji tradicija korištenja francuskog jezika i kulture: Albanija, Alberta, Andora, Benin, Bugarska, Burkina Faso, Burundi, Kambodža, Kamerun, Kanada, Centralnoafrička Republika, Francuska zajednica Belgije, Komori, Kongo, Obala Slonovače, Džibuti, Egipat, Francuska, Gabon, Kanton Ženeva, Gvineja, Gvineja-Bisao, Haiti, Mađarska, Otok Princa Edvarda, Džersi, Kanton Jura, Laos, Liban, Luizijana, Luksemburg, Madagaskar, Maine, Mali, Manitoba, Maroko, Mauricijus, Mauritaniya, Moldavija, Monako, Nigerija, Novi Bransvik, Nova Škotska, Ontario, Evropski parlament, Poljska, Kvibek, Demokratska Republika Kongo, Rumunija, Ruanda, Sveta Lucija, Senegal, Sejšeli, Švicarska, Čad, Togo, Tunis, Dolina Aoste, Kanton Vale, Vanuatu, Kanton Vo i Vijetnam.

Medunarodna asocijacija parlamentaraca koji govore francuski (AIPLF) osnovana je u Luksemburgu u maju 1967. godine. U to vrijeme su njeni članovi uključivali delegacije iz parlamenata Afrike, Amerike, Azije, Evrope i ostrva između Australije i Azije. Kasnije je proširena i razvila se te na Generalnoj skupštini, održanoj u Abidžanu u julu 1998., postala današnja APF.

Nesumnjivo, njen cilj je očuvanje francuskog jezika i kulture. Međutim, u novije vrijeme ona sve više pažnje posvećuje političkim pitanjima od zajedničkog interesa članova u onoj mjeri u kojoj je zajednica u kojoj se govori francuski jezik prostor koji ima određenu unutrašnju logiku, iako nije visoko strukturiran. Skupština održava bliske odnose s ministarskom konferencijom, samitima i Agencijom za frankofoniju, koji su isključivo politički organi i tijela.

Skupština je organizirana kao Plenarna skupština koja održava jednu sjednicu godišnje. Njena tijela su: Odbor sa stalnom delegacijom, Generalni sekretarijat i četiri komisije, i to za: politička pitanja, obrazovna, komunikacijska i pitanja iz oblasti kulture, parlamentarne odnose; i na kraju, za saradnju i razvoj. Tu su i dvije specifične grupe: jedna za regionalne skupštine i druga, za mrežu žena parlamentarki. Njeni članovi su parlamentarci iz zakonodavnih organa država članica. Ova skupština odlučuje o izvještajima koje joj dostavljaju komisije, nakon čega se njene rezolucije i preporuke upućuju vladama.

Zanimljiv aspekt djelovanja ove organizacije, osim što je to organizacija u kojoj se govori francuski, jeste i to što ona djeluje kao nosilac i promotor

određenih vrijednosti, kao što su demokratija i ljudska prava (koji su izuzetno važni u nekim državama članicama), dok je solidarnost između Sjevera i Juga posebno osjetljivo pitanje za mnoge njene članice.⁴⁵

Arapska interparlamentarna unija

Ova skupština ima svoje korijene u arapskom pokretu za solidarnost koji je nastao nakon rata 1973. godine. Konstituirajuća sjednica održana je u Damasku 1974. godine, tada sa deset država, dok ih je sada 22. Ovoj uniji pripadaju sljedeće arapske države: Saudijska Arabija, Alžir, Bahrein, Komori, Džibuti, Egipat, Ujedinjeni Arapski Emirati, Jordan, Irak, Kuvajt, Liban, Libijska Arapska Džamahirija, Mauritanija, Maroko, Oman, Palestina, Katar, Somalija, Sudan, Arapska Republika Sirija, Tunis i Jemen.

Prema statutu, glavni ciljevi su: međuarapska saradnja, koordinacija između parlamentaraca radi zajedničkog djelovanja, uz razmjenu iskustava u oblasti zakonodavstva, razmatranje arapskih pitanja na nivou država i vlada, te jačanje demokratskih vrijednosti u arapskim državama.

Organi ove unije su: Plenarna konferencija, koju čine članovi arapskih parlamenata a koja se sastaje na redovnim sjednicama svake godine kako bi razmatrala panarapska pitanja; Vijeće, koje čine po dva člana parlamenta svake zemlje i koje se uobičajeno sastaje svake godine, a može održavati i vanredne sjednice (sastalo se 42 puta od osnivanja) i koje je najviši autoritet kada Konferencija nije u zasjedanju; Sekretarijat, izvršni organ Unije; i predsjednik, koji rukovodi organizacijom.

Ova organizacija nije doživjela neuspjeh u svojoj odlučnosti da se bori za arapsku stvar u svim okolnostima, a ne samo u slučaju sukoba.

Na svom području, djelovala je neumorno na polju zakonodavne i parlamentarne saradnje, a značajan naglasak stavljen je na vanjski svijet u nastojanjima da uspostavi vanjske odnose i trajnu saradnju između arapskih parlamentaraca i njihovih kolega u svijetu, pri čemu je to efikasno postignuto u okviru Interparlamentarne unije. Posebno je posvećivala pažnju palestinskom pitanju

⁴⁵ Legendre, J., «L' Assemblée parlementaire de la Francophonie s'affirme à Abidjan» u *Revue politique et parlementaire*, Br. 995, Paris, 1998., str. 85-89.
Vidjeti također www.francophonie.org/apf

u okviru afričko-arapskog i evropsko-arapskog dijaloga. Taj sukob neprekidno je bio otvorena rana za ovu organizaciju.

Rezolucije i preporuke koje je usvojio ovaj parlament značajno su doprinijele očuvanju solidarnosti među Arapima, s obzirom na palestinsko pitanje, zaljevski i irački rat te u drugim teškim vremenima. Ovaj forum proveo je mnogo regionalnih i međunarodnih akcija u posljednjih trideset godina. S tim ciljem održava tijesne veze i česte kontakte s Latinskom Amerikom, Rusijom i Istočnom Evropom.⁴⁶

Interparlamentarna skupština ASEAN-a

Sada smo došli do Skupštine Asocijacije zemalja Jugoistočne Azije (ASEAN), koja je uspostavljena 1967. godine kao regionalna organizacija za saradnju između članica te s ambicijom budućih integracija. Zemlje koje čine ASEAN su: Kambodža, Indonezija, Filipini, Malezija, Narodna Demokratska Republika Laos, Singapur, Tajland i Vijetnam. Prvobitno nazvana Interparlamentarna organizacija ASEAN-a (AIPO), ona predstavlja okvir za saradnju parlamentaraca iz država članica. Promovirana je u Predstavničkom domu Parlamenta Indonezije 1974., a službeno osnovana 1977. godine. Razlog za njeno osnivanje bila je želja da se postigne bolja regionalna solidarnost, kako bi se zajedno branili zajednički interesi i razmjenjivali stavovi o svim događajima u regionu i svijetu.⁴⁷ Godine 2006. države članice odlučile su da transformiraju ovu organizaciju u jednu bolje i djelotvornije integriranu instituciju, te se istovremeno i njen naziv promijenio iz Interparlamentarne organizacije ASEAN-a u Interparlamentarnu skupštinu ASEAN-a (AIPA), s novim statutom koji je stupio na snagu 2007. godine.

Od svog osnivanja, ovaj parlament Jugoistočne Azije okuplja zemlje ASEAN-a kao punopravne članice, dok Brunej i Mijanmar imaju status specijalnog posmatrača.

Organi AIPA-e su: Generalna skupština, Izvršni komitet, Stalni sekretarijat, komiteti i Grupa žena parlamentarki (WAIPA).

⁴⁶ Vidjeti www.arab-ipu.org

⁴⁷ Vidjeti www.aseansec.org

Organizacija održava godišnju Generalnu skupštinu uz vanredne skupštine, kada to odluči Izvršni komitet, te je razvila veliki broj kontakata i odnosa s drugim parlamentima, kao što su parlamenti: Australije, Kanade, Japana, Republike Koreje, Novog Zelanda, Papue Nove Gvineje, Ruske Federacije i Evropskog parlamenta, čiji se predstavnici pozivaju da prisustvuju njenim sjednicama. Skupštinu čine članovi državnih parlamenata, čije delegacije ne mogu imati više od 15 parlamentaraca.

Izvršni komitet, izvršni organ Skupštine, čine po tri parlamentarca iz svake članice Parlamenta, od kojih jedan mora biti predsjednik ili predsjedavajući parlamenta, ili njegov predstavnik. Predsjedavajući AIPA-e je također i predsjedavajući Izvršnog komiteta.

Komiteti pripremaju odluke Generalne skupštine, koje se onda šalju vladama. Treba istaknuti da se određeni broj nedavno usvojenih zakona u državama članicama zasniva na rezolucijama i preporukama AIPO-a, koji nastoji naglasiti elemente zajedničkog identiteta država članica s ciljem izgradnje njihove buduće zajednice.⁴⁸

Jednom godišnje WAIPA se sastaje s Generalnom skupštinom kojom predsjedava jedna od parlamentarki iz zemlje domaćina. Njen glavni cilj je veće učešće žena u Interparlamentarnoj skupštini i u državnim parlamentima.

Stalni sekretarijat ima sjedište u Džakarti, u Indoneziji.

Parlament Anda

Ova organizacija, čije ime odgovara području sjevernog dijela planinskog lanca Anda, skupština je Zajednice Anda koja se institucionalizirala kao sistem integriranja Anda čiji je cilj produbljivanje podregionalne integracije pet zemalja (Bolivija, Kolumbija, Ekvador, Peru i Venecuela) na tom geografskom području. Panama je pridružena članica ovog parlamenta.

Uspostavljanje Zajednice Anda utvrđeno je Deklaracijom iz Karakasa 1979. godine. Sjedište organizacije kasnije je izmješteno u gradu Santafé de Bogotá,

⁴⁸ Vidjeti www.aipo.org.

a 1996. godine dogovoreno je da nakon 2001. godine njeni članovi treba da budu birani na općim izborima. Tako je tekao proces uspostavljanja sve do danas. Skupštinu čini 25 parlamentaraca, predstavnika pet država članica.

Osnovni opći ciljevi Skupštine su: promocija učešća tih zemalja u procesu integracije Latinske Amerike, jačanje demokratskog sistema, doprinos međunarodnom miru i pravdi te slobodno samoopredjeljenje država. Da bi bili postignuti ti ciljevi, Skupština je organizirana kao plenarna s pet komiteta: Komitet za vanjsku politiku i parlamentarne odnose; Komitet za obrazovanje, kulturu, nauku, tehnologiju i komunikacije; Komitet za regionalnu sigurnost i održivi razvoj; Komitet za ekonomska pitanja i turizam; Komitet za socijalna pitanja i humani razvoj. Tu je i Specijalni komitet za etiku i akreditivne. Plenarna skupština ili Biro mogu također uspostaviti vanredne *ad hoc* komitete.

Rezultati razmatranja u okviru ovog parlamenta imaju formu odluka, sporazuma, deklaracija i preporuka koje se usvajaju apsolutnom većinom svih članova, te se odmah prosljeđuju vladama.⁴⁹

Godine 2006. stupili su na snagu novi propisi Parlamenta Anda, čime je proširena njegova funkcija koja sada uključuje, između ostalog, i konstitutivna ovlaštenja, što podrazumijeva davanje sugestija za preduzimanje akcija ili donošenje odluka koje su potrebne radi promjene, prilagođavanja i uvođenja novih pristupa vezanih za programske ciljeve i institucionalnu strukturu Integracijskog sistema Anda; zakonodavna funkcija podrazumijeva učešće u formi sugestija u vezi s uobičajenim aktivnostima Integracijskog sistema Anda o pitanjima od zajedničkog interesa radi inkorporiranja u pravni poredak Andske zajednice, kao i promoviranje usklađivanja zakona u državama članicama; funkcija političke kontrole znači procjenjivanje napretka, prikupljanje informacija u vremenskim intervalima od organa i institucija Integracijskog sistema Anda; nadzorna funkcija podrazumijeva istrage, u izuzetnim slučajevima, o ponašanju viših zvaničnika organa i institucija Zajednice Anda utvrđivanjem njihove političke odgovornosti u provođenju procesa, ili njihovom smjenom; te javna kontrolna funkcija zahvaljujući kojoj se može zahtijevati od bilo kojeg lica da ponudi usmenu ili pisanu informaciju

⁴⁹ Vidjeti www.parlamentoandino.org

o činjenicama relevantnim za istragu koju provodi jedan od komiteta Parlamenta.⁵⁰

Parlament Anda također može promovirati uspostavljanje i djelovanje specijaliziranih tijela za istraživanje i obuku. U tom kontekstu on je sponzor Univerziteta Simón Bolívar, institucije koja je njegova podružnica i koja promovira podizanje svijesti zajednice i sociokulturnog identiteta Anda populariziranjem principa i ciljeva integracionog procesa; Andski centar za istraživanje, obuku, razvoj i usaglašavanje zakona (CADEL) je tehničko, akademsko tijelo pridruženo Generalnom sekretarijatu Parlamenta Anda; tu je i Institut za bioraznolikost Anda, autonomno pridruženo tijelo posredstvom kojeg Parlament Anda djeluje na promociji interdisciplinarnih istraživanja zaštite okoliša i bioraznolikosti te prikupljanju naučnih i tehničkih informacija u andskom podregionu.

Sama po sebi, pozitivna je činjenica to što su se ove zemlje, s njihovim ogromnim političkim, socijalnim, ekonomskim i sigurnosnim problemima uspjele dogovoriti da uspostave zajedničke strukture, uprkos očiglednim teškoćama u realizaciji zajedničkih projekata i formiranja jedinstvenog fronta *vis-a-vis* vanjskog svijeta, s obzirom na njihove unutrašnje konflikte i dugotrajne svade.

Asocijacija parlamentaraca pacifičkih ostrva

Ova skupština, koja okuplja dvanaest parlamentarnih delegacija iz jednog broja pacifičkih ostrva i arhipelaga, osnovana je 1981. godine s ciljem saradnje i uzajamne pomoći. Države članice su: Komonvelt Sjevernog Marianasa, Chuuk, Guam, Havaji, Maršalska ostrva, Kiribati, Kosre, Nauru, Palau, Ponpej, Američka Samoa i Yap.

Cilj ove organizacije je da omogućiti parlamentarcima iz navedenih zemalja da se u redovnim intervalima bave pitanjima od zajedničkog interesa za region, u nastojanju da pretoče u kolektivnu akciju ono što bi inače bile tek odluke pojedinačnih vlada, u ključnim oblastima kao što su: resursi i ekonomski razvoj, trgovina, energetika, regionalna sigurnost, odbrana, komunikacije, kultura, zdravstvene i socijalne službe, obrazovanje, poljoprivreda, zračni i pomorski transport, akvakultura, sport i rekreacija, pitanja vezana za omladinu i stare, turizam i vanjski odnosi.⁵¹

⁵⁰ Za dalje informacije, vidjeti <http://www.parlamentoandino.org/resources/getresource.isp?ID=1665>

⁵¹ Vidjeti www.guam.net

S tim ciljem, Asocijacija parlamentaraca pacifičkih ostrva (APIL) održava plenarne sjednice svoje Generalne skupštine i potkomiteta koji se sastaju periodično i donose rezolucije o svim navedenim temama te mnogim drugim koje pokreću vlade. Ovdje je riječ o međunarodnom parlamentu koji ne predstavlja parlamentarnu dimenziju integracionog procesa i ne postoji paralelno sa izvršnom vlašću koja provodi politike zajednice. To je skupština koja funkcionira isključivo u okviru parlamentarnih odnosa, potičući uspostavljanje bližih veza između nekoliko zemalja koje imaju mnogo toga zajedničkog u geografskom i historijskom smislu.

Parlament američkih starosjedilaca

Ideja za osnivanje ovog parlamenta pokrenuta je u Panami u augustu 1987. godine, na prvom sastanku zakonodavaca američkih starosjedilaca, te je realizirana na drugom sastanku 1988. godine. Čine ga parlamenti koji predstavljaju starosjedioce američkog kontinenta. Zastupljene su sljedeće zemlje: Argentina, Bolivija, Brazil, Kanada, Kostarika, Kolumbija, Čile, Ekvador, El Salvador, Sjedinjene Države, Gvatemala, Honduras, Meksiko, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Urugvaj i Venecuela.

Kao što samo ime sugerira, glavna svrha je promocija i dužna pažnja posvećena poštivanju prava naroda starosjedilaca i njihovom razvoju u skladu s njihovim kulturnim vrijednostima i standardima. Ova organizacija postoji kako bi odbranila etničke tradicije i kulture koje su u Americi pod velikim pritiskom. Njeno djelovanje, koje se koordinira s djelovanjem Parlatina, sastoji se uglavnom u poštivanju prava i spašavanju starosjedilačkih jezika, kultura i društava. Prema definiciji, njegovi članovi su *«parlamentarci pripadnici naroda starosjedilaca koji se bave problemima svojih naroda.»* Oni promoviraju zakone koji priznaju njihov identitet i običaje, poboljšavaju životni standard te uspostavljaju pravednije odnose u njihovim društvima i državama.

Ovo tijelo ima jednostavnu strukturu: Plenarna skupština, vrhovno tijelo koje čine parlamentarci pripadnici starosjedilaca, koji su članovi kontinentalne organizacije; Biro, koji čine predsjednik, dva potpredsjednika i Sekretarijat; komiteti, koji mogu biti stalni ili *ad hoc*; te Stalni sekretarijat.

Ovu organizaciju predstavlja predsjednik Parlamenta američkih starosjedilaca (PIA). Na isti način on predstavlja i starosjedilačke narode Amerike na

međunarodnim forumima. Uz to, on ima zadatak vođenja Plenarne skupštine i izvršavanje njenih sporazuma, odluka, rezolucija i preporuka. Skupština održava jednu redovnu sjednicu godišnje. Njena ovlaštenja uključuju izbor članova Biroa svake dvije godine, usvajanje izvještaja koje priprema Biro kao i godišnjeg memoranduma, te imenovanje komiteta i njihovih članova, bilo stalnih, ad hoc ili neke druge vrste. Odgovornosti Biroa sastoje se u sazivanju i predsjedavanju redovnim i vanrednim sjednicama i skupštinama, izrada i usvajanje programa rada, usvajanje izvještaja o aktivnostima, sazivanje sastanaka komiteta, usvajanja budžeta PIA, davanje ovlaštenja predsjedniku da zaključuje sporazume s drugim organizacijama, te osiguravanje primjene sporazuma, odluka i preporuka Plenarne skupštine PIA. Stalni komiteti su: za ekonomiju i finansije; okoliš; obrazovanje, kulturu i jezike starosjedilaca; zdravstvenu i socijalnu zaštitu; žene i djecu pripadnike naroda starosjedilaca; ljudska prava naroda starosjedilaca. Sjedište PIA se mijenja i uvijek je u glavnom gradu zemlje u kojoj predsjednik obavlja svoje zakonodavne dužnosti, dok tehnički Sekretarijat ima stalno sjedište u Managvi, Nikaragva.

Ovo je otvorena organizacija koja, kao politički forum, podstiče kontakte s drugim parlamentarcima i pozitivno je orijentirana u težnji za mirom, dijalogom, socijalnom pravdom, slobodom i demokratijom, poštivanjem ljudskih prava i punim učestvovanjem naroda u procesima modernizacije i integracije.⁵²

Potpisala je interinstitucionalnu konvenciju o saradnji s Parlamentom Latinske Amerike, Parlamentom Anda i Parlamentom Centralne Amerike.

Amazonski parlament

Poznat kao Parlamaz, ovo je stalna konsultativna organizacija osnovana 1989. godine, (mada nije institucionalno zaživjela do donošenja Deklaracije u Karakasu 1996. godine), kao inicijativa Parlamenta Perua kojoj su se pridružile zemlje Amazonije – Bolivija, Brazil, Kolumbija, Ekvador, Gvajana, Peru, Surinam i Venecuela.⁵³

Cilj mu je ništa drugo nego da se bavi pitanjima koja utiču na najveće šumske rezerve na planeti. Odatle su njegove glavne aktivnosti proučavanje i preduzimanje mjera

⁵² Quinde, I., «Los dos lados del mundo: valores, costumbres y simbolos indigenas», *Boletín del Instituto Científico de culturas indigenas* No. 5, 1999.

⁵³ <http://flagspot.net/flags/int-pamz.html>

radi spašavanja i zaštite amazonske džungle, promocije boljih zakona i stvaranje pravnih i političkih instrumenata za konzervaciju prirodnih resursa, zaštite biološke raznolikosti te provođenje politika održivog razvoja.

Ovaj parlament bavi se svim aspektima kontinuiteta demokratskog sistema (što nije uvijek evidentno u ovom regionu), poštivanjem ljudskih prava i zaštitom prava starosjedilačkih naroda i etničkih grupa u bazenu Amazona.

Njegovu strukturu čine: Skupština, Biro, Sekretarijat te četiri stalne komisije: Komisija za održivi razvoj, ekologiju i bioraznolikost, Komisija za sudsku, zakonodavnu i međunarodnu saradnju i poslove integracije, Komisija za politička prava, prava žena, prava narodâ i etnička pitanja u Amazoniji i Komisija za kulturna, naučno-tehnološka i obrazovna pitanja.

U posljednjih nekoliko godina i mjeseci, sukobi između država članica otvorili su prostor za intenzivnu debatu. Također se pokazalo da ima neslaganja u vezi s infrastrukturnim projektima, kao što je, recimo, spor između Bolivije i Brazila zbog izgradnje brana.

Konsultativno vijeće Unije arapskog Magreba

Ovo vijeće je parlamentarni ogranak Unije arapskog Magreba (UMA), organizacije uspostavljene u februaru 1989. godine u Marakešu, s ciljem uspostavljanja saradnje između Alžira, Libijske Arapske Džamahirije, Mauritanije, Maroka i Tunisa, koja predviđa postepenu punu integraciju u jednu magrepsku instituciju. Uzimajući kao svoj osnov historijsku zajednicu, religiju i jezik, u skladu sa svojim osnivačkim ugovorom iz 1989. godine, UMA teži napretku na polju slobodne trgovine i slobodnog kretanja proizvoda, carinske unije te u drugoj fazi, zajedničkog tržišta, da bi na kraju došlo do stvaranja jedne sveobuhvatne ekonomske unije kao konačne faze tog procesa. Kao što se iz ovoga jasno može zaključiti, to je model koji koristi i EEZ.

Prema sporazumu, UMA ima Konsultativnu skupštinu, koju čine predstavnici izabраниh i zakonodavnih institucija država članica. Na početku je u članstvu bilo 20 parlamentaraca, ali je od tada taj broj povećan na 30. Skupština, koja je poznata kao Konsultativno vijeće, održava sastanke jednom godišnje, mada

može održavati i vanredne sjednice na zahtjev Ureda predsjednika UMA-e.⁵⁴ Njena autonomija nije poput autonomije drugih skupština, mada se pri tome mora imati u vidu geografski i duhovni dio svijeta u kojem djeluje.

Vijeće daje svoja mišljenja o projektima i odlukama kako to zahtijevaju izvršne vlasti te može davati preporuke u vezi s ciljevima i okvirima Unije. Odnedavno, zbog posebnih političkih okolnosti koje su obilježile politički život ovog područja i odnose između članova, UMA je u cjelini prošla kroz period neaktivnosti, koji je nedavno završen,⁵⁵ kada se Vijeće vratilo svom poslu i posvetilo razmatranju pitanja ekonomske integracije i udruživanja Magreba s Evropskom unijom.

⁵⁴ Generalni Sekretarijat UMA-e, «L'Union du Maghreb Arabe, Introduction générale» i «L'Union du Maghreb Arabe in bref», www.maghrebarabe.org.

⁵⁵ Abdellah ben Radi, «Fin de la léthargie», *Maroc-hebdo*, 10. april 2003.

VIII. Nakon pada Berlinskog zida

Historičari reputacije kakvu ima Hobsbawm i Afanassief imaju tendenciju da misle da je ono što se desilo 1989. godine bio jedan tako ogroman događaj da se u stvarnosti stoljeće upravo tada i završilo.⁵⁶ Pad Gvozdene zavjese bio je historijska prekretnica: postoji vrijeme prije i vrijeme poslije. To se odnosi i na međunarodni parlamentarizam.

Imajmo na umu da je, s jedne strane, ono što zovemo krajem komunističkog socijalizma postalo očito kao i ono što se obavezno podrazumijeva pod geostrateškim, ekonomskim i političkim prilagodavanjem. Uslijedit će niz ekonomskih kriza, kao i dubokih socijalnih i kulturnih promjena koje su učinile nemogućom svaku pomisao na povratak u prošlost.⁵⁷

Sa raspadom sovjetske strukture javlja se potreba za novim multilateralnim institucionalnim udruživanjem kako bi se pokušalo spriječiti da on preraste u krvavi sukob (što nije bilo uspješno u svim slučajevima – bili smo svjedoci Bosne, Kosova i Čečenije, naprimjer) te da se onda krene putem mira, blagostanja, socijalne kohezije i stabilnosti među državama koje su odlučile da pređu na demokratski sistem i tržišnu ekonomiju. Društvena previranja koja su pratila taj proces potvrđivala su iz dana u dan potrebu za politikom koja bi prevazilazila pojedinačne države. Od raspada komunističkog bloka pojavljuju se kako istočno-zapadne institucije, tako i regionalne ili podregionalne evropske institucije koje postižu sporazume o dijalogu, saradnji, detantu i povjerenju. Već smo tada bili potpuno zakoračili u globalizaciju a raspad Istočnog bloka vjerovatno je bio posljedica toga, između ostalog. Čak

⁵⁶ Godine 1995., Eric Hobsbawm je svoju knjigu o 20. stoljeću nazvao *Age of extremes, short twentieth century(1914-1991) (Doba krajnosti, kratko dvadeseto stoljeće)*, možda pod uticajem Jurija Afanassieva, koji je objavio *Le court vingtieme siecle* nekoliko godina prije, tačnije 1991. godine.

⁵⁷ Ima raznih teorija, od Huntingtonovog 'trećeg talasa' do Hobsbawmove 'revolucije', pri čemu se sve slažu da je došlo do rasta koji će donijeti duboku socijalnu promjenu i novi način razmišljanja.

ni Ruska Federacija nije sebi mogla priuštiti da se ne pridruži tom novom multilateralizmu koji je bio izraz potrebe novog vremena u kojem državnacije shvataju da je sve teže kontrolirati aktualne procese.⁵⁸

Tokom ove faze uspostavljeni su i međunarodni parlamenti koji su, mada nisu bili direktan rezultat pada Berlinskog zida, u izvjesnoj mjeri ipak bili rezultat završetka Hladnog rata i očiglednih efekata globalizacije. Te skupštine nastale su između 1989. i 1993. godine.

Parlamentarna skupština Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi

Čuvena Helsinška konferencija 1974. godine, koja je otvorila perspektivu detanta usred Hladnog rata te na kraju rezultirala stvaranjem Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE), odigrala je sa svojom Pariškom poveljom važnu ulogu u vrijeme pada Berlinskog zida. U tim danima naglih promjena i očitog rizika (samo pomislite na Bosnu, Kosovo i Čečeniju), ono što se tada zvalo Konferencija o sigurnosti i saradnji u Evropi uspjelo je uspostaviti široki dijalog o naoružanju i geostrateškim pitanjima između Istoka i Zapada. Za ovu organizaciju može se reći da je dala djelotvoran doprinos općoj stabilnosti. Na poziv španske vlade, OSCE se sastao u Madridu 1991. godine i formirao Parlamentarnu skupštinu koju čine parlamentarci iz 56 država, pri čemu je svaka država zastupljena proporcionalno broju stanovnika. Zastupljene su sljedeće zemlje: Albanija, Andora, Armenija, Austrija, Azerbejdžan, Bjelorusija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Kanada, Hrvatska, Kipar, Češka Republika, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Gruzija, Njemačka, Grčka, Sveta Stolica, Mađarska, Island, Irska, Italija, Kazahstan, Kirgizstan, Letonija, Lihtenštajn, Litvanija, Luksemburg, Malta, Moldavija, Monako, Crna Gora, Holandija, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunija, Ruska Federacija, San Marino, Srbija, Slovačka Republika, Slovenija, Španija, Švedska, Švicarska, Tadžikistan, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Turska, Turkmenistan, Ukrajina, Ujedinjeno Kraljevstvo, Sjedinjene Američke Države i Uzbekistan.

Skupština se sastaje na plenarnoj sjednici svake godine i većinskim glasanjem

⁵⁸ Zanimljiva analiza ovih pitanja može se naći u Joan Nogue Font i Joan Vicente Ruffi's *Geopolítica, identidad y globalización*, Ariel, Barcelona, 2001.

donosi odluke. Njene rezolucije, koje se mogu ticati bilo kojeg političkog pitanja, obično se odnose na pitanja odbrane i sigurnosti. Prva sjednica bila je u Budimpešti 1992. godine a njen međunarodni sekretarijat ima sjedište u Kopenhagenu.

OSCE i njegova skupština imaju prednost, prvo, zato što su evroatlantski i, drugo, zato što uključuju sve zemlje bivšeg Sovjetskog Saveza. Ta širina je njegov glavni kapital, mada ponekad i najveća mana zato što je jako teško postići sporazum u takvoj organizaciji o pitanjima o kojima su države obično podijeljene. Možda je to razlog što tokom iračke krize nije bilo sjednica ove skupštine. Uprkos svemu tome, njeno djelovanje u interesu demokratije zaslužilo je veliko poštovanje, pogotovo u doba kada je ona djelovala u teškim situacijama, kao što je to bio slučaj Balkana.

Glavni zadatak Skupštine OSCE-a je da omogući interparlamentarni dijalog i djeluje u pravcu učvršćivanja mira i demokratije na cijeloj teritoriji država članica. Otuda je veliki dio njenih nastojanja usmjeren na politiku sprečavanja i rješavanja sukoba. Na plenarnim sjednicama donosi se završna deklaracija te brojne deklaracije koje se onda upućuju ministrima. Predsjednik Skupštine ima mandat od dvije godine, a pomaže mu Biro koji čine potpredsjednici. Tu je i Stalni komitet, koji se sastaje dvaput godišnje.⁵⁹

Parlamentarna konferencija Baltičkog mora

Ovo je još jedan tipično regionalni parlament koji obuhvata ogromni region cijele sjeverne Evrope – ne samo područje Baltičkog mora, kako sam naziv može sugerirati. To je jasno iz liste država članica: Njemačka, Danska, Estonija, Ruska Federacija, Letonija, Litvanija, Norveška, Poljska i Švedska.⁶⁰

Ovaj parlament predstavlja jedinstven forum u kojem su zastupljeni ne samo parlamentarci iz tih država, nego i predstavnici podnacionalnih skupština kao i nekih nadnacionalnih, tako da učesnici ovih sastanaka imaju različit status. Uz predstavnike parlamenata navedenih država, tu su i predstavnici parlamenata Farskih ostrva, Grenlanda, Ålandskih ostrva, Vrhovnog vijeća Republike Karelije, regionalni parlamenti Kalinjingrada, Lenjingrada, Mecklenburg-

⁵⁹ Rezolucija o stvaranju Parlamentarne skupštine OSCE-a, u *Revista de las Cortes Generales* Br. 25, 1992., str 311-320. Poput Ruperez. *Op. Cit.* Str. 40-41. Vidjeti također www.osce.org

⁶⁰ Koiv, *op.cit.*, str. 16-17

Pomeranije i Schleswig-Holsteina i parlamenata slobodnih hanzeatskih gradova Bremena, Hamburga i St. Petersburga, zajedno s predstavnicima Baltičke skupštine, Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope, Nordijskog vijeća i Evropskog parlamenta.

Mada njegov nastanak datira iz 1991. godine, ono što je počelo kao obična konferencija formalno je strukturirano 1994. i 1998. godine te je uspostavljeno kao parlamentarna dimenzija aktivnosti vlada unutar Vijeća država Baltičkog mora. Konferencija održava godišnju sjednicu i ima Upravni komitet, politički organ koji prati rad i priprema konferencije, a čine ga parlamentarci iz baltičkih država, Nordijskog vijeća i Poljske, Njemačke te Ruske Federacije, kao i jedan predstavnik Evropskog parlamenta. Sekretarijat je u Kopenhagenu, smješten u neposrednoj blizini Nordijskog vijeća.⁶¹

Baltička skupština

Ovo je još jedna baltička skupština, mada veoma različita, jer se odnosi samo na tri zemlje koje se obično nazivaju baltičkim, tj. Estoniju, Letoniju i Litvaniju. Ova institucija nastala je kao direktni rezultat pada Berlinskog zida i promjena koje su se nakon toga desile u Sovjetskom Savezu. Mada su Ujedinjeni narodi tokom Hladnog rata nastavili priznavati baltičke države, one su ipak bile članice SSSR-a i stvarni izazov u to vrijeme, kada se demokratija vratila na scenu, bilo je postići istinsku nezavisnost od Rusije s obzirom na prisustvo velikog kontingenta ruskih vojnih snaga i stanovništva ruskog porijekla koje je bilo naseljeno u tim zemljama nakon Drugog svjetskog rata. U ranim fazama, Baltička skupština usmjerila je pažnju na povlačenje ruskih trupa i rješavanje problema sigurnosti i vanjske politike.⁶²

Osnovana 1991. godine kao organizacija za parlamentarnu saradnju, ova skupština zadužena je provođenje parlamentarnog aspekta sporazuma o saradnji između vlada tri države. Ona ima 60 članova, po 20 iz državnog parlamenta svake baltičke države. Skupština se sastaje na redovnim sjednicama

⁶¹ *The Northern dimension. Action plan for the northern dimension in the external and borders policy of the European Union in the period 2000-2003 (Sjeverna dimenzija: akcioni plan za sjevernu dimenziju u vanjskoj politici i politici granica Evropske unije u periodu 2000.-2003.)*, Izvještaj Ekonomskog i socijalnog komiteta Evropske unije, Brisel, februar 2001.

⁶² Le Marcq G., *Los estados balticos tres años despues*, Anuario International CIDOB, 1994.
⁶³ www.baltasam.org

dvaput godišnje a njeni organi su: Prezidij, komiteti, stranačke grupe i Sekretarijat. Službeni jezici su letonski, estonski i litvanski. Do sada je Baltička skupština održala 25 sjednica.⁶³

To je parlamentarno tijelo čiji je glavni cilj održavanje stabilnosti između tri zemlje tako da međuvladina pitanja koja iskrsnu između njih budu riješena a baltičko jedinstvo ojačano. Slično, njen krajnji zadatak je ujednačavanje standarda i pozicija kako bi se odbranili zajednički interesi u međunarodnom kontekstu.

Baltička skupština može uputiti svoje mišljenje parlamentima članovima te Baltičkom vijeću ministara u formi rezolucija, odluka, deklaracija, kominieka ili preporuka. Polje njenog interesa nije ni na koji način ograničeno, te može izraziti stav o bilo kojem pitanju koje bi moglo biti interesantno za društva baltičkog regiona. Ona također može uputiti apele, prijedloge ili deklaracije međunarodnim ili regionalnim organizacijama. Godine 1993. Skupština je ustanovila nagrade za književnost, umjetnost i nauku kako bi promovirala i širila kulturu te istovremeno priznavala i nagrađivala najizuzetnija dostignuća na tim poljima.

Baltička skupština održava redovne kontakte s drugim sličnim regionalnim organizacijama kao što su: Nordijsko vijeće, Interparlamentarno konsultativno vijeće Beneluxa, Vijeće Evrope, Skupština WEU i Interparlamentarna unija.⁶⁴

Parlament Centralne Amerike

Poznat i kao Parlacen, ovaj parlament nastao je iz Grupe Contadora koja se bavila pacifikacijom i demokratizacijom regiona. Na sastanku Esquipulas I predsjednici centralnoameričkih država odlučili su da uspostave Parlament Centralne Amerike, koji čine parlamentarci iz Salvadora, Gvatemale, Hondurasa, Nikaragve, Paname, Dominikanske Republike i Meksika kao posmatrača.

Uprkos postojanju Deklaracije Contadora u prilog miru i saradnji u Centralnoj Americi, i formalnih sastanaka predsjednika, nije bilo i nema nikakve nadnacionalne organizacije koja bi na bilo koji način institucionalizirala regionalni proces. Umjesto toga odlučeno je da se uspostavi parlament kako

⁶³ www.baltasam.org

⁶⁴ Kestelijn-Sierens i Koiv, *op.cit.*

bi se omogućilo državama u regionu da razmatraju i donose odluke o političkim, ekonomskim i socijalnim pitanjima koja utiču na njih, s ciljem, kako stoji o osnivačkom ugovoru, postizanja miroljubive koegzistencije u kontekstu sigurnosti i socijalnog blagostanja, zasnovane na reprezentativnoj i participatornoj demokraciji, pluralizmu i poštivanju domaćih zakona i međunarodnog prava.⁶⁵

Konstitutivni ugovor datira iz 1987., mada nije stupio na snagu sve do 1992. godine, kada je Gvatemala izabrana za zemlju domaćina. Parlament ima tri organa: Plenum, Odbor Parlamenta i Sekretarijat. Najvažnija karakteristika ove skupštine je da se njeni članovi biraju na petogodišnji mandat na općim izborima. Predsjednici svake centralnoameričke republike su *ex officio* članovi ovog parlamenta nakon što im istekne mandat u njihovoj zemlji.

Parlament se sastaje na redovnim sjednicama jednom godišnje, ali može sazvati vanredne sjednice na zahtjev 44 od 64 zemlje koje čine kvorum.

Ciljevi uključuju održavanje foruma za raspravu o aktuelnim pitanjima u regionu i promociju saradnje i integracije. On može predlagati svojim vladama ugovore i sporazume, kao i svaku vrstu preporuke i zakona, pogotovo mjera koje doprinose postizanju mira, razvoju demokracije i promociji blagostanja centralnoameričkih država.⁶⁶

Zajednička parlamentarna komisija Mercosur

Mercosur je projekat uspostavljanja zajedničkog tržišta između Argentine, Brazila, Paragvaja i Urugvaja, uspostavljen Ugovorom iz Asuncióna 1991. godine. Mehanizam političke koordinacije uspostavljen je i s Bolivijom i Čileom. U okviru ove komisije sada se uspostavlja i parlamentarno tijelo, na početku samo konsultativno, ali s namjerom da preraste u Parlament Mercosura. On je, naravno, strukturiran prema modelu Evropskog parlamenta. Na početku, tokom 1991. godine, on se sastao tri puta, na sastancima parlamentaraca Mercosura; nakon 1992. godine ovo tijelo ima sadašnji naziv i strukturu. Parlament Mercosur osnovan je u decembru 2005. godine a njegova inauguralna sjednica održana je 7. maja 2007. u Montevideu.⁶⁷

⁶⁵ Esquipulas Declaration, 1986., i Ugovor o uspostavi Centralnoameričkog parlamenta i drugih političkih tijela, član 1.

⁶⁶ Roy Joaquín ed., *The reconstruction of Central America: the role of the European community*, Iberian Studies Institute, European Community Research Institute, Miami 1992. Vidjeti www.parlacen.org.gt

⁶⁷ Vidjeti www.mercosur.org.uy

Ova skupština teži inkorporiranju parlamenata i političkih snaga koje i same predstavljaju proces integracije. To je forum za raspravu, analizu, usklađivanje, praćenje i promociju političkih procesa koji vode ka ujedinjenju. Današnji Mercosur je međuvladina institucija, ali jedan od ciljeva Zajedničke parlamentarne komisije jeste postizanje političkog i ekonomskog jedinstva i ravnoteže između društava pojedinih zemalja, kao i regionalna integracija.

Druga funkcija ovog parlamentarnog tijela je ubrzavanje razvoja saradnje u zakonodavnom okviru, organiziranje praćenja razvoja projekta Mercosur, razmatranje saradnje s trećim stranama i iskazivanje mišljenja o svim nacionalnim ili međunarodnim aspektima koje smatra značajnim. Ono usvaja izvještaje i preporuke koji se dostavljaju Izvršnom komitetu.

Mercosur ima sljedeća tijela: Plenarnu skupštinu, sa 64 predstavnika i senatora iz zakonodavnih domova parlamenata četiri države članice, Predsjedništvo, koje se, prema abecednom redu, mijenja svakih šest mjeseci, Biro, odgovoran za vođenje poslova Skupštine, devet potkomiteta i Stalni sekretarijat sa sjedištem u Montevideu.⁶⁸

Parlamentarna dimenzija Centralnoevropske inicijative

Centralnoevropska inicijativa (CEI) je dio procesa restrukturiranja Centralne i Istočne Evrope nakon pada Berlinskog zida koji je razdvajao Zapadnu od Istočne Evrope. Geografski, on obuhvata Dunavsku regiju i Centralnu Evropu, uključujući i zemlje koje su nekada bile s jedne ili druge strane tzv. Gvozdene zavjese. Od svog osnivanja 1989. godine, CEI je imao značajnu stabilizirajuću ulogu u regionu tokom teških prijelaznih godina. Njegov cilj je učvršćivanje demokratije, ekonomska saradnja i prelazak na tržišnu ekonomiju; on je postigao izvjestan stepen koordinacije koja je otvorila prostor za seriju specifičnih programa, bilateralnih i multilateralnih, koje su pokrenule vlade. Potreba za stvaranjem parlamentarnog foruma osjetila se kasnije. Sve je počelo 1993. godine, kada su uspostavljeni Parlamentarni komitet i Parlamentarna konferencija CEI-a. Smatralo se da su ova dva tijela nedovoljna, pa je 1999. godine uspostavljena Parlamentarna dimenzija CEI-a, kako bi proces dobio na demokratičnosti i reprezentativnosti. Šesnaest država članica:

⁶⁸ «Origen y fundamento de la Comisión Parlamentaria Conjunta», www.mercosur.org.uy, <http://www.cpcmercosur.gov.ar/>

Albanija, Austrija, Bjelorusija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Češka Republika, Mađarska, Italija, Moldavija, Poljska, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija i Ukrajina zastupljene su proporcionalno prema broju stanovnika. Skupština ima 76 članova.

Parlamentarna dimenzija ima sljedeću strukturu: Parlamentarni komitet, koji se sastaje u proljeće, Parlamentarnu skupštinu, koja se sastaje u jesen, i Konferenciju predsjednika parlamenta država članica, te *ad hoc* komitete.⁶⁹

Kao što je spomenuto, godišnja sjednica Parlamentarne skupštine održava se u jesen, petnaest dana prije sastanka vlada, što omogućava blisku vezu između izvršne i zakonodavne vlasti, jer su na dnevnom redu dva sastanka iste teme. Predsjedništvo se rotira svake godine a sastanci se održavaju u zemlji koja predsjedava. Parlamentarni komitet je stalna delegacija Parlamentarne skupštine i njena verzija u malom. Ova parlamentarna tijela izražavaju svoje političke želje u završnoj deklaraciji, koja sadrži preporuke vladama a obično se usvaja punim konsenzusom.

Posebna karakteristika ove skupštine je postojanje *ad hoc* parlamentarnih komiteta, čiji je zadatak praćenje aktivnosti međuvladine radne grupe za saradnju. To su izabrani komiteti u kojima najviše može biti pet parlamentaraca, koje imenuje predsjednik, a od kojih se zahtijeva da podnose izvještaj Skupštini. To je odličan sistem za dobivanje preciznih, ažuriranih informacija, dok istovremeno osigurava nadzor ili uticaj na odluke ili njihovu primjenu.

Logika ove parlamentarne dimenzije i njena ograničenja iskazana su u procesu historijske tranzicije regiona, koji je, uz niz političkih i ekonomskih promjena, doživljavao i teškoće kojih smo svi svjesni, pogotovo kad se radi o Balkanu.⁷⁰

Interparlamentarna skupština Zajednice Nezavisnih Država

Perestroika i promjene koje su nastupile 1989. godine dovele su do raspada Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika, a države koje su toliko godina

⁶⁹ Za više informacija, vidjeti <http://www.ceinet.org/main.php?pageID=22>

⁷⁰ Squarcialupi, Vera, *L'Initiative centre-européenne*, Skupština WEU, doc. 1605, 1998.

bile povezane u sovjetski sistem time su stekle nezavisnost. Između 1991. i 1993. godine uspostavljena je Zajednica Nezavisnih Država (ZND), prethodno blisko povezana s režimom, kako bi činila novi sistem međudržavnih odnosa u jednom suštinski ekonomskom okviru i na osnovu bilateralnih međuvladinih sporazuma. Bio je to bezbolan ishod teškog i nepredvidivog raskida s prošlošću. Zajednica je stvorena na osnovu jednakosti među članicama i nema nadnacionalnih ovlaštenja. U tim uslovima uspostavljene su institucije ZND-a, a jedna od njih je Interparlamentarna skupština, u kojoj učestvuju sve države članice. To su: Armenija, Azerbejdžan, Bjelorusija, Gruzija, Kazahstan, Kirgistan, Moldavija, Ruska Federacija, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina i Uzbekistan.

Skupština održava redovne sjednice svake godine, te nekoliko vanrednih koje se bave konkretnim pitanjima, kao što je borba protiv terorizma. Održava i konferencije, kojima prisustvuju druge parlamentarne skupštine, poput Vijeća Evrope, OSCE-a i drugih, uz posebno izraženu želju za međunarodnom saradnjom.⁷¹

Jasno je da Ruska Federacija ima veliki značaj u toj skupštini, i kvalitativno i kvantitativno; međutim, funkcioniranje Skupštine i ZND-a u cjelini dokaz je poštovanja i dobre volje Rusije prema bivšim republikama.

Ova skupština saradivala je s vladinim organima ZND-a u oblastima uspostavljanja zone slobodne trgovine, sektorske saradnje, usklađivanja zakona, sporazuma o kretanju kapitala, ljudi i robe, te je kroz deklaracije i rasprave općenito doprinijela procesu odlučivanja u mnogim zemljama. U svakom slučaju, njen rad nastavlja se manje u sferi davanja prijedloga za uspostavljanje standarda ili vršenja pritiska na vlade, a više u sferi razmjene i onog što zovemo parlamentarnom diplomatijom. S obzirom na historijski nedostatak demokratskog parlamentarizma u tim zemljama, uprkos svim njenim ograničenjima, samo postojanje i aktivnosti Skupštine jasni su pokazatelji napretka koji u budućnosti može dovesti do toga da ona postane veoma značajna regionalna institucija.

⁷¹ Peraza Parga, Luis, «La CEI y los derechos humanos», *La Insignia*, 1. mart 2003. Vidjeti takoder www.cis.minsk.by

Parlamentarna skupština Organizacije za crnomorsku ekonomsku saradnju

Ova skupština jedan je od najočitijih primjera potrebe za parlamentarnom organizacijom na regionalnom nivou. Od velikih promjena kasnih 1980-ih, zemlje koje izlaze na Crno more su, zbog svoje geografske blizine i zato što dijele prirodni prostor te su kulturno i historijski bliske, shvatile da u tim vremenima promjene imaju mnogo toga zajedničkog te da treba da udruže snage kako bi crnomorski region postao područje stabilnosti i prosperiteta. Stoga su 1992. godine osnovale Organizaciju za crnomorsku ekonomsku saradnju. To tijelo sada ima različite institucije (Poslovno vijeće, Banku za trgovinu i razvoj, Centar za crnomorske studije i Udruženje lokalnih vlasti). Sljedeće, 1993. godine, predsjednici parlamenata vodećih zemalja tog područja usvojili su Istanbulsku deklaraciju, čime je stvorena Parlamentarna skupština Organizacije za crnomorsku ekonomsku saradnju. Ova interparlamentarna skupština ima 12 država članica: Albanija, Armenija, Azerbejdžan, Bugarska, Gruzija, Grčka, Moldavija, Rumunija, Ruska Federacija, Srbija, Turska i Ukrajina, kao i 13 zemalja posmatrača: Austrija, Bjelorusija, Hrvatska, Češka Republika, Egipat, Francuska, Njemačka, Izrael, Italija, Poljska, Slovačka Republika, Tunis i Sjedinjene Američke Države.

Skupština je organizirana po uzoru na druge međunarodne institucije, posebno Parlamentarnu skupštinu Vijeća Evrope. Njen glavni cilj je pružanje konstantne podrške, na konsultativnoj osnovi, razvoju regiona, uspostavljanju pravnog okvira za saradnju i vođenju naroda tih zemalja ka boljem razumijevanju i poštivanju zajedničkih ideala, jačanju demokratije, promociji potrebnih zakona i jačanju saradnje s drugim međunarodnim i regionalnim organizacijama.

Skupština ima Stalni komitet, Biro, tri specijalizirana komiteta i Međunarodni sekretarijat. Od svog nastanka, ova institucija bila je vrlo aktivna na svakom polju i pokazala ambiciju i kapacitet za djelovanje, koje je ovdje nemoguće dati detaljno - što sve zajedno u potpunosti opravdava njeno osnivanje i razvoj.⁷²

⁷² Agudo, C., *Co-operation in the Black Sea region*, Skupština WEU, 2001., str. 52-86. Vidjeti također www.pabsec.org

IX. Jedan svijet

U posljednjih deset godina postalo je više nego očito da je «cijeli svijet jedno selo». Možete to nazvati kako hoćete – globalizacija, globalno selo, kibernetička planeta – ali jedno je izvjesno: ekonomija, politika i geostrategija postale su univerzalne: znanje, međuzavisnost, dimenzija odlučivanja, sve to globalno utiče na sve ljude. Taj planetarni angažman je neizbježan; nema načina da se to izbjegne. Samo pogledajte implikacije rasprave o iračkom ratu 2003. godine: nije bilo moguće ostati po strani. Što je još gore, nastojanje da se ostane po strani samo po sebi je svojevrsna uključenost.

Vjerovatni ishod procesa galopirajuće globalizacije u kojoj se nalazimo od 1950-ih već je tu: svijet prolazi kroz proces globalnih promjena koje ga suočavaju s novim, podjednako globalnim paradigmatama. Mi živimo u vremenu u kojem je globalni nivo najvažniji; štaviše, on dijeli svoje historijsko prisustvo s još jednim podjednako odlučujućim elementom: ovo je vrijeme rapidne transformacije koju neki ljudi zovu tehnološkom, socijalnom i kulturnom revolucijom. Globalizacija, s jedne strane, i vrtoglava promjena, s druge, suočavaju vlade s problemom pronalaženja načina da se nose s te dvije dinamike.

Posljednja decenija 20. stoljeća pokazala je fenomenalnu promjenu perspektive. Veliki dio svjetske populacije sada ima pristup Internetu, informacijama, i ekonomskim i političkim. Oni su na Mreži; svijet živi *on line*. Ljudi su postali svjesni da se stvari dešavaju simultano, da stvarno vrijeme zamjenjuje planiranje unaprijed, a samo razmišljanje promijenilo se kao rezultat promjene koja se istinski dešava brzinom svjetlosti. Od uloge žene na radnom mjestu i u ekonomiji do ideje humanog kapitala (generacije mladih ljudi se za to obučavaju), kao stvarnog bogatstva zemalja; od kompjutera do mobilnog telefona, kao osnovnih alatki našeg života, do pokušaja da se uspostavi unipolarni svijet, stare paradigme ne uspijevaju da se nose s novim pritiscima.

Posljednja decenija prošlog stoljeća donijela je zanimljive transformacije i zabrinjavajuće probleme. Gledali smo kako ljudski razvoj značajno napreduje, mada ipak nedovoljno (između 1990. i 1998. godine, broj nerazvijenih zemalja pao je sa 86 na 34, od kojih je 28 u razvoju); očekivani životni vijek, zdravstvene službe, demokratski sistemi, obrazovanje u školi, sve se vidno poboljšalo, a to se sve mora na pravi način priznati, ako ne želimo manipulirati historijom. Ali taj nesumnjivo pozitivan napredak još uvijek je opterećen, na prvom mjestu, njegovom relativnom vrijednošću i nepravdama koje opstaju te zato što ga prate sukobi, religijske i etničke konfrontacije, monstruozi teroristički akti, proganjanje ljudi, etničko čišćenje i akutni militarizam, preventivni ratovi i posvemašnji imperijalizam. Nedavno smo vidjeli pokušaj da se multilateralizam hladnoratovskog perioda zamijeni žestokim, hegemonijskim unilateralizmom.⁷³ Svijet mora odgovoriti na te izazove.

Pozitivna i nepovratna globalizacija, onako kako sada teče, prilično je nepravedna, zato što bogate čini bogatijim, a siromašne siromašnijim. To objašnjava snažnu pojavu kritičkih pokreta civilnog društva (od Seattlea do Porto Alegrea, od Nice do Genove), koji se pogrešno nazivaju antiglobalizacijski pokreti jer su to svjetski pokreti za mir, razvoj i ljudska prava.

Vlade i parlamenti, sa svoje strane, nastojale su se suočiti s problemima koje je donio novi svijet. Stavovi o imperijalizmu (za ili protiv) bili su naglašeni u posljednje vrijeme. A upravo kao što se to dešavalo u prethodnom periodu, od 1993. godine u svakom dijelu svijeta osmišljeni su novi regionalni integracioni pokreti kao odgovor na ekonomske i političke izazove globalizacije. U svakom slučaju, uspostavljen je odgovarajući parlamentarni forum.

⁷³ Svako ko imalo sumnja u ovaj stav treba da pročita *Rebuildin America's Defenses, Strategy, Forces and Resources for a new Century*, Septembar, 2000., <http://www.newamerican-century.org>, a pogotovo čuveni izvještaj *National Security Strategy of the United States of America*, septembar 2002., <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>. Povrh svega toga treba da pročita knjigu dva istaknuta neokonzervativca, Williama Kristola i Lawrence Kaplana, *The War over Iraq: Saddam's Tyranny and America's Mission*, Encounter Books, San Francisco, 2003., čiji je francuski naslov čak upečatljiviji – *Notre route commence á Bagdad (Naš put počinje u Bagdadu)* – ukazujući na cijeli projekat za budućnost. Da bi se kompenziralo tako oštro štivo treba pročitati knjige Chomskog, Gore Vidala, Nyea, Schlesingera Jr i Sardara, koje su također čitaocima na raspolaganju.

Azijsko-pacifički parlamentarni forum

Ova skupština je formalno inaugurirana u Tokiju 1993. godine kao interparlamentarna organizacija u kojoj delagati iz 15 državnih parlamenata (sada već 27) djeluju kao parlamentarni ogranak Azijsko-pacifičke ekonomske saradnje (APEC). To je široki parlamentarni forum koji okuplja zemlje s tri kontinenta i s brojnih arhipelaga: Australije, Kambodže, Kanade, Čilea, Kine, Kolumbije, Kostarike, Ekvadora, Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije, Filipina, Fidžija, Indonezije, Japana, Narodne Demokratske Republike Laos, Malezije, Maršalskih ostrva, Meksika, (saveznih država) Mikronezije, Mongolije, Novog Zelanda, Papua Nove Gvineje, Perua, Republike Kine, Tajlanda i Vijetnama.

Ova skupština, poznata po engleskoj skraćenici APPF (Azijsko-pacifički parlamentarni forum) sastaje se jednom godišnje, a u međuvremenu je predstavljaju njen predsjednik i Izvršni komitet. I predsjednika i Izvršni komitet bira Skupština. Skupština je organizirana na principu radnih grupa uspostavljenih kako bi razmatrale specifična pitanja.

Forum djeluje na promociji regionalne identifikacije i saradnje, uprkos ogromnom teritorijalnom području koje obuhvata i brojnim razlikama između tamošnjih vlada i društava. Gledajući listu država članica i razmišljajući o njihovoj vanjskoj politici i njihovoj situaciji u svijetu, moramo poštovati objektivne teškoće u smislu ispunjenja želja u vezi s brojnim različitim temama, te je jasno da njegova struktura i funkcioniranje nikako ne mogu biti sveohvatni niti duboki. Njegovi ciljevi mogu se sažeti u pet oblasti: utvrđivanje i razmatranje pitanja od zajedničkog interesa, kako bi bila smještena u globalni kontekst; proučavanje i razmatranje pitanja politika, interesa i iskustava zemalja regiona; razmatranje političkih, socijalnih i kulturnih dešavanja koja proizilaze iz ekonomskog rasta i integracija; ohrabivanje i promocija regionalne saradnje na svim nivoima; i konačno, promoviranje regionalne kohezije i saradnje među državama članicama.

Ti ciljevi imaju praktičnu formu u politikama saradnje radi promocije mira, slobode, demokratije i prosperiteta – otvorene saradnje za širenje slobodne trgovine i povećanje investicija; saradnje za održivi razvoj i razumne politike u vezi sa zaštitom okoliša, te nevojne saradnje na pitanjima vezanim za mir i sigurnost regiona.⁷⁴

⁷⁴ Vidjeti također www.appf.org.pe

Forum, uz svoje veze sa APEC-om, održava i bliske veze s drugim organizacijama u regionu.

Interparlamentarna skupština pravoslavlja

Prema Manifestu učesnika na konferenciji koju je sazvaio grčki parlament 1993. godine o temi: «*Pravoslavlje u novoj evropskoj realnosti*», pravoslavlje i njegov socijalni, historijski i duhovni smisao čine zajedničku kulturno-historijsku tradiciju i religijski izraz za veliki dio stanovništva Evrope. U kontekstu historijskih promjena koje se dešavaju u cijeloj Evropi (pad komunističkih režima u Centralnoj i Istočnoj Evropi, Ugovor iz Maastrichta u Zapadnoj Evropi), učesnici ove konferencije 1993. godine ukazali su na potrebu za prisustvom pravoslavlja kao zajedničkog kulturnog izraza velikog broja evropskih građana, u stvaranju savremene Evrope.

Tako je zajednička kulturna referenca pravoslavlja iskazana kroz Interparlamentarnu skupštinu pravoslavlja (IAO), uz učešće parlamentaraca pravoslavne vjere iz 21 države članice (Albanija, Ermenija, Bjelorusija, Bugarska, Kipar, Češka Republika, Estonija, Finska, Gruzija, Grčka, Kazahstan, Letonija, Litvanija, Moldavija, Crna Gora, Poljska, Rumunija, Ruska Federacija, Srbija, Slovačka i Ukrajina), kao i četiri posmatrača (Australija, Palestinska Uprava, Uganda i Sjedinjene Države).

Ciljevi ove skupštine, između ostalih, su: jačanje uloge pravoslavlja u okviru Evropske unije i konsolidacija pravoslavlja kao važnog i potrebnog političkog, kulturnog i duhovnog entiteta usmjerenog na oblikovanje nove evropske realnosti; podrška ulozi pravoslavne kulture kao ujedinjujuće snage u Istočnoj Evropi i mosta Evrope u njenim odnosima s drugim kulturama; podsticanje kontakata između parlamentarnih, političkih, crkvenih, akademskih ličnosti ili institucija s ciljem razvoja pravoslavnog kulturnog naslijeđa i njegovog doprinosa savremenom, globalnom dijalogu o ljudskim pravima i miroljubivoj koegzistenciji naroda; te promoviranje rješenja za goruće probleme savremenog evropskog društva i okoliša.

Organi IAO-a su Generalna skupština i Medunarodni sekretarijat. Skupština je vrhovni organ IAO-a a čine je delegacije parlamenata svih država članica. Sastaje se jednom godišnje, u junu, a njenim radom predsjedava predsjednik

koji se bira na plenarnoj sjednici Skupštine na dvogodišnji mandat. Međunarodni sekretarijat čine generalni sekretar, njegov zamjenik, šef finansija i pet članova, od kojih su uvijek jedan grčki i jedan ruski delegat. Sekretarijat je odgovoran za uspostavljanje osam odbora za: finansiranje, ljudska prava, obrazovanje, regulativu, socijalna pitanja, kulturu, bioetiku i međunarodnu politiku.⁷⁵

Stalni komitet parlamentaraca arktičkog regiona

Ovaj komitet je drugi primjer parlamentarnog foruma koji je počeo kao serija konferencija o saradnji da bi na kraju bio organiziran kao stalna skupština. Osnovan je 1994. godine i njegov prvobitni cilj bio je uspostavljanje Arktičkog vijeća koje okuplja osam arktičkih država. Ovo je najsjeverniji parlament u svijetu i njegovi članovi su predstavnici: Kanade, Danske, Finske, Islanda, Norveške, Rusije, Švedske i SAD-a⁷⁶.

Komitet parlamentaraca i Arktičko vijeće veoma blisko saraduju, i to do mjere da on ima status posmatrača na sastancima Vijeća, što mu omogućava aktivnu ulogu u radu vlade. Komitet organizira konferencije parlamentaraca, saslušanja eksperata i nacionalne ili regionalne seminare kako bi potaknuo i podigao svijest međunarodnih institucija i javnog mnijenja o potrebama i problemima arktičkog regiona.

Konferencije se održavaju svake dvije godine, ali Komitet u redovnim intervalima organizira i zasebne sastanke s drugim parlamentarnim institucijama, kao što su Evropski parlament, 1999. godine, Parlamentarna skupština Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi, također 1999. godine, a saraduje i s ruskom Dumom u praćenju izbora u toj zemlji.

Ovo je parlamentarni forum posvećen posebnim problemima ovog područja, čiji položaj i prirodni uslovi zahtijevaju specifične politike država regiona i međunarodne zajednice.⁷⁷

⁷⁵ Za daljnje informacije, vidjeti <http://www.eiao.org>

⁷⁶ Vidjeti www.grida.no/parl

⁷⁷ Koiv, *Co-operation in the Baltic Sea region*, Dok. Skupštine WEU 1739, 2001.

Skupština parlamentaraca Karipske zajednice

CARICOM ili Karipska zajednica, uspostavljena Ugovorom iz Chaguaramasa 1973. godine, u suštini je ekonomski integracioni projekat, mada ima šire ambicije formiranja institucionalnog tijela koje obuhvata sve karipske države. Ova zajednica ima petnaest država članica u punom članstvu (Antigva i Barbuda, Bahami, Barbados, Belize, Dominika, Granada, Gvajana, Haiti, Jamaika, Montserat, Sveti Kits i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, Surinam, Trinidad i Tobago) i pet pridruženih država (Angila, Bermuda, Kajmanska ostrva, Ostrva Turks i Kaikos i Britanska djevičanska ostrva).

Karipska zajednica, s drugim integracionim projektima, osnovala je svoju Parlamentarnu skupštinu, koja je formalno inaugurirana na Barbadosu 1996. godine. Njeni članovi su zakonodavci parlamentarci iz država članica i njihov broj je ograničen na najviše četiri predstavnika po državi. Njen zadatak je promocija saradnje i harmonizacije u oblasti zakonodavstva kako bi bili unaprijeđeni integracioni procesi. U njenoj nadležnosti su i rasprava i usvajanje rezolucija koje odražavaju mišljenja parlamentaraca, održavanje vanjskih kontakata, unapređenje odnosa između država članica i pridruženih trećih zemalja, te praćenje procesa ekonomske i političke integracije u vezi s Ugovorom o uspostavljanju Zajednice.

Svoju prvu sjednicu Skupština je održala u maju 1996. godine. Svake godine održava se redovna plenarna sjednica a mogu se organizirati i druge, na zahtjev većine članova. Njeni zaključci imaju formu preporuka, koje se dostavljaju izvršnim organima Zajednice i vladama zemalja. Predsjednik Skupštine je predsjedavajući parlamenta zemlje koja je domaćin sjednice Skupštine.⁷⁸

Parlamentarni forum Zajednice za razvoj Južne Afrike

Ovo je Skupština Zajednice za razvoj Južne Afrike koja je osnovana 1995. i konstituirana 1996. godine, a okuplja parlamentarce iz 13 država članica: Angole, Bocvane, Lesota, Malavija, Mauricijusa, Mozambika, Namibije,

⁷⁸ Vidjeti www.caricom.org i www.carib-export.com

Demokratske Republike Kongo, Južne Afrike, Svazilanda, Tanzanije, Zambije i Zimbabvea. Njen cilj je razvoj i regionalna integracija, kao i odbrana demokratije, mira i građanskih prava. Ovaj forum ima korijene u oslobodilačkim pokretima te stoga njegova ideologija uključuje elemente borbe za slobodu te borbe protiv kolonijalističkih i segragacionističkih snaga iz prošlosti.

Ona održava plenarnu sjednicu dva puta godišnje i ima Izvršni komitet koji je odgovoran za pripremu i koordinaciju parlamentarnog rada i plenarne sjednice te provođenje sporazuma i odluka Skupštine. Također ima i Generalni sekretarijat.

Njene aktivnosti svojstvene su ovom tipu institucija – uglavnom tekuća politička debata o različitim pitanjima, pogotovo o onim koja se tiču regionalnog razvoja. Glavni cilj Foruma je donošenje i nadzor nad realizacijom razvojnog plana Zajednice, razmatranje i odlučivanje o tom procesu te dostavljanje analize i prijedloga vladama u formi preporuka.

Ovaj forum također prati izbore, posreduje u rješavanju sukoba u regionu i istovremeno se bavi interparlamentarnim radom.⁷⁹

Parlamentarna konfederacija Amerikâ

Godine 1994. u Majamiju je održan Samit Amerikâ na kojem su šefovi država i vlada s tog kontinenta odlučili 2005. godine uspostaviti Zonu slobodne trgovine Amerikâ (FTAA), koja se širi na Aljasku do Tierra del Fuego. Članice su: Antigva i Barbuda, Argentina, Bahami, Barbados, Belize, Bolivija, Brazil, Kanada, Čile, Kolumbija, Kostarika, Dominika, Ekvador, Salvador, Grenada, Gvatemala, Gvajana, Haiti, Honduras, Jamajka, Meksiko, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Dominikanska Republika, Sveti Kits i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, Surinam, Trinidad i Tobago, Sjedinjene Države, Urugvaj i Venecuela.

Vrlo brzo postalo je očigledno da takav plan ne može uspjeti bez parlamentarne dimenzije koja bi omogućila da se taj proces unaprijedi. Projekat je napredovao

⁷⁹ Vidjeti www.sadcpf.org

i u Kvibeku je 1997. godine održana 1. generalna skupština Parlamentarne konfederacije Amerikâ (COPA), čime je ova organizacija stekla stalnu, fleksibilnu strukturu.

Radi se o veoma jednostavnoj strukturi. Generalnu skupštinu čine delegacije iz parlamenata država članica, regionalnih parlamenata i američkih interparlamentarnih organizacija. Izvršni komitet, koji je stalni komitet Skupštine kada ona ne zasjeda, organizira sastanke i provodi svoje odluke. Predsjedništvo, koje predstavlja organizaciju, odgovorno je za rad Skupštine.

Ova institucija ima veoma brojno članstvo. Više od 400 parlamentaraca prisustvuje njenim sjednicama. Tu je i mreža žena parlamentarki koja okuplja članice parlamenata dviju Amerikâ. Ona usvaja zajedničke stavove o pitanjima koja su relevantna za status žene u svrhu promocije u zakonodavnim organima ovog kontinenta te razmatra pitanja posebno značajna za žene.

COPA radi u okviru stalnih tematskih radnih komisija za: demokratiju i ljudska prava; FTAA; ekonomiju, trgovinu, rad i migraciju; obrazovanje, kulturu, nauku i tehnologiju; zdravstvo i socijalni razvoj, okoliš i održivi razvoj, mir i sigurnost.⁸⁰

COPA prati realizaciju odluka samita šefova država te rukovodi njihovim radom s ciljem ostvarivanja međuameričke saradnje, pogotovo u oblasti ekonomije.

Parlamentarna unija Organizacije islamske konferencije

Ovo je skupština s jednom posebnom karakteristikom: ne samo da se islam prakticira u svim državama članicama, već te zemlje također imaju i muslimanski religijski i kulturi identitet. Države članice Organizacije islamske konferencije (OIC) su: Afganistan, Albanija, Saudijska Arabija, Alžir, Azerbejdžan, Bahrein, Bangladeš, Benin, Burkina Faso, Bruneji, Kamerun, Čad, Komori, Obala Slonovače, Džibuti, Egipat, Ujedinjeni Arapski Emirati, Gabon, Gambija, Gvineja, Gvineja-Bisao, Gvajana, Indonezija, Iran, Irak, Libijska Arapska Džamahirija, Jordan, Kazahstan, Kirgistan, Liban, Malezija, Maldivi, Mali, Mauritanija, Maroko, Mozambik, Niger, Nigerija, Oman,

⁸⁰ Vidjeti www.copa.qc.ca

Pakistan, Palestina, Katar, Sirijska Arapska Republika, Senegal, Siera Leone, Somalija, Sudan, Surinam, Tadžikistan, Togo, Tunis, Turska, Turkmenistan, Uganda, Uzbekistan i Jemen. Osnovana je po Statutu Parlamentarne unije članica OIC-a, 1999. godine u Teheranu, gdje ima i stalno sjedište.

Religijska povezanost je ključna za ovu instituciju. Njena Osnivačka povelja navodi na prvom mjestu da su predsjednici ili predsjedavajući parlamenata država članica odlučili stvoriti ovu parlamentarnu uniju vođeni plemenitim principima i učenjem islama koji zahtijeva od muslimana da teže bliskim vezama i snažnijem jedinstvu, te ponavlja svoju lojalnost konceptu saradnje u okviru islamskog svijeta u skladu s Božijom porukom: «*Saradujte na putu dobrote i vjere, a ne grijeha i agresije*», uz principe jedinstvene akcije u skladu s riječima Svemilosnog: «*O svojim poslovima oni će međusobno razgovarati*» Osnivači su prilikom osnivanja ove skupštine također bili inspirirani principima islamske vjere «*koja poziva na odbacivanje nasilja i privilegija a za dijalog i prijateljstvo*». Naravno, jasno je iz ovih dijelova preambule da je primarni cilj Parlamentarne unije širenje principa islama, uz naglasak na različitim aspektima islamske civilizacije.⁸¹

S tim premisama i ciljevima, islamski parlament pretpostavlja uspostavljanje okvira za saradnju i koordinaciju između parlamenata država članica i drugih međunarodnih organizacija. U tu svrhu, on ima četiri organa: Konferenciju ili Skupštinu, koja se jednom godišnje redovno sastaje a čine je predsjednici ili predsjedavajući parlamenata članica organizacije, te četiri parlamentarca iz svakog od njih; Biro, kojim predsjedava predsjednik; Vijeće, koje djeluje kao stalni komitet i ima političku odgovornost za pripremu konferencija i ovlaštenje da odabira prijedloge konsenzusom ili dvotrećinskom većinom; Izvršni komitet, koji donosi tehničke odluke i nadzire rad Sekretarijata. Sekretarijat ima generalnog sekretara, koji se bira na četverogodišnji mandat i odgovoran je za omogućavanje političkih kontakata i provođenje donesenih odluka, administrativno i finansijsko funkcioniranje Unije i vanjske odnose. Jasno je da OIC ima uobičajenu formu konsultativne skupštine ove vrste. Radni jezici su arapski, francuski i engleski. Ona usvaja rezolucije, odluke i preporuke koje se onda prenose vladama.⁸²

⁸¹ Završni izvještaj Osnivačke konferencije Parlamentarne unije članica Organizacije islamske konferencije, Teheran, 17. juni 1999.

⁸² Statut Parlamentarne unije članica OIC-a, Teheran, 1999. Preambula i članovi 1., 4., 5., 6., 7., 8., 9. i 10.

Interparlamentarna skupština Evroazijske ekonomske zajednice

Bjelorusija, Ruska Federacija, Kazahstan, Kirgizstan i Tadžikistan potpisali su u oktobru 2000. godine Sporazum o uspostavljanju Evroazijske ekonomske zajednice (EAEC), s ciljem promocije carinske unije i jedinstvenog ekonomskog prostora. Ermenija, Moldavija i Ukrajina imaju status posmatrača u ovoj zajednici dok je Uzbekistan 2006. godine postao punopravna članica EAEC-a.

Interparlamentarna skupština je parlamentarni organ za saradnju. Ona pruža pravnu pomoć Zajednici i djeluje na usklađivanju nacionalnih zakonodavstava u pitanjima koja su obuhvaćena programom djelovanja Zajednice kako bi zakoni pojedinih zemalja bili usklađeni s ugovorima EAEC-a. Ona, između ostalog, u svojoj nadležnosti ima Međudržavno vijeće (upravno tijelo Zajednice); usvajanje prijedloga koji će poslužiti kao osnova za izradu nacionalnih pravnih akata; upućivanje preporuka Međudržavnom vijeću te peticija i preporuka Komitetu za integracije i parlamentima koji su članovi Skupštine i podnošenje upita Sudu Zajednice.

Čine ga nacionalni parlamenti država članica, i to: 16 parlamentaraca iz Bjelorusije, 42 iz Ruske Federacije, 16 iz Kazahstana, 8 iz Kirgizstana i 16 iz Uzbekistana.

Skupština, koja se sastaje jednom godišnje, ima šest stalnih komiteta: za pravna pitanja, ekonomsku politiku, carinske propise i graničnu policiju, trgovinsku politiku i međunarodnu saradnju, poljoprivredu, eksploataciju prirodnih resursa i ekologiju te, konačno, socijalnu politiku.

Njen predsjednik ima dvogodišnji mandat i imenuje se po principu rotacije abecednim redom. Sekretarijat ima sjedište u St. Petersburgu (Ruska Federacija).⁸³

Interparlamentarni forum Amerikâ

Ovo je nezavisna mreža parlamentaraca iz zemalja članica Organizacije američkih država (OAS), institucije osnovane 1948. godine kako bi djelovala

⁸³ Za daljnje informacije, vidjeti <http://www.ipaeurasec.org>.

na ostvarenju zajedničkih ciljeva vezanih za suverenitet svake države, jačanje demokratije, jačanje mira, odbranu ljudskih prava i promociju slobodne trgovine. Iako radi sporo i s ograničenim ovlaštenjima, OAS je obavila prilično važan posao u oblasti zaštite ljudskih prava, odbrane demokratije, borbe protiv zloupotrebe droga, održivog razvoja, saradnje i razvoja te na podsticanju organiziranja samita Amerikâ i slično. Prvobitno je imala 21 državu članicu, ali sada je 35 ratificiralo Povelju OAS-a te su sada njene članice: Argentina, Bolivija, Brazil, Čile, Kolumbija, Kostarika, Kuba,⁸⁴ Haiti, Honduras, Meksiko, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Dominikanska Republika, Urugvaj i Venecuela, kao države osnivači, dok su se Dominika, Sveta Lucijaa, Antigva i Barbuda, Sveti Vincent i Grenadini, Bahami, Sveti Kits i Nevis, Kanada, Belize i Gvajana pridružile kasnije.

Inauguralni sastanak Foruma održan je u Otavi 2001. godine, kao odgovor na ono što je izgledalo kao nezaustavljiv trend uspostavljanja parlamenata. Njegov cilj je da slijedi politiku OAS-a i doprinosi razvoju interparlamentarnog dijaloga, da raspravlja o pitanjima od zajedničkog interesa, promovira usaglašavanje zakona te da preduzima sve druge aktivnosti koje su u skladu s navedenim ciljevima.

Ona ima sljedeću organizacionu strukturu: Plenarnu skupštinu, predsjednika, Izvršni komitet, Tehnički sekretarijat i radne grupe. Članovi Skupštine su predstavnici zakonodavnih organa iz raznih zemalja, najviše pet članova iz svake zemlje, koji predstavljaju različite stranke.⁸⁵

Jasno, ova skupština veoma je slična Parlamentarnoj konfederaciji Amerikâ ili čak Parlamentu Latinske Amerike. Iako projekat koji provode nije isti, lista zemalja njihovih članica praktično je identična.

Zakonodavna skupština Istočne Afrike

Ova skupština je nezavisni zakonodavni ogranak Zajednice Istočne Afrike i čine je Kenija, Tanzanija i Uganda. Formalno, 30. novembra 2001. godine inaugurirali su je šefovi država tri države članice. Burundi i Ruanda pridružili su se Zajednici kasnije, u julu 2007. godine.

⁸⁴ U skladu s rezolucijom 8. konsultativnog sastanka ministara vanjskih poslova (1962.), sadašnja kubanska vlada isključena je iz OAS-a.

⁸⁵ Vidjeti www.oas.org i www.e-sipa.org

Skupština ima 27 izabranih članova, devet iz svakog nacionalnog parlamenta. Njima moramo dodati pet članova *ex officio* (bez prava glasa) – ministra odgovornog za regionalnu saradnju u svakoj od te tri države, generalnog sekretara i pravnog savjetnika Zajednice.⁸⁶

Prema osnivačkom ugovoru, ciljevi Skupštine su: održavanje veze s narodnim skupštinama partnerskih država u pitanjima koja se tiču Zajednice; rasprava i odobravanje budžeta Zajednice; razmatranje svih pitanja koja se tiču Zajednice te davanje preporuka Vijeću. Ona ima i nadzornu funkciju u pogledu svih pitanja u vezi s aktivnostima Zajednice.

Kako bi u potpunosti obavila svoje zadatke, Skupština se oslanja na sljedeće stalne komitete, i to za: finansije; poljoprivredu; turizam i prirodne resurse; unutrašnja pitanja; pravo, propise i privilegije; regionalna pitanja i rješavanje sukoba; komunikacije, trgovinu i investicije; te za opća pitanja.

Sjedište Skupštine je u Aruši, Ujedinjena Republika Tanzanija, a sve rasprave vode se na engleskom jeziku.⁸⁷

Parlament ECOWAS-a

Ovo je Parlament Ekonomske zajednice država Zapadne Afrike (ECOWAS), nastao u maju 1975. godine, u Lagosu, Nigerija. Cilj ECOWAS-a je unapređenje saradnje i promoviranje integracije te u konačnici uspostavljanje Ekonomske unije Zapadne Afrike.

Parlament ECOWAS-a je forum za dijalog i konsultacije predstavnika naroda Zapadne Afrike. Uspostavljen je na osnovu revidiranog ugovora o ECOWAS-u, sklopljenog 1993. godine, mada protokol kojim se utvrđuju njegova ovlaštenja, struktura i sastav nije stupio na snagu sve do 2002. godine.

Parlament ima 115 članova. Svaka zemlja ima garantirani minimum od pet mjesta. Preostala mjesta dijele se prema broju stanovnika. Prema tome, Nigerija ima 35 mjesta, Gana 8, Obala Slonovače 7, dok Burkina Faso, Gvineja, Mali, Niger i Senegal imaju po šest mjesta. Ostale – Benin, Zelenortska Ostrva, Gambija, Gvineja Bisao, Siera Leone i Togo – imaju po pet mjesta. Članovi parlamenta će, prema Ugovoru, biti birati na općim

⁸⁶ Parlamenti Burundija i Ruande još nisu imenovali svoje predstavnike.

⁸⁷ Za daljnje informacije, vidjeti <http://www.eac.int/cala/>

izborima i to na mandat od pet godina. U međuvremenu, Parlament djeluje na privremenoj osnovi, a njegove članove biraju nacionalni parlamenti.

Parlament će održavati dvije redovne sjednice svake godine, od kojih nijedna neće trajati duže od tri mjeseca. U ovom trenutku, međutim, sjednice su ograničene na dvije sedmice. Vanredne sjednice mogu biti održane na inicijativu predsjedavajućeg tijela koje čine šefovi država i vlada, ili na zahtjev apsolutne većine članova Parlamenta. Sve sjednice Parlamenta održavaju se u sjedištu Parlamenta u Abuji.

Predsjedavajući, koji rukovodi poslovima Parlamenta i njegovim organima, bira se između članova tajnim glasanjem. U obavljanju dužnosti njemu pomaže Biro, koji čine zamjenik predsjedavajućeg, šef finansija i parlamentarni sekretari. Parlament ima trinaest stalnih komiteta.⁸⁸

Asocijacija senata, šura i sličnih vijeća u Africi i arapskom svijetu

Predsjednici ili predsjedavajući senata, šura i sličnih vijeća, tj. gornjih domova parlamenata zemalja Afrike i arapskog svijeta na sastanku u Sani (Jemen), u aprilu 2002. godine, odlučili su jednoglasno da uspostave ovu asocijaciju s ciljem razvoja dvodomnog parlamentarnog sistema u oba regiona. Prema tome, ova asocijacija podstiče na organizaciju sastanaka i dijaloga, razmjenu i saradnju među institucijama (senatima, šurama i sličnim vijećima) i njihovim članovima, te koordinira nastojanja gornjih domova parlamenata ovih zemalja, kada oni učestvuju na konferencijama i sjednicama međunarodnih organizacija.

Članovi ove asocijacije su: Narodno vijeće južnoafričkih pokrajina; Vijeće naroda Alžira; Dom poglavica Bocvane; Dom Federacije Etiopije; Senat Gabona; Senat Jordana; Senat Lesota; Dom vijećnika Maroka; Senat Mauritanije; Nacionalno vijeće Namibije; Senat Nigerije; Senat Svazilanda i Vijeće šure Jemena.

Organi ove asocijacije su: Konferencija, koja je plenarno tijelo; Vijeće, tijelo koje donosi odluke; i Generalni sekretarijat. Konferenciju čine nacionalne delegacije država članica, koje daju mišljenja o razmatranim pitanjima u formi preporuka koje se potom usvajaju konsenzusom ili dvotrećinskom

⁸⁸ Za daljnje informacije, vidjeti <http://www.parl.ecowas.int/>

većinom; ona može uspostaviti komitete ako to smatra potrebnim. Vijeće Asocijacije, koje se sastaje barem jednom godišnje, čine po dva člana iz svake delegacije. Predsjedavanje Vijećem mijenja se svake godine po principu rotacije po abecednom redu. Generalni sekretarijat ima sjedište u Sani, Jemen.

Službeni jezici Asocijacije su: arapski, francuski i engleski.⁸⁹

Evromediteranska parlamentarna skupština

Evromediteranska parlamentarna skupština (EMPA) uspostavljena je u Napulju u decembru 2003. godine, odlukom Ministarske konferencije Evromediteranskog partnerstva, kao parlamentarna institucija Procesa iz Barcelone i jedno od posljednjih osnovnih sličnih tijela.

Sastaje se bar jednom godišnje i ima savjetodavna ovlaštenja. Svrha joj je da pomogne, promovira i doprinese, na parlamentarnom nivou, konsolidaciji i razvoju Procesu iz Barcelone. Ona može iskazivati svoje mišljenje o svim pitanjima relevantnim za proces, ali njene rezolucije nisu pravno obavezujuće.

Ima najviše 240 članova, koji su delegati koje imenuju nacionalni parlamenti država članica, nacionalni parlamenti deset pridruženih mediteranskih država (Alžir, Egipat, Jordan, Izrael, Maroko, Palestina, Arapska Republika Sirija, Tunis i Turska), te Evropski parlament. Predstavnici parlamenata Libije i Mauritanije prisustvuju sastancima kao specijalni gosti.

Biro EMPA-a ima četiri člana, od kojih dvojicu imenuju nacionalni parlamenti zemalja Mediterana, jednog nacionalni parlamenti zemalja članica Evropske unije a drugog Evropski parlament. Njihov mandat je četiri godine, i rotiraju su na dužnosti predsjedavajućeg Skupštine svake godine, kako bi bio osiguran paritet između Sjevera i Juga. Tri ostala člana obavljaju dužnost potpredsjednika.

Skupština ima tri komiteta: Komitet za politička pitanja, sigurnost i ljudska prava; Komitet za ekonomska, finansijska i socijalna pitanja i obrazovanje; Komitet za promociju kvaliteta života, razmjenu ljudi i kulturu. Formiran je i *ad hoc* Komitet za prava žena u evromediteranskim zemljama.⁹⁰

⁸⁹ Za daljnje informacije vidjeti <http://www.assecaa.org/France/france.htm>

⁹⁰ Za daljnje informacije vidjeti <http://www.europarl.europa.eu/intcoop/empa>

Panafrički parlament

Panafrički parlament uspostavljen je u martu 2004. godine, kao jedan od devet organa koji su definirani ugovorom o uspostavljanju Afričke ekonomske zajednice potpisanim u Abuji, Nigerija, 1991. godine. To je sada jedan od organa Afričke unije.

Panafrički parlament zasnovan je na viziji o uspostavljanju zajedničke platforme za afričke narode, kako bi se više uključili u odlučivanje o problemima i izazovima s kojima se suočava taj kontinent.

Članovi Panafričkog parlamenta predstavljaju sve narode Afrike. Krajnji cilj Panafričkog parlamenta je da preraste u instituciju s punim zakonodavnim ovlaštenjima, čiji će članovi biti birani na općim izborima. U međuvremenu, Parlament ima konsultativna i savjetodavna ovlaštenja. Među njegovim ciljevima su: omogućavanje djelotvornog provođenja politika i ciljeva OAU/AEC i, u konačnici, Afričke unije; promoviranje principa ljudskih prava i demokratije u Africi; ohrabivanje dobrog upravljanja, transparentnosti i odgovornosti u državama članicama; upoznavanje afričkog stanovništva s ciljevima i politikama čiji je cilj integracija ovog kontinenta u okviru uspostavljanja Afričke unije; promoviranje mira i stabilnosti; doprinos prosperitetnijoj budućnosti za narode Afrike kroz promociju kolektivnog oslanjanja na vlastite snage i ekonomski oporavak; i omogućavanje saradnje i razvoja u Africi.

Svaka zemlja članica zastupljena je u Panafričkom parlamentu s pet članova, koje imenuju nacionalni parlamenti, od kojih barem jedan član mora biti žena. Delegacija iz svake države članice mora održavati spektar političkih mišljenja zastupljenih u nacionalnom parlamentu.

Predsjednik i četiri potpredsjednika biraju se među članovima, tako da predstavljaju pet regiona Afrike; to su parlamentarni zvaničnici s odgovornošću za organizaciju i administraciju Parlamenta. Parlament se sastaje dva puta godišnje, a sjedište mu je u Midrandu, Južna Afrika.⁹¹

⁹¹ Za daljnje informacije vidjeti <http://www.africa-union.org/organs/pan%20african%20parliament/home.htm>

Parlamentarna skupština Mediterana

Godine 1990., pod okriljem Interparlamentarne unije, sve zemlje koje izlaze na Mediteransko more, pokrenule su proces uspostavljanja Konferencije o sigurnosti i saradnji na Mediteranu (CSCM). Više od jedne decenije, CSCM se bavio razmatranjem pitanja koja se direktno tiču cijelog Mediterana. Članice su na prve tri konferencije, održane u Malagi (1992.), Valeti (1995.) i Marseju (1999.), nastojale postaviti institucionalne temelje. U februaru 1995., četvrta, i završna, konferencija CSCM-a održana je u Nauplionu (Grčka), na kojoj su predstavnici nacionalnih parlamenata mediteranskih država usvojili Statut Parlamentarne skupštine Mediterana (PAM), čija je inauguralna sjednica održana u septembru 2006. godine u Amanu, Jordan.

Članovi Parlamentarne skupštine Mediterana su predstavnici nacionalnih parlamenata sljedećih zemalja: Albanije, Alžira, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kipra, Egipta, Francuske, Grčke, Izraela, Italije, Jordana, Libanona, Libijske Arapske Džamahirije, Malte, Monaka, Crne Gore, Maroka, Palestine, Portugala, Srbije, Slovenije, Arapske Republike Sirije, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Tunisa i Turske. Nacionalne delegacije ne mogu imati više od pet članova.

Struktura PAM-a je sljedeća: Skupština se sastaje jednom godišnje, osim ako se ne odluči drugačije. Biro, koji je odgovoran za koordinaciju i pripremu rada Skupštine, čine predsjednik Skupštine, četiri potpredsjednika i predsjedavajući stalnih komiteta. Tri su stalna komiteta, i to za: političku saradnju i sigurnost; ekonomsku, socijalnu i ekološku saradnju; dijalog među civilizacijama i ljudska prava, plus *ad hoc* komiteti, specijalne studijske grupe i Sekretarijat, sa sjedištem u Valeti, Malta.⁹²

⁹² Za daljnje informacije vidjeti <http://www.apm.org.mt/>

X. Historija na djelu

Sve što smo dosad naveli tek je uvod u historiju međunarodnog parlamentarizma. Odlučili smo se za hronološko predstavljanje institucija, kako bismo jasno predočili proces kojim je nastala i uspostavila se ta nova parlamenarna formula ali i da pokažemo da je ovo tek početak jednog dinamičnog procesa, stvarnost koja nastaje pred našim očima.

Mi ne znamo šta će se desiti u budućnosti, ali, imajući na umu da su neki modeli napredniji i potpuniji, dok su drugi lakši i prilagodljiviji, možemo se složiti da je pred nama dug put. Najbolji primjer - Evropski parlament - konstantno širi svoja ovlaštenja. I drugi će postepeno slijediti taj put, korak po korak, vjerovatno dok ne postignu nivo demokratskog i participatornog djelovanja, koji će biti čak i razvijeniji i efikasniji nego što je slučaj sa zakonodavnim vlastima u tim državama. Buduće makrodržave, koje upravo sada nastaju, morat će voditi računa o visokim standardima predstavljanja i transparentnosti, jer je to ono što građani od njih očekuju.

Takva je sadašnja slika međunarodnog parlamentarizma, dok se on konsolidira i širi. Približan prikaz, koji smo ovdje dali, sa svim njegovim ograničenjima, dozvoljava nam da damo neke zaključne opservacije. Na prvom mjestu, to je forma parlamentarizma koja ne gleda unazad: upravo suprotno, kod njih postoji dinamika koja čini neizbježnim da se forumi u kojima predstavnici građana raspravljaju i donose odluke o svim problemima društva i svijeta prošire na svaku teritorijalnu, sektorsku i geostratešku sferu.

Drugo, to je globalni fenomen, ali fenomen s regionalnim korijenima. Nakon što je započeo u Evropi, proširio se po cijelom svijetu, a poseban zamah postigao je u Latinskoj Americi, ali i u Africi i u Aziji.

Treće, to je faktor razvoja demokratije u progresivnom pravcu. Multilateralizam, organiziran i neograničen, produbljuje demokratiju. Kako su pokazali

politički stavovi koje su usvajale te skupštine, parlamentarci su manje vezani obavezom prema svojoj vladi i djeluju slobodnije.

Četvrto, treba da kažemo da je to izraz realnosti ekonomske i političke kompleksnosti svijeta. Okupljanje država, ekonomija i teritorija, te usaglašavanje zakona u jednom zajedničkom procesu odlučivanja može više i bolje odgovoriti na zahtjeve građana. Postojanje ovih parlamenata i projekti koje oni predstavljaju crpe svoj smisao iz snage i efikasnosti u jednom svijetu u kojem više nema mjesta za slabe.

Konačno, društvo to zahtijeva. Istina, zbog legitimiteta, ali i zbog učešća u javnim poslovima i demokratske kontrole. U konačnoj analizi, parlament je pravi predstavnik društva u promociji, kritici i, tamo gdje je to potrebno, i u osudi. Vlade jako griješe ako budu nastojale zanemariti parlamentarnu dimenziju. Stanovništvo im to neće dozvoliti.

Ograničenja ove forme parlamentarizma, njegov nedostatak suvereniteta, njegova nesposobnost da postavlja i nameće standarde, vrijedni su žaljenja. Proces institucionalne izgradnje, koji je doveo do uspostavljanja ovih skupština, nije ih osposobio da donose odluke: one mogu samo davati prijedloge i preporuke. Govori se, i to s pravom, o demokratskom deficitu. Ponekad su nas i razočaravali: dok su raspravljali o veoma aktuelnim pitanjima i postizali široki konsenzus, njihove prijedloge, zato što nisu pravno obavezujući, vlade nisu realizirale pa su često ostajali mrtvo slovo na papiru, čisto verbalni iskazi.

To ne treba zamagliti činjenicu da ovi parlamenti općenito igraju pozitivnu, progresivnu ulogu, kao što to pokazuje pozicija koju su zauzimali baš u tim vremenima ratova i sukoba.

Postoji opasnost da brojnost učini površnim i potpuno simboličnim ove parlamentarne strukture. Na nedavno održanom sastanku predsjedavajućih parlamenata izneseno je upozorenje da mogući višak može pokvariti sve ono dobro što se od ove vrste institucije može očekivati. Završna deklaracija glasi: *«Izražavamo svoju zabrinutost da povećavanje broja međunarodnih interparlamentarnih konferencija, uprkos njihovoj važnosti sa stanovišta razmjene mišljenja i informacija, može dovesti do nedostatka koordinacije,*

*često izazivajući prekide u funkcioniranju državnih parlamenata».*⁹³ Bila bi katastrofa i propuštanje ogromne šanse, ako bi brojni parlamenti ove vrste ojačali, a da se pritom ne povećaju njihova ovlaštenja i kapaciteti.

Nadalje, očito je da će za provođenje integracionog procesa velikih regija na planeti trebati društvena podrška, koju ovi parlamenti mogu pružiti, ne samo zato što su njihovi članovi izabrani na općim izborima, već i zbog nastojanja da educiraju javnost. Oni moraju ne samo da informiraju javnost i komuniciraju s njom, nego i da uzmu u obzir težnje svog biračkog tijela.

U ovim vremenima društvene agitacije i izazova na svjetskom nivou, s alternativama koje dolaze iz društvene baze, koja je pravična i velikodušna u samoj svojoj osnovi, ali često nema jasne ideje, ni ostvarive političke prijedloge, u ovim vremenima antiratnih i antiimperijalističkih demonstracija, kada su čak i sami protesti internacionalizirani, može biti izuzetno korisno da ove skupštine, u kojima učestvuju izabrani predstavnici u ime naroda, uzmu u obzir tu zabrinutost i podignu je na nivo političke rasprave, pretvarajući težnje i zahtjeve društva u ostvarive alternative i praktične promjene.

Kroz njihovu nadnacionalnu dimenziju i pažnju usmjerenu na glavne probleme s kojima se čovječanstvo suočava, ovi nadnacionalni parlamenti mogu odigrati važnu ulogu u legitimiziranju narodnih težnji koje nose u sebi podsticaj i vrše pritisak na izvršnu vlast. Oni treba da budu komunikacioni kanal na međunarodnom nivou kojim će se prenositi želje građana. U tom parlamentarizmu širokih, ali otvorenih i slobodnih, horizonata stoga možda leži nada.

⁹³ Završna deklaracija VII. konferencije predsjednika demokratskih latinsko-američkih parlamenata, Lisabon, maj 1991., tačka 7.

Agenti za prodaju publikacija Vijeća Evrope

BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
B-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: order@libeurop.be
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy
Avenue du Roi 202 Koningslaan
B-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@di-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

CANADA and UNITED STATES/ CANADA et ÉTATS-UNIS

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
OTTAWA, Ontario K1J 9J3, Canada
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: orders@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmekskaflet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FIN-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatailus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANCE

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
F-99308 ALIBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: prof@ladocumentationfrancaise.fr
<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>

Librairie Kléber

1 rue des Francs Bourgeois
F-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: francois.wolfermann@librairie-kleber.fr
<http://www.librairie-kleber.com>

GERMANY/ALLEMAGNE

AUSTRIA/AUTRICHE
UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
D-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
<http://www.uno-verlag.de>

GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAJ
Tel.: +30 210 32 65 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service kft.
1137 Bp. Szent István krt. 12.
H-1137 BUDAPEST
Tel.: +36 (06)1 329 2170
Fax: +36 (06)1 349 2053
E-mail: euinfo@euinfo.hu
<http://www.euinfo.hu>

ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
I-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

MEXICO/MEXIQUE

Mundi-Prensa México, S.A. De C.V.
Río Pánuco, 141 Delegación Cuauhtémoc
06500 MÉXICO, D.F.
Tel.: +52 (01)55 55 33 56 58
Fax: +52 (01)55 55 14 67 99
E-mail: mundiprensa@mundiprensa.com.mx
<http://www.mundiprensa.com.mx>

NETHERLANDS/PAYS-BAS

De Lindeboom Internationale Publicaties b.v.
M.A. de Ruyterstraat 20 A
NL-7482 BZ HAAKSBERGEN
Tel.: +31 (0)53 5740004
Fax: +31 (0)53 5729296
E-mail: books@delindeboom.com
<http://www.delindeboom.com>

NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern
N-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://akademika.no>

POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obrowcow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGAL

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
RU-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
<http://www.livrariaportugal.pt>

RUSSIAN FEDERATION/ FEDERATION DE RUSSIE

Ves Mir
9a, Kolpachnyi per.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 (8)495 623 6839
Fax: +7 (8)495 625 4269
E-mail: zimir@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

SPAIN/ESPAGNE

Mundi-Prensa Libros, s.a.
Castello, 37
E-28001 MADRID
Tel.: +34 914 36 37 00
Fax: +34 915 75 39 98
E-mail: iberia@mundiprensa.es
<http://www.mundiprensa.com>

SWITZERLAND/SUISSE

Van Diemen Editions – ADECO
Chemin du Lacuez 41
CH-1807 BLONAY
Tel.: +41 (0)21 943 26 73
Fax: +41 (0)21 943 36 05
E-mail: info@adeco.org
<http://www.adeco.org>

UNITED KINGDOM/ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
CB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Company
468 Albany Post Road
CROTON-ON-HUDSON, NY 10520, USA
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 271 5856
E-mail: info@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe

F-67075 Strasbourg Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: <http://book.coe.int>

Uprkos znatiželji koju pobuđuje u političkim krugovima, istraživači su se rijetko bavili međunarodnim parlamentarizmom. To je nesumnjivo zato što on predstavlja jednu potpuno novu oblast. Ovo djelo predstavlja analitički opis u kojem je Lluís Maria de Puig, „parlamentarac i historičar“, iskoristio priliku da iznutra istraži epohu globalizacije i institucionalne strukture koje su iz nje proizašle. Njegov cilj je da doprinese boljem razumijevanju razvoja svjetskog geostrateškog konteksta, ali i da čitaocu predoči razvoj događaja u budućnosti.

Autor smatra da je najznačajnija stvar koju treba znati kada se govori o parlamentarnim strukturama „spoznaja o tome kakva će biti njihova buduća funkcija u političkom procesu koji više nije ograničen samo na državni nego se odvija na svjetskom nivou“.

Lluís Maria de Puig rođen je 1945. godine u Bascari (Girona, Španija). Historičar i političar, autor je 18 djela iz historije i savremene politike, te je koautor još 22 djela i stotinjak univerzitetskih članaka. Bio je aktivni član opozicije koja je u vrijeme Frankovog režima djelovala u tajnosti te je, kao vođa Socijalističke partije, a od 1979. godine i kao parlamentarac, dao svoj doprinos u procesu tranzicije Španije u demokratsku državu. Kao poslanik i senator iz Girona, od 1997. do 2000. godine, bio je predsjedavajući Skupštine Zapadnoevropske unije. Od januara 2008. godine obavlja dužnost predsjednika Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope.

www.coe.int

Vijeće Evrope danas ima 47 zemalja članica, odnosno gotovo sve evropske države. Njegov cilj je da stvori zajednički demokratski i pravni prostor, na osnovu Evropske konvencije o ljudskim pravima i drugih referentnih dokumenata o zaštiti pojedinaca. Uspostavljeno 1949. godine, nakon Drugog svjetskog rata, Vijeće Evrope je historijski simbol pomirenja.